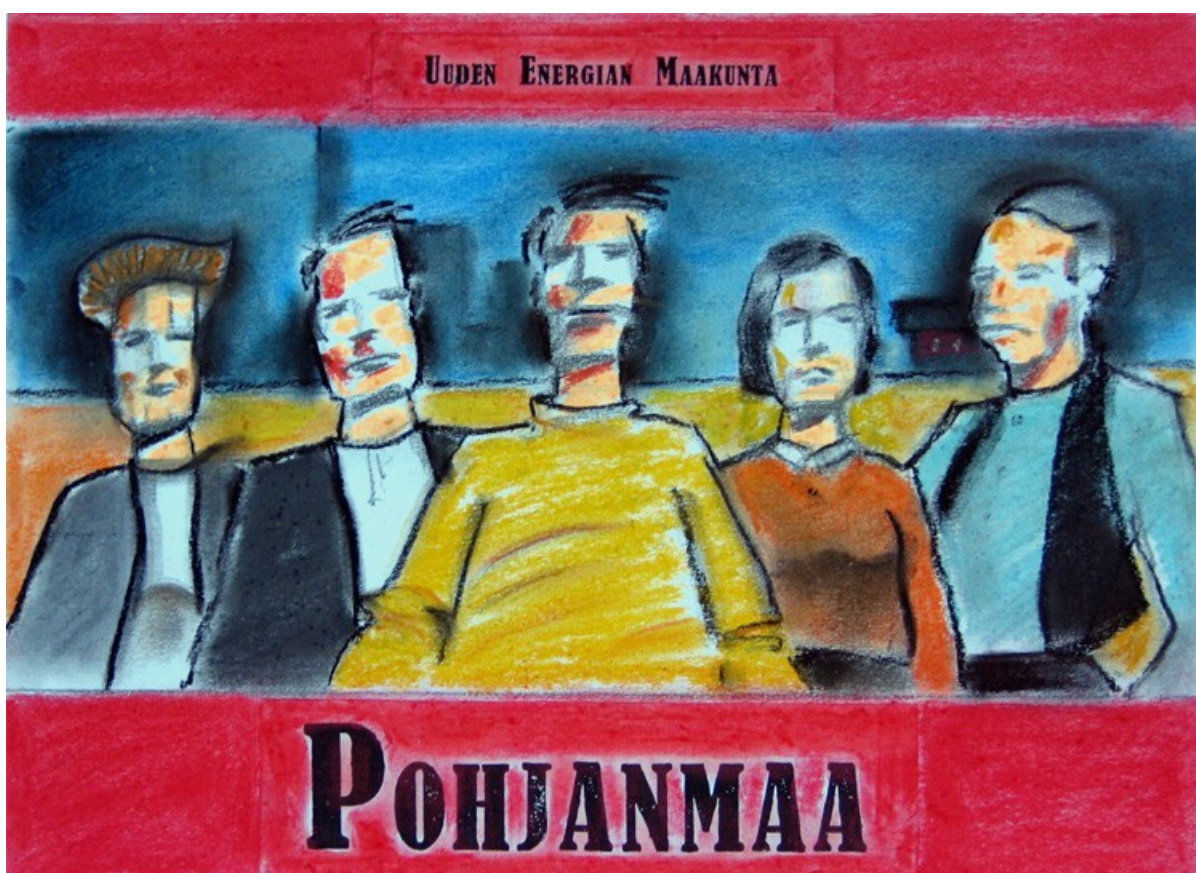

Hannu Katajamäki
[Tekijän tervehdys \(klikkaa\)](#)

AIKAANSAAVA ALUE

Pohjanmaan menestystekijät

Julkaisu 127 sähköinen versio
Vaasan yliopisto
Levón-instituutti

2009
Vaasa

Toimittaja/Editor:
Pekka Peura

Kannen kuva /Cover:
Rauno Kaikkonen

Taitto/Layout:
Merja Kokko

Osoite/Address:
Vaasan yliopisto / University of Vaasa
Levón-instituutti / Levón Institute
PL / PB 700
65101 Vaasa
Finland

ISSN 1457-8913
ISBN 978-952-476-251-9
© Levón-instituutti

ESIPUHE

Keskittävän aluekehityksen opit ovat saamassa vankempaa sijaa myös Suomessa. Maakuntien Suomen haasteet ovat lisääntymässä. Toisaalta Suomi on edelleen suuren maantieteen ja hajautuneen asutusrakenteen maa. Suomalainen menestystarina on kummunnut pienistä paikallisyhteisöistä, vahvoista maakuntakeskuksista ja luottamuksen ilmapiiristä. Tämän haluttaisiin jatkuvan ja uudistuvan, ainakin Pohjanmaalla.

Tässä kirjassa pohditaan Pohjanmaan tulevaisuuden menestystekijöitä talouden ja hallinnon näkökulmista. Työn tilaaja on Pohjanmaan liitto, joka käyttää kertynyttä aineistoa ja tulkintoja vuoteen 2040 ulottuvan maakuntasuunnitelman valmistelussa.

Tutkimuksen ohjausryhmässä ovat olleet tilaajan puolesta aluekehitysjohtaja Varpu Rajaniemi, suunnittelupäällikkö Marja-Riitta Vest ja kaavoitusjohtaja Saini Heikkuri-Alborzi. Kiitän Pohjanmaan liiton edustajia hyvin sujuneesta yhteistyöstä ja kannustavasta suhtautumisesta. Lukuisat pohjalaiset asiantuntijat osallistuivat raportin valmistelun aikana järjestettyihin pyöreän pöydän keskusteluihin. Kiitän heitä verevistä keskusteluista ja hyvistä näkemyksistä.

Yhteisistä keskusteluista laativat taitavasti muistiot Levón-instituutin tutkijat Kari Leinamo, Petra Lindqvist ja Miia Mäntylä. Keskustelujen taltiointista ja kuvallisen aineiston editoinnista vastasivat Vaasan yliopiston oppimiskeskuksen opetusteknologi Peter Ahlroos ja media-assistentti Jarno Antila. Heidän työnsä jälki näkyy tämän raportin sähköisen version sisältämässä videoleikkeissä. Kertyneet ainekset kirjoitti julkaisuksi Vaasan yliopiston aluetieteen professori Hannu Katajamäki.

Tämä pieni kirja valmistui hyvässä hengessä. Kiitän kaikkia osallistuneita hienosta yhteistyöstä ja tekemisen meiningistä.

Vaasassa, vuoden 2009 tammikuun talvisissa maisemissa

Jouko Havunen
Johtaja, Levón-instituutti
Vaasan yliopisto

SISÄLTÖ

ALKUKIRJOITUS: TIIVISTYS TÄHDELLISIMMÄSTÄ	5
POHJANMAAN PITKÄT AALLOT: TÄHÄNASTISEN LYHYT HISTORIA	10
Pitkien aaltojen teoria	10
Tervatalous: ensimmäinen erikoistuminen	11
Pohjanmaan malli: moninaisuuden talous	12
Tiivistävä Pohjanmaan malli: moninaisuudesta uuteen erikoistumiseen.....	14
Yhteenveto tähänastisesta.....	22
MAAILMAN VIRTOJEN KOHTAAMINEN	25
Suhteellinen etu	25
Globalisaation luonne	28
Kilpailukykyisen Suomen aluerakenne: metropolivaltio vai paikallisyhteisöjen mosaiikki ?	31
Ubiikkiyhteiskunta	35
POHJANMAAN MALLIN ETENEMINEN:	
SEURAAVIEN VUOSIKYMMENIEN KRIITTISTEN KOHTIEN ERITTELY	39
Ympäristö ja energia: reunaehdoja unohtamatta	39
Paikallinen hallinta: uusi välttämättömyys	43
Monikulttuurisen Pohjanmaan haasteet.....	46
Osaaminen ja elinkeinot: erikoistunut moninaisuus	50
Liikenne: strategiseen hallintaan	58
UUDEN POHJANMAAN SUUNTAVIITAT	62
Älykkään alueen toimintatapa	62
Evolutiivinen kehittäminen	63
Uuden Energian Maakunta	64
Yhdistelyn pedagogiikka	65
Evolutiiviset konstellatit	68
Maaseudun oivaltaminen.....	69
Taitava poliittinen hallinta.....	71
JÄLKIKIRJOITUS: UUDEN POHJANMAAN HENKI	73
Liite 1. Raportin valmistelun aikana järjestetyt asiantuntijakeskustelut.....	74

ALKUKIRJOITUS: TIIVISTYS TÄHDELLISIMMÄSTÄ

Tässä pienessä kirjassa pohditaan Pohjanmaan tulevaisuuden menestystekijöitä. Johdantona on taloushistoriallinen katsaus maakunnan tähänastiseen kehitykseen. Sen perusteella tunnistetaan Pohjanmaan malli, jonka perustana ovat rannikon suurteollisuus, monipuolinen maatalous sekä runsas pienyrittäjyys. Vuosisatojen kuluessa Pohjanmaan malli on saanut uusia vivahteita ja vanhoja elementtejä on poistunut.

Uuden vuosituhannen alkuun mennessä Pohjanmaan malli on kuljettanut alueensa asukkaat ennen näkemättömään hyvinvointiin. Erilaisilla mittareilla arvioituna elämä Pohjanmaalla on monipuolisempaa ja vauraampaa kuin milloinkaan aikaisemmin. Verrattuna esimerkiksi Itä- ja Pohjois-Suomen moniin osiin Pohjanmaa näyttää menestysalueena. Tämä pätee myös maaseutuun: vaikka muutos on ollut vahvaa, monipuolisuus on edelleen säilynyt; maatalouskaan ei ole menettänyt mahdollisuuksiaan, toivon näkymät eivät ole himmenneet.

Ilmastonmuutos ja energian hinnan kallistuminen heijastuvat myös Pohjanmaalle. Energian säästö sekä yhdyskuntien ja liikennejärjestelmien strategisen suunnittelun tarve korostuvat. Uusiutuviin lähteisiin perustuva energian käyttö lisääntyy. Siihen liittyvään tekniseen ja liiketoimintaosaamiseen on Pohjanmaalla edellytyksiä erikoistua. Pohjanmaan mallin ytimeksi on seuraaviksi vuosikymmeniksi tiivistymässä energia. Pohjanmaasta on kehittymässä Uuden Energian Maakunta.

Suurentuvat kunnat ja aluekehityksen haasteet edellyttävät monipuolista vuorovaikutusta kansalaisten, yritysten ja julkisen sektorin välillä. Väestön ikääntymisestä johtuvat perusterveyden- ja erikoissairaanhoidon tarpeet lisääntyvät myös Pohjanmaalla. Luottamus ja menestyminen edellyttävät monipuolisia ja herkkävireisiä paikallisen ja maakunnallisen poliittisen hallinnan välineitä.

Pohjanmaan menestys edellyttää käytännön toimenpiteitä. Tärkeimmät toimenpide-ehdotukset ovat seuraavat; ne eivät ole tärkeysjärjestyksessä:

- Yllättävät Pohjanmaata koskevat muutokset, hyvät tai huonot, edellyttävät nopean ja joustavan toimintatavan kehittämistä. Se on myös tärkeä osa poliittista hallintaa. Suuria kriisejä varten yhteiskunnassa on erityinen kriisinhallinnan järjestelmä. Voi kuitenkin sattua muuta yllättävää, joka ei vielä täytä kriisin tunnusmerkkejä. Merkittävä työnantaja voi lopettaa toimintansa tai on nopeasti löydettävä sijaintipaikka suurelle uudelle yritykselle. Tällaiset tilanteet edellyttävät joustavuutta ja nopeaa reagointia, johon normaalit hallintokäytännöt eivät veny. Pohjanmaalle tarvitaan aluekehityksen nopean toiminnan joukot, jotka tarvittaessa reagoivat välittömästi ja valmistelevat normaaleja hallintokäytäntöjä joustavampia ratkaisuja.

Nopean toiminnan joukkoihin tarvitaan hallinnon, yrityselämän, asiantuntijaorganisaatioiden, kansalaistoiminnan ja poliittisen kentän parhaat voimat. Joukkojen kokoamisesta vastaisi Pohjanmaan liitto. Se on luonteva tehtävä aluekehitysviranomaiselle. Poikkeusajan toimintatavat on valmisteltava ja niitä tulee myös säännöllisesti harjoitella. Joukot tarvitsisivat myös riittävän määrän valmistelijoita, jotka tekisivät taustaselvityksiä ja valmistelisivat nopean toiminnan joukkojen kokoontumisia.

Metsä-Botnian Kaskisten sellutehtaan vuoden 2008 marraskuussa ilmoitettu lopettamisuhka on esimerkki tilanteesta, jossa nopea reagointi korostuu. Pohjanmaan Työvoima- ja elinkeinokeskuksen johdolla ollaan perustamassa monipuolista ryhmää, jonka tehtävänä on arvioida Kaskisten sellutehtaan lopettamisen seurauksia sekä ideoida uusien työpaikkojen synnyttämi-

sen mahdollisuuksia. Tämän ryhmän työskentelystä kertyviä kokemuksia voidaan käyttää lähtökohtana, kun suunnitellaan aluekehityksen nopean toiminnan joukkojen toimintatapa.

- Pohjanmaalla omaksutaan edellytyksiä luova ja edellytyksiä ylläpitävä *evoluutiivisen kehittämisen* toimintatapa. Se tarkoittaa tasaveroisten kehitysedellytysten takaamista maakunnan kaikille asukkaille ja kaikille alueille. Peruspalvelut säilytetään lähipalveluina, energiatehokkaat lämmitys- ja liikenneratkaisut korostuvat, hyvä yhdyskuntasuunnittelu, kulttuurin monipuolisuudesta huolehtiminen sekä kiinteät, tehokkaat ja kattavat valokuituyhteydet ovat kunnia-asia.
- Tärkeä suunta *Uuden Energian Maakunnaksi* tulemisessa on keskittyminen hajautettuihin, uusiutuvia lähteitä käyttäviin energiajärjestelmiin. Tähdellistä on oppia yhdistelemään uusiutuvia energialähteitä: puuta, peltoenergiaa, maalämpöä, maatalouden ja teollisuuden jäteenergiaa, kaatopaikkojen kaasuja, tuulta sekä aurinkoa. Eri energialähteitä on opittava kytkeään samoihin verkkoihin. Uusiutuvia energialähteitä käyttävät verkot voivat olla Pohjanmaan energiaosaamisen voimistuva suunta. Uusiutuviin energialähteisiin liittyvää tutkimusta ja kehittämistä on vahvistettava. Vaasalaisten korkeakouluyksiköiden perustaman [Vaasan energiainstituutin](#) perusrahoitusta on voimakkaasti lisättävä. Tarvitaan myös energia-alan talouteen ja liiketoimintakonsepteihin liittyvän opetuksen voimistamista.
- Vaasan yliopistossa tutkitaan lieriönmuotoista tuulivoimalaa, niin sanottua [WindSide](#)-generaattoria, joka perustuu suomalaisen [Sigurd Savoniuksen](#) 1920-luvulla tekemään keksintöön. Tämän generaattorityypin mahdollisuuksia pidetään lupaavina, sillä se voidaan sijoittaa hyvinkin ahtaisiin paikkoihin, se sopeutuu ympäristöön ja se on melkein äänetön.

Demonstraatiomielessä kannattaisi harkita Vaasan yliopiston ja Åbo Akademin toimitilojen Academillin väliseen merenlahteen rakennettavaksi WindSide demonstraatiovoimala. Sen avulla olisi mahdollista tehdä tieteellistä perustutkimusta, mutta samalla voimala olisi ympäristötaideteos, koska lieriömäiseen muotoon on helppo lisätä taiteellisia elementtejä. Pieni-muotoinen esimerkki WindSide -generaattorin mahdollisuuksista taideteoksen osana on Pekka Jauhiaisen [Synergia -veistos](#) Oulussa. Vaasassa idea vietäisiin paljon pidemmälle: rakennettaisiin oikea WindSide -koevoimala, joka samalla olisi taideteos.

- Energiaosaaminen on Pohjanmaan mallin ydin vähintäänkin seuraavat 20–30 vuotta. Jatkuvasti on kuitenkin luodattava uusia mahdollisuuksia. Aluekehittämisessä korostetaan innovaatioita. Ne ovat luonnollisesti tärkeitä, mutta asioiden yhdistelijät ja innovaatioiden soveltajat eli innovaattorit ovat usein kaupallisten menestystarinoiden synnyttäjiä. Pohjanmaan taloushistorian keskeinen vaikuttaja [August Alexander Levón](#) oli tyyli puhdas innovaattori.

- Pohjanmaalla on kauan kehitelty [yrittäjyyskasvatusta](#). Sen iskostuminen kouluihin on ollut tahmeaa. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia välineitä ei ole kyetty muotoilemaan niin, että opettajat olisivat sisäistäneet, mistä on kysymys. Puhunnat yrittäjämäisestä elämänsenteestä ja sisäisestä yrittäjyydestä eivät ole herättäneet ammattipedagogeissa riittävää vastakaikua.

Ehkäpä uusi käsite, *yhdistelyn pedagogiikka*, joka tähtää innovaattorin kykyjen kehittämiseen, voisi olla ratkaisu yrittäjyyskasvatuksen omaksumisen vaikeuksiin. Luultavasti opettajien olisi helpompi omaksua ajatus asioiden yhdistelyn tärkeydestä osana opetusta kuin liiketalouteen viittaava yrittäjyyskasvatus.

Yhdistelyn pedagogiikka on kattava metodi, jota sovelletaan esikoulusta korkeakouluhin. Se ei perustu institutionaalisiin ratkaisuihin, vaan pidäkkeettömän yhdistelyn logiikkaan, jossa ei ennalta määritellä ”huippuja”, vaan eri alueille ja erilaisille ihmisille taataan tasaveroiset mahdollisuudet. Tämän moninaisuuden omalakisista ja villeistä yhdistelmistä syntyy *evolutiivisia konstellatioita*¹, jotka vievät kehitystä laadullisesti uusiin suuntiin.

- Pohjanmaan maaseudun etuna on, että se on vielä suurelta osin asuttu ja moniaineksinen. Tässä se eroaa dramaattisesti esimerkiksi itäsuomalaisesta maaseudusta. Pohjalaisen maaseudun uudistaminen ei ole tämän vuoksi utopiaa, vaan mahdollisuuksien rajoissa. On kuitenkin varottava kaupunkikeskeisten aluekehittämismallien sovittamista Pohjanmaalle. Pohjanmaan vahvuus on maaseudun paikallisyhteisöjen mosaiikki ja erilaisten vuorovaikutusasetelmien moninaisuus paikallisyhteisöjen välillä. Tämän asetelman hellittämätön vaaliminen ja tiedostaminen on Pohjanmaan evolutiivisen kehittämisen yksi ydinprosessi.
- Laajenevien kuntien osa-alueiden huomioon ottaminen edellyttää kunnanosahallinnon kehittämistä. Pohjanmaalla kannattaa vakavasti tutkia aluelautakuntien² mahdollisuuksia. Aluelautakuntien toimivaltaan voitaisiin siirtää osa kunnan tehtävistä, jotka liittyvät hoivaan, ympäristöhoitoon, paikallisteihin, vapaa-aikaan, kulttuuriin, maankäytön suunnitteluun sekä oman alueen yleiseen kehittämiseen.

Aluelautakuntien avulla kuntien osa-alueiden asukkaat saisivat todellista päätäntävaltaa omista asioistaan, sillä osa kuntien budjeteista, ehkä noin 20%, ohjattaisiin aluelautakuntien kautta. Aluelautakuntien avulla voitaisiin edistää paikallisten mikroyritysten ja kansalaisjärjestöjen osallistumista lähipalvelujen tuotantoon. Vastakkainasettelut kuntien osa-alueiden välillä vähentyisivät ja kuntien poliittinen uskottavuus kansalaisten silmissä lisääntyisi.

- Pohjanmaan maakuntaa tulee kehittää kahden tasavertaisen kielen ja kulttuurin sekä lisääntyvien maahanmuuttajien muodostamana moniulotteisena kokonaisuutena. Pohjanmaan kulttuurinen moniaineksisuus tarjoaa erinomaiset edellytykset evolutiiviselle kehittämiselle, kunhan luovutaan rinnakkaiskehittämisen ideasta. Rinnakkaiskehittäminen Pohjanmaan maa-

¹ Evolutiivinen konstellatio on tieteellistä, kulttuurista, yritystoimintaan liittyvää ja hallinnollista osaamista yhdistelevä riippumattomien yksilöiden muodostama vapaamuotoinen ja asialleen omistautunut yhteistyömuoto.

² Kuntalehden numerossa [12/2008](#) on julkaistu kirjoittamani laaja artikkeli aluelautakunnista, ks. sivu 43: *Aluelautakunnat sopivat Suomen kuntiin*.

kuntapolitiikassa tarkoittaa toimintatapaa, jossa suomenkieliset hoitavat omat asiansa ja ruotsinkieliset omat asiansa. Kaksikielisyyttä ei käsitetä yhteisiksi ratkaisuuksi, vaan kahden erillisen kielellisen kulttuurin kehittämiseksi.

Esitetty yhteisten ratkaisujen periaate ei tarkoita, etteikö oman kielen ja kulttuurin vaaliminen olisi tärkeää. Maakunnan kehittämisessä tarvitaan kuitenkin yhteisten kohtaamisareenoiden voimakasta vahvistamista.

- Tavoitteena tulee olla pohjalaisten korkeakoulujen ulkoisten riippuvuuksien vähentäminen. On aloitettava vakava valmistelu, jonka lopullisena tavoitteena on Seinäjoen, Vaasan ja Kokkolan kaikkien yliopistoyksiköiden muodostama kaksikielinen *Pohjanmaan yliopisto*. Vastaavasti muodostettaisiin *Pohjanmaan kaksikielinen ammattikorkeakoulu*, jolla olisi ruotsinkielistä opetusta myös Etelä-Suomen ruotsinkielisillä alueilla.

Pohjanmaan maakuntien kaikkia korkeakouluyksiköitä yhdistäväksi organisaatioksi perustetaan *Pohjanmaan korkeakoulu yhteisö*, jonka avulla hoidetaan yhteistä kiinteistöhallintoa ja kampusalueiden suunnittelua, koordinoidaan hankintoja, sommitellaan yhteisiä koulutuskokonaisuuksia sekä suunnitellaan ja toteutetaan laaja-alaisia tutkimus- ja kehittämishankkeita.

- Pohjanmaan innovaatiojärjestelmän tulee keskittyä uusiin aiheisiin, joihin suunnataan kunnolla resursseja. On perustettava muutama monitieteinen tutkimusryhmä selvittämään uskaliaasti uusia ja utooppisilta vaikuttavia Pohjanmaalle mahdollisia teemoja. Alkuvaiheessa ei asetettaisi liiallisia paineita tulosten käytännön hyödynnettävyydestä, vaan jaksettaisiin odottaa tulosten vähittäistä kertymistä. Luotettaisiin tutkimusta ja kehittämistä tekeviin ryhmiin. Hyväksyttäisiin epäonnistumiset ja eriteltäisiin niitä rakentavasti. Pienestä alusta voisi vähitellen kehittyä monipuolinen kokonaisuus, *Pohjanmaan osaamisklusteri*.
- Oman auton käyttäminen pitkiin päivittäisiin työmatkoihin on hauraalla pohjalla. Bensiinin hinta nousee vääjäämättömästi. Kustannusten kipuraja voi tulla vastaan yllättävän nopeasti. Autoilun lisääntyminen kuormittaa ympäristöä. Ellei raideliikenteen monipuoliseen kehittämiseen kiinnitetä ajoissa vakavaa huomiota, maksetaan aikanaan kallis ekologinen, inhimillinen ja taloudellinen hinta, kun lainarahoituksella maksettavien omakotitalojen hinnat romahtavat eikä pitkiin työmatkoihin perustuva autoiluarki enää ole mahdollinen.

Yhdeksi tulevaisuuden joukkoliikennejärjestelyjen koalueeksi sopii Vaasan ja Seinäjoen välinen ratayhteys. Vaasan ja Seinäjoen välille voisi syntyä uuden vuosituhannen yhdyskuntarakenne, jonka liikennetarpeista huolehtisi tehokas raideliikenne. Ensimmäinen ja välttämätön vaihe on Vaasan ja Seinäjoen välisen rataosuuden sähköistäminen. Sähköistettyä yhteyttä alkaisi liikennöidä tehokas sähköjunapari, jotka lähtisivät tasatunnein Vaasasta ja Seinäjoelta. Pysäkkejä olisi noin kymmenen, keskimäärin 7-8 kilometrin välein.

Tehokkaan junayhteyden vaikutuspiiriin voisi syntyä mielenkiintoisia asuinyhteisöjä. Osa niistä kytkeytyisi perinteisiin asutusrakenteisiin ja osa olisi kokonaan uusia. Kunnianhimoisilla suunnitteluratkaisuilla kehitettäisiin esteettisesti hienoja asuinympäristöjä. Ne muodostaisivat nauhan kahta puolen Seinäjokea ja Vaasaa yhdistävää rataa. Kehittyisi uuden vuosituhannen raittikylä, noin 30 000:n asukkaan muodostama kokonaisuus. Vaasan ja Seinäjoen toimin-

nallinen yhteys vahvistuisi ja kaupungeista muodostuisi toinen toisiaan vahvistava *laser-kaupunki*.

Seinäjoen ja Vaasan rautatieyhteyden osoittauduttua menestykseksi, voitaisiin 2020-luvun alkupuolella ryhtyä valmistelemaan Kokkolasta Vaasan kautta Poriin ja edelleen Turkuun jatkuvan rantaradan rakentamista. Tämä rata vahvistaisi entisestään Pohjanmaan perinteisesti vahvaa toiminnallisuutta pohjois-etelä –suunnassa ja tukisi nauhamaisen ja tiiviin asutus-rakenteen muodostumista myös rannikolla.

- Ilmastomuutos ja energian todennäköinen kallistuminen pakottavat pohtimaan monipuolisesti Merenkurkun ylittäviä tulevaisuuden liikenneyhteyksiä. Kiinteän tieyhteydet selvittely onkin lähiaikoina alkamassa Merenkurkun neuvoston johdolla. Kiinteä tieyhteys maksaisi selvästi yli viisi miljardia euroa. Tällaisen certainvestoinnin vähittäinen takaisinsaaminen edellyttäisi erittäin runsasta henkilö- ja tavaraliikennevirtaa.
- Valtioneuvosto hyväksyi 6.11.2008 Suomen ilmasto- ja energiastrategian. Strategia ulottuu yksityiskohtaisesti vuoteen 2020 ja viitteellisesti vuoteen 2050 asti. Tavoitteena on nostaa uusiutuvan energian osuus vuoteen 2020 mennessä 38%:iin. Tämä vastaa EU:n komission Suomelle asettamia tavoitteita. Kansallinen strategia edellyttää myös maakuntien osallistumista. Tämän perusteella esitetään aloitettavaksi Pohjanmaan energia- ja ilmastostrategian laatiminen.
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (Ely) päätoimipaikan sijoittuminen Seinäjoelle uhkaa kuoria suomenkielisiä hallintopalveluja Vaasasta. Seuraavassa aluehallinnon reformissa laajentuneen Etelä-Pohjanmaan maakunnan keskuksiksi tulee todennäköisesti Seinäjoki. Pohjanmaan maakunta liitetään uuteen Etelä-Pohjanmaahan. Tuolloin myös Aluehallintovirasto (Avi) Vaasassa on vaarassa. Vaasassa säilyvät varmuudella ainoastaan ruotsinkieliset hallintopalvelut. Pohjanmaan suomenkieliset asukkaat ja yritykset asioivat enenevästi Seinäjoella.

Jotta esitetty skenaario jää toteutumatta ja jotta Pohjanmaan monipuoliset kehittymisedellytykset turvataan, on maakunnallinen edunvalvonta organisoitava uudelleen. Nykyisestä sirpaloituneesta ja yksilösuorituksiin perustuvasta hajanaisuudesta on siirryttävä yhtenäiseen edunvalvontaan, jonka tavoitteena on vaikuttaa Pohjanmaata koskeviin päätöksiin riittävän ajoissa. Nykyisen edunvalvonnan pontimena on turhan usein päivälehtijulkisuuden kalastelu tilanteissa, joissa peli on jo menetetty.

Tehokkaan edunvalvonnan merkki on, että otsikoihin nousevat omalle alueelle myönteiset päätökset eivätkä yksinäiset ratsastajat, jotka yrittävät edunvalvonnan nimissä maksimoida omaa julkisuuttaan. Edunvalvonnan uusi organisointi esitetään liitettäväksi aluekehityksen nopean toiminnan joukkojen tehtäviin.

POHJANMAAN PITKÄT AALLOT: TÄHÄNASTISEN LYHYT HISTORIA

Pitkien aaltojen teoria

Yhteiskuntatieteissä alkoi 1800-luvulla keskustelu talouden vaihtelun luonteesta. Tuolloin olivat jo tiedossa muutaman vuoden kaarissa etenevät suhdannevaihtelut. Vähitellen alettiin kuitenkin myös pohtia talouden pitkän aikavälin muutoksia. Aika ajoin esiintyi murroksellisia kausia, joiden jälkeen edettiin pitkiä aikoja tiettyjen perusoivallusten varassa. Hyvin mullistava Euroopassa oli ollut Englannissa 1700-luvulla alkanut [teollinen vallankumous](#). Sen lähtökohta oli teknologinen keksintö, [höyrykone](#). Tuli mahdollisuus tehokkaaseen tuotantoon ja syntyi tehdasteollisuuden innovaatio. Teollistuminen myös kietoutui siirtomaiden raaka-aineperustan hyödyntämiseen ja tällä tavoin se vaikutti koko maailmaa mullistavasti; syntyi globalisaation ensimmäinen ja sitkeästi kestävä asetelma: jako maapallon rikkaaseen pohjoiseen ja köyhään etelään.

Teollisen vallankumouksen inspiroimana alkoi keskustelu talouden ja yhteiskunnallisen kehityksen pitkistä vaiheista; ehkä kehityksessä on lyhytkestoisten suhdannevaihtelujen lisäksi myös talouden raskasta hengitystä, joka ilmenee vähintään kymmenien vuosien kaarissa. Tästä ilmiöstä alettiin puhua pitkinä aaltoina. Ensimmäinen merkittävä pitkien aaltojen teoreetikko oli Stalinin vainoissa 1930-luvun lopussa menehtynyt [Nikolai Kondradjev](#). Merkittävimmäksi pitkien aaltojen teoreetikoksi on kuitenkin vähitellen tullut [Joseph A. Schumpeter](#) (1883-1950). Hänen ajatuksensa kapitalismin "[luovasta tuhosta](#)" ja yrittäjistä uuden pitkän aallon edellyttäminä innovaattoreina ovat saamassa yhä laajempaa huomiota.

Kondradjevistä poiketen Schumpeter ei tulkinnut pitkiä aaltoja säännöllisiksi, vaan luova tuho aiheuttaa aika ajoin murroksellisia aikoja, jolloin vanha murtuu ja uudet talouden muodot saavat alkunsa. Luovan tuhon ytimessä ovat [innovaatioita](#) soveltavat yrittäjät, innovaattorit. Lopputuloksena murroksellisesta vaiheesta on uusi pitkä aalto, jonka varassa talouden evolutiivinen kehitys jatkuu. Pohjimmiltaan schumpeterilaiset aallot ovat ainutlaatuisia, uniikkeja. Niiden pituus voi myös vaihdella. Suuntana näyttäisi olevan pitkien aaltojen lyheneminen: talouteen ja muuhun yhteiskunnallisiin ilmiöihin liittyvät muutokset ovat nopeutuneet, ja tämän seurauksena pitkien aaltojen kaaret lyhenevät. Niihin liittyy kuitenkin tärkeä pysyvä ominaisuus, jota kutsutaan [emergenssiksi](#).³

Emergenssin periaate tarkoittaa, että uusi pitkä aalto ei synny tyhjästä, vaan se rakentuu aikaisempien pitkien aaltojen perustalle. Tämän vuoksi esimerkiksi aluekehityksen pitkän jätteen strategioita pohdittaessa on tunnistettava aikaisemman kehityksen pitkät aallot, jotta pystytään tekemään tulevaisuutta koskevia viisaita valintoja. Alueella, jossa on suurteollisuuden perinne, tarvitaan erilaisia mikroyrittäjyyden edistämisen välineitä kuin alueella, johon aikaisemmat pitkät aallot ovat jo juurruttaneet pienyrittäjyyden idean.

Jotta on mahdollista pohtia uskottavasti ja syvähenkisesti Pohjanmaan menestystekijöitä seuraavien vuosikymmenien aikana, on tarpeen perehtyä Pohjanmaan kohtaamien aikaisempien pitkien aaltojen luonteeseen.

³ Ks. emergenttisen kehityksen periaatteesta esimerkiksi Mika Mannermaa (1999). Tulevaisuudentutkimus – miksi, mitä ja miten? Julkaisu teoksessa Tuleva tuhat (toim. Maija Metsä). Tilastokeskus. Helsinki 1999, ss. 25-42.

Tervatalous: ensimmäinen erikoistuminen⁴

Pohjanmaan rannikolla olivat 1400-luvulta alkaen tärkeitä elinkeinoja kalastus ja hylkeenpyynti. Hylkeennahkoja ja -rasvaa riitti myös vientiin. Ensimmäinen massamuotoinen vientituote Pohjanmaalta oli kuitenkin [terva](#). Tervan merkitys kerrannaisineen tuli niin suureksi, että [tervatalouden](#) aikaa voidaan pitää ensimmäisenä merkittävänä Pohjanmaan kehitystä muovanneena pitkänä aaltona.

Terva oli silloisen Suomen tärkein vientituote 1600-luvulta 1830-luvulle. Tervan kysynnän voimistumisen aiheuttivat löytöretket ja siirtomaavallan alkaminen. Tervaa tarvittiin laivojen puuosien ja takiloiden kyllästysaineena. Suomen runsaat havumetsät olivat ihanteellista raaka-ainetta tervan suurtuotannolle. Tervan kautta Suomi ja Pohjanmaa kytkeytyivät globalisaation ensimmäiseen asetelmaan.

Alunperin tervaa poltettiin myös Itä-Suomessa, mutta Turun ja Uudenkaupungin rauhoissa 1700-luvun alkupuoliskolla Viipuri ja Hamina liitettiin Venäjään. Itä-Suomen tervalle ei jäänyt sopivia vientisatamia. Tervan kysyntä kuitenkin lisääntyi. Tämän seurauksena tervantuotanto keskittyi Etelä-, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalle. Historiallisessa katsannossa nykyinen Pohjanmaan maakunta on osa Etelä-Pohjanmaata. Tervatalouden käsittelyn yhteydessä tarkoitan ”Pohjanmaalla” nykyisten Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja osin Pohjois-Pohjanmaan muodostamaa alueellista kokonaisuutta. Tällainen laaja tulkinta on välttämätön, jotta pystytään hahmottamaan tervatalouden muodostama kokonaisuus ja vaikutukset.

Vientitervasta tuli 1700-luvun loppuun mennessä puhtaasti pohjalainen tuote. Kaupungit Kristiinankaupungista Ouluun hyötyivät tervakaupasta. Laajoissa osissa Pohjanmaan maaseutua tervanpolto oli 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa tärkein elinkeino. Tervan ajasta kertovat paikannimet: Hautakankaat, Hautapellot ja Tervaskalliot.

Pohjalaisten vankat terva-alkukset huomattiin Tukholman satamassa, joka oli tervakaupan välitappi. Tukholmalaiset laivanvarustajat alkoivat tilata pohjalaisia aluksia. Laivanrakennusalue ryhmittyi kapeaksi nauhaksi Pohjanmaan rannikolle. On arvioitu, että joinakin vuosina 1700- ja 1800-luvun vaihteessa laivanrakennus toi Pohjanmaalle enemmän vientituloja kuin terva.

Tervan synnyttämä vauraus kiinnitti rahankäyttöön perustuvan vaihdantatalouden Pohjanmaalle: kapitalismin henki liikkui lakeuden yllä jo 1700-luvulla. Suomen talouden kasvot katsoivat maailmaa Pohjanmaan kautta. Pohjanmaan tärkeimpien satamakaupunkien saatua vuonna 1765 oikeuden käydä ulkomaankauppaa ohi Tukholman, alkoi pohjalaisen merenkulun ja laivanvarustuksen suuri aika. Pohjanmaalle alkoi kerääntyä pääomia tervanviennin, laivanrakennuksen ja laivanvarustuksen ansiosta. Kasvava varallisuus alkoi vahvistaa kauppaa ja alkamassa ollutta teollisuutta. Tästä hyötyi erityisesti nykyisen Pohjanmaan maakunnan alue.

Tervatalouden ansiosta maaseutuväestön elinolosuhteet olivat keskimääräistä paremmat. Torppareita ei Pohjanmaalla ollut koskaan samanveroisesti kuin esimerkiksi Hämeessä tai Varsinais-Suomessa. Kartanoita on Pohjanmaalla vähän. Luokkaerot olivat kohtalaisen pieniä: maaseudun ytimenä olivat tasavaralliset talonpojat. Vauraus näkyy myös rakennusperinteessä. Sen tunnetuimpia ilmentymiä ovat kaksikerroksiset maalaistalot, [kaksifooninkiset](#).

Tervatalouden pitkä aalto muodosti Pohjanmaalle länsi-itä –suuntaisen alueellisen työnjaon asetelman, jossa rannikon kaupunkien takana oli laivanrakennusvyöhyke ja sitä seurasi tervanpolt-

⁴ Tervatalouden historiaan liittyvä teksti perustuu julkaisuun: Katajamäki, Hannu (1988). Alueellisen työn-jaon muotoutuminen Suomessa. Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja no:121.

tovyöhyke. Suomenselän tienoilla alkoi kaskiviljelyvyöhyke. Tervatalous muokkasi historiallisesta Pohjanmaasta toiminnallisesti yhtenäisen alueen, jossa erityisen tärkeää oli rannikon ja sisämaan vuorovaikutus. Esimerkiksi Vaasan luontainen yhteistoiminta-alue ulottuu Ähtäriin ja Alajärvelle asti. Vaasan mieltäminen pelkästään kapean rannikkokaistaleen pääkaupungiksi ei tee oikeutta kaupungin historialle.

Vielä 1820-luvulla tervanviennin osuus Suomen kokonaisviennistä oli noin 25 prosenttia, mutta vuonna 1890 enää alle 5 prosenttia. Vähitellen tervanvienti tyrehtyi kokonaan. Useimmat laivat rakennettiin raudasta; tervan aika oli ohi. Huonoa aikaa täydensivät pohjalaisen laivanrakennuksen ja -varustuksen ankara supistuminen. Ahdinkoa täydensivät 1860-luvun julmat [näлкävuodet](#). Koko maassa menehtyi 1860-luvun lopun ahdingossa noin 150 000 ihmistä, yli 10 prosenttia kansasta. Näлкävuodet olivat ankaraa aikaa myös [Pohjanmaalla](#).

Pohjanmaan malli: moninaisuuden talous⁵

Uranuurtajia

Tervantuotanto ja laivanrakennus olivat kuluttaneet Pohjanmaan metsiä. Tämän vuoksi jäätiin syrjään [metsäteollisuuden](#) läpimurtovaiheessa: ei ollut edellytyksiä perustaa suuria sahoja tai paperitehtaita. Pietarsaareen [Wilhelm Schauman](#) sentään perusti vuonna 1896 Alholman sahan. Merkittävin teollinen yritys Pietarsaareessa oli pitkään 1762 perustettu [Strengbergin tupakkatehdas](#), jossa enimmillään oli 1600 työntekijää.

Myös Vaasa⁶ eteni muun kuin metsäteollisuuden varassa. Vaasan kehitystä avitti tervakauden aikana kerääntynyt varallisuus. Kaupunkiin muutti vuonna 1818 Noormarkusta [Gustaf Wolff](#) (1800–1868), joka oli merkittävä laivanrakentaja ja -varustaja. Hänen telakallaan Vaasan Palosaarella oli 1860-luvulla 200 työntekijää. Wolff perusti myös Vaasaan kirjapainon ja alkoi julkaista sanomalehteä, *Wasa Tidningiä*. Hän ohjasi merkittävästi varallisuuttaan Vaasan kehittämiseen. Vuonna 1838 Vaasaan muutti Raahesta poikkeuksellisen lahjakas teollisuusmies [August Alexander Levón](#) (1820–1875). Hän perusti Vaasaan useita yrityksiä, joista tärkeimmät olivat Vaasan Puuvillatehdas ja Suomen ensimmäinen höyrymylly. Levón oivalsi, että mylly ja suurisuuntainen leivän valmistus on mahdollista yhdistää; hän näki leipäteollisuuden mahdollisuuden. Hän oli aito schumpeterialinen innovaattori. Levón myös perusti vuonna 1856 vielä nykyäänkin ilmestyvän [Vasabladet](#) -sanomalehden. Monipuolisesti Vaasan talouden kehitykseen vaikutti myös [Anders Joachim Kurtén](#) (1836-1899). Hän oli pankki- ja teollisuusmies sekä pitkäaikainen johtava kunnallispolitiikko.

Vaasan teollinen pohja monipuolistui 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Vaskiluotoon perustettiin Vaasan Sokeritehdas; myös kenkä-, vaatetus- ja metalliteollisuus käynnistyivät. Lisäksi perustettiin saippuatehdas ja useita kirjapainoja. Myöhempiä aikojen valossa on mielenkiintoista, että energia on ollut läsnä Pohjanmaan teollisessa perinteessä 1800-luvulta alkaen, sillä jo 1880-luvulla Vaasan konepajassa valmistettiin vesiturbiineja. Merkittävä tulevan kehityksen perustan laskija oli myös 1906 perustettu Veljekset Wickströmin moottoritehdas, joka valmisti moottoreita kalastusveneisiin ja puimakoneisiin. Vuonna 1905 perustettiin pian valtakunnallisestikin mer-

⁵ Tervatalouden historiaan liittyvä teksti perustuu julkaisuun: Katajamäki, Hannu (1988). *Alueellisen työnjaon muotoutuminen Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja no:121

⁶ Vaasan teollisen historian lähteenä on käytetty teosta: Leinamo, Kari (2006). *Valmistettu Vaasassa. Neljä vuosisataa teollisuutta*. Julkaisijat: Vaasan kaupunki ja Vaasan yliopiston Levón-instituutti.

kittäväksi yltänyt tukkuliike Lassila & Tikanoja. Vaasan ja koko Pohjanmaan liikenteellinen asema parani, kun [Tampere–Vaasa](#) -rata valmistui vuonna 1883.

Maaseutu ponnistaa

Pohjanmaan maaseutu oli 1800-luvun jälkipuoliskolla lujilla: maatilat olivat pieniä, maatalous kehittymätöntä eikä tervanpoltto enää työllistänyt. Toisaalta maaseutu oli myös vireää. Suomalaisista asui 1800-luvun lopun vuosikymmeninä noin 90 prosenttia maaseudulla. Haparoiden muotoutuvan kansakunnan älymystö katsoi maaseudulle ja näki valistusta kaipaavan kansan. Maatalouden kehittymisen ehtona nähtiin osaava ja oppiva maaseutuväestö. Juopottelusta sikiävän huonon elämän ja tapojen turmeluksen arvioitiin jäytävän maaseutuväestön siveellistä tahtoa ja heikentävän nuoren kansakunnan pyrkimyksiä kehittyä oikeaksi valtioksi.

Ajan aate tarttui laihialaiseen *Juho Hietaseen* hänen koulukaupungissaan Vaasassa. Hän katsoi Laihialle ja näki nuorison holtittomuutta. Hän oivalsi, että tulevaisuuden maahenki ja kestävästi hyvä elämä syntyvät tai ovat syntymättä nuorison kautta. Tarvitaan kurinalaisuutta, uutta oppia ja sivistystä. Näitä päämääriä toteuttamaan tarvittaisiin yhteistä toimintaa. Tällä tavoin Hietanen hahmotteli ensimmäisen kerran [nuorisoseuraliikkeen](#) idean⁷.

Juho Hietanen ja [Santeri Alkio](#) kohtasivat vuoden 1882 kesällä Laihian kirkonmäellä. Tapaamisen johti nopeaan toimintaan ja Laihian nuorisoseuran perustamiseen 30.7.1882. Ensimmäisen nuorisoseuran oli jo vuotta aikaisemmin ehtinyt perustaa Kauhavalle *Matti Sippola*. Pian perustettiin Etelä-Pohjanmaalle myös nuorisoseurojen kattojärjestö ja rivakasti saatiin myös valtakunnallinen keskusjärjestö. Tässä etenemisessä Alkion rooli oli keskeinen.

Alkio oli etevä oleellisen näkijä. Nykykatsannosta Alkion merkittävin oivallus tiivistyy itsekasvatuksen periaatteeseen. Sen ytimenä on ajatus kaikkien ihmisten ja kaikkien ikäluokkien sitkeästä pyrkimyksestä kartuttaa tietoaan, taitojaan ja hyveitään. Tämän edistämiseen tarvittiin nuorisoseuroja. Nykykäsitteellä ilmaistuna Alkio puhui elinikäisen oppimisen tärkeydestä.

Alkion suuri oivallus oli myös havainto kulttuurin tärkeydestä paikallisyhteisöjen, maakuntien ja koko kansakunnan menestymisessä. Kulttuurin itseisarvon kunnioittaminen tuottaa taloudellista hyötyä, mutta kulttuurin alistaminen taloudelle syö sen käyttövoimaa.

Alkio kunnostautui myös perustamalla Vaasaan [Ilkka](#) -lehden sekä toimimalla aktiivisesti valtakunnan politiikassa. Hän oli *Suomen Keskustan* edeltäjän, [Maalaisliiton](#) ideologinen suunnannäyttäjä. Alkio kannatti voimakkaasti perheviljelmiin perustuvaa maataloutta sekä pienyrittäjyyttä.

Suuri siirtolaisuus, maatalouden voimistuminen

Yhtä aikaa tervatalouden hiipumisen myötä vahvistui Amerikan imu: miljoonia eurooppalaisia lähti tavoittelemaan parempaa elämää. Suomesta lähti 1870-luvun ja 1930-luvun välisenä aikana 360 000 henkilöä siirtolaisiksi Yhdysvaltoihin ja Kanadaan. Siirtolaisista 120 000 oli lähtöisin nykyisistä Pohjanmaan sekä Etelä- ja Keski-Pohjanmaan maakunnista. Tervakauden loppumisen aiheuttama taloudellinen hätä pakotti lähtemään. Toisaalta Pohjanmaan merenkulkuperinne ja siitä seurannut kansainvälistymisen henki madalsi lähtemisen kynnyksiä.

⁷ Nuorisoseuraliikkeen syntyyn liittyvät asiatiedot ovat peräisin teoksesta: Alanen, Aulis J. (1976). *Santeri Alkio*. WSOY.

Siirtolaisuus vähensi Pohjanmaan liikaväestöä. Jäljelle jääneiden oli kuitenkin tavoiteltava uusia ansiomahdollisuuksia. Maataloutta alettiin monipuolistaa ja tehostaa. Uutta peltoa raivattiin, maitotaloutta voimistettiin, lihakarjatalous kehittyi, perunanviljely alkoi laajentua, meijereitä ja osuusteurastamoita perustettiin. Reaktiona tervatalouden hiipumiselle Pohjanmaan maakunnista kehittyi suomalaisen elintarviketalouden yksi ydinalue.

Pienyrittäjien alue

Rannikon kaupunkien alkava teollistuminen, runsas siirtolaisuus sekä maatalouden monipuolistuminen eivät vielä ratkaisseet kaikkia toimeentulon ongelmia. Alkoi kehittyä myyntikotiteollisuutta. Se perustui perinteiseen kädentaitoon. Esimerkiksi Kyrönmaalla alettiin tehdä pläkkitoita. Tavoitteena ei ollut voiton maksimointi eikä yrityksen kasvattaminen. Ideana oli saada elanto omalle perheelle. Myös [osuustoiminta](#) alkoi Pohjanmaalla 1900-luvun alussa voimistua. Osuusmeijerit, osuusteurastamot, osuuskaupat ja osuuspankit alkoivat synnyttää uudenlaista taloudellista toimeliaisuutta.

Tervakauden luoma ”kapitalismin henki” yllytti yrittämään. Epäsuorasti tervakausi ehkä edisti pohjalaista yrittäjyyttä vielä siten, että kotiseudulle Pohjois-Amerikasta palanneet siirtolaiset välittivät suuren maailman ajatuksia yrittämisen ideasta. On myös mahdollista, että rannikon ruot-sinkielisten asukkaiden tiiviit yhteydet Ruotsiin toivat uusia ideoita. Tätä puolta pohjalaisen yrittäjyyden synnyssä ei ole kuitenkaan täsmällisesti tutkittu.

Pohjalainen pienyrittäjyys kypsyi hitaasti. Vähitellen pienimuotoinen myyntikotiteollisuus vahvistui. Varsinainen kukoistus alkoi kuitenkin vasta toisen maailmansodan jälkeen. Tuolloin avautui markkinoita huonekaluille, matoille ja monille muille kulutustavaroille. Pohjanmaalla oli vuosikymmenien aikana hankittu valmiudet vastata juuri tällaiseen markkinatilanteeseen. Syntyi vahvoja [toimialakeskittymiä](#), lähellä toisiaan sijaitsevien saman alan pienyritysten ryppäitä. Malli levisi myös maatalouteen. Toimialakeskittymien ansiosta Pohjanmaa on mielenkiintoinen alue, sillä vastaavia pienyrittäjyysalueita on myös muualla maailmassa. Toimialakeskittymiin kiinnitti jo 1800-luvulla huomiota maineikas taloustieteilijä [Alfred Marshall](#) (1842-1924), jonka tutkimuksista sai vaikutteita muiden muassa [Michael Porter](#) kehitellessään ajatuksiaan [klustereista](#).

Tervatalouden käynnistämä ensimmäinen Pohjanmaan pitkä aalto muotoutui murroksensa jälkeen 1940-luvulle mennessä uudeksi pitkäksi aalloksi, josta käytän nimitystä Pohjanmaan malli. Pohjanmaan mallin ydintä ovat rannikon kaupunkien laaja-alainen teollistuminen pääsääntöisesti muiden toimialojen kuin metsäteollisuuden varassa, monipuolinen maatalous sekä pienyritysten muodostamat useimmiten maaseudulla sijaitsevat toimialakeskittymät. Tervakausi perustui kapeaan erikoistumiseen, Pohjanmaan mallin ydin on laaja moninaisuus.

Tiivistyvä Pohjanmaan malli: moninaisuudesta uuteen erikoistumiseen

Maaseutu liikahtaa, aluepolitiikka vaikuttaa

Pohjanmaan mallin luonne säilyi melko vakaana 1960-luvulle asti. Silloin alkoi kuitenkin tapahtua suuria muutoksia. Maatalouden koneellistuminen, tilakoon kasvaminen ja suurten ikäluokkien aikuistuminen aloittivat muuttoliikkeen maaseudulta kaupunkien sekä Ruotsiin.

Vahvimmin maaseudun rakennemuutos ilmeni Itä-Suomessa, mutta myös Länsi-Suomessa maaseudun perinteinen asetelma alkoi muuttua. Toisaalta Pohjanmaan maaseudun elinkeinorakenne

oli reaktiona tervatalouden hiipumiselle muotoutunut paljon monipuolisemmaksi kuin Itä-Suomessa, jossa oltiin pienviljelyn ja metsätöiden varassa. Maaseudun murrokseen liittyi Pohjanmaalla myös lasinalaisviljelyn ja turkistarhauksen vahvistuminen; niiden ansiosta maaseudulle syntyi uusia työmahdollisuuksia. Myös maaseudun pienyrittäjäys eteni.

Maaseudun keskuksiin sijoittui aluepoliittisella tuella 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa etenkin valmisvaateteollisuutta, jonka markkinat olivat Neuvostoliitossa. Alkoi myös muodostua kokonaan uudenlaisia yritysryppäitä, esimerkiksi Tervajoen autokauppakeskittymä. Huolimatta 1970-luvun alun kuntaliitoksista, kunnat säilyivät Pohjanmaalla pieninä. Maaseudun terveyskeskukseen, peruskouluihin sekä kuntien ja valtion virastoihin syntyi runsaasti uusia työpaikkoja. Oman alueen opiskelumahdollisuudet parantuivat, kun Vaasaan saatiin suomenkielinen yliopisto. Myös ruotsinkielistä yliopisto-opetusta saatiin ja se alkoi laajentua. Viimein 1990-luvulla perustettiin vielä ammattikorkeakoulut.

Teollisuuden muutosprosessi käynnistyy

Jo ennen sotia, vuonna 1936 Vaasaan tuli merkittävä yritys, kun konkurssiin ajautuneen Onkilahden konepajan osti sen suurin velkoja Ab Wärtsilä Oy. Toisen maailmansodan aikana osa Strömberg Oy:n tuotannosta siirtyi Helsingin Pitäjänmäestä Vaasaan. Generaattoreita, moottoreita ja muuntajia valmistanut suuryritys arvioitiin kansallisesti niin tärkeäksi, että osa siitä haluttiin "sotaa pakoon" Vaasaan. Muita sijaintivaihtoehtoja olisivat olleet Kokkola ja Vähäkyrö, mutta Strömberg valitsi Vaasan. Asian ratkaisi kaupungin erittäin myönteinen suhtautuminen. Olojen rauhoituttua Strömberg ei vetäytynyt Vaasasta, vaan jäi. Se oli suuri voitto Pohjanmaalle.

Pohjanmaan mallin muuntumisen ydintä on teollisuuden murros. Siihen liittyy neljä prosessia:

1. Osa perinteisistä yrityksistä on lopettanut toimintansa.
2. Osa perinteisistä yrityksistä on edelleen toiminnassa, mutta ne ovat jättäneet Pohjanmaan.
3. Osa perinteisistä yrityksistä on tullut osaksi kansallisia tai kansainvälisiä konserneja, mutta toimintaa on kuitenkin säilynyt Pohjanmaalla.
4. On syntynyt uusia yrityksiä.

Pohjanmaan mallin toimialat olivat vahvoja 1960-luvulle asti. Niitä olivat tupakkateollisuus Pietarsaaressa sekä puuvilla-, sokeri-, saippua-, vaatetus-, panimo- ja lihanjalostusteollisuus Vaasassa. Ongelmalliseksi osoittautui toimialojen kova kilpailu. Pohjalaiset tehtaajat joutuivat yrityskauppojen seurauksena muualta johdettujen yritysten omistukseen. Esimerkiksi Vaasan Puuvillatehdas päättyi tamperelaisen [Finlaysonin](#) omistukseen. Tästä alkoi vähittäinen loppuliuku, joka päättyi tehtaan sulkemiseen Vaasassa vuonna 1980. Vastaavalla logiikalla päättyi Vaasan sokeri-, panimo- ja lihanjalostusteollisuus. Vaasan Saippuatehdas joutui vaikeuksiin 1970-luvulla. Toiminta lähes loppui, mutta tehdas on kuitenkin sinnitellyt. Nykyään se on [Vaasan Aito Saippua](#). Kolmen hengen yritys valmistaa erikoissaippuuita lähinnä lahjatavaraliikkeille. Strengbergin tupakkatehtaan Pietarsaaressa lakkautti sen viimeinen omistaja [Swedish Match](#).

Hyvästi Pohjanmaa

Kahden Pohjanmaan mallin klassisen vaiheen yrityksen kehityskaari on kiintoisa. Yritykset ovat Vaasan Höyrymylly sekä Lassila & Tikanoja. Vaasan Höyrymyllyssä oli vielä 1960-luvun puolivälis-

sä työssä 550 henkilöä. Vaasasta lähtivät kuulut merkkituotteet, kuten Anni Helena –vehnä jauhot, Elovena –kaurahiutaleet, Risella –riisit sekä Kunto –näkkileipä. Yritys muutti nimensä vuonna 1981 Vaasanmylly Oy:ksi ja vuonna 1982 siitä tuli osa Suomen Sokeria. Näkkileivän valmistus loppui Vaasassa vuonna 1983, kun se keskitettiin Kotkaan.

Tuotantoa haluttiin edelleen keskittää ja Vaasan Rantamyllyn arvioitiin olevan liian kaukana asiakkaista ja jauhattavasta viljasta. Myllyn toiminta päättyi asteittain vuosina 1991-1992. Vaikka yritys jätti Vaasan, Vaasan leivän tarina ei kuitenkaan päättynyt tähän. Vuonna 1990 perustettiin valtakunnallinen leipomoketju Vaasan Leipomot. Vaasan ruispalat tulivat markkinoille vuonna 1991. Vuonna 1998 pohjoismainen pääomarahasto EQT Scandinavia II osti Suomen Sokerin jatkajalta Cultorilta Vaasanleivät ja alkoi kehittää siitä itsenäistä [Vaasan & Vaasan](#) –konsernia. Tämä konserni on ollut menestystarina. Sillä on henkilöstöä 3 300 ja liikevaihto oli vuonna 2007 noin 360 miljoonaa euroa. Konserniin kuuluvat yritykset sijaitsevat Suomessa, Virossa, Latviassa, Liettuassa ja Ruotsissa. On kiintoisaa, että ”Vaasan leipä” on haluttu tuotemerkkinä säilyttää. Se on osoitus nykyisen yritystoiminnan luonteesta: paikkakuntaan liittyvän ”brändin” ei tarvitse enää viitata tuotannon sijaintipaikkaan. Näinhän on Nokiallakin. Vaasan & Vaasan pääkonttori on Espoossa.

Lassila & Tikanoja perustettiin vuonna 1905 tukkuliikkeeksi. Sotien jälkeen vaatetusteollisuus alkoi laajentua ja pian alettiin tehdä myös kenkiä. Yritys hyötyi myös suuresti Neuvostoliiton kaupasta. Parhaimmillaan sillä oli lähes 20 satelliittitehdasta Pohjanmaan maakuntien maaseututaajamissa. Tähän hajautettuun taktiikkaan päädyttiin luultavimmin 1970-luvun aluepoliittisten välineiden houkuttelemisena, jotka suosivat työvaltaista teollista toimintaa. Tuet olivat huomattavasti suuremmat maaseudulla kuin esimerkiksi Vaasassa tai Seinäjoella.

Neuvostoliiton kauppa kuitenkin tyrehtyi 1980-luvulla ja satelliittitehtaat suljettiin. Suuri käänne yrityksen strategiassa tapahtui 1980-luvun lopussa, kun Lassila & Tikanoja siirtyi perustajasuvulta uusille omistajille. Vanhojen toimialojen kehittämiseen ei ollut enää kiinnostusta ja TopManin 200 henkilöä Vaasassa työllistänyt tehdas suljettiin vuonna 1991. Tuotemerkki kuitenkin myytiin ja nykyään TopMan -kenkiä valmistaa parkanolainen [Avec-Shoe Oy](#). Toinen merkittävä Lassila & Tikanojan vaasalainen tehdas Tiklas myytiin vuonna 1991 Acardo Oy:lle, joka teki konkurssin vuonna 1995. Lassila & Tikanojan aika Vaasassa oli ohi. Tiklas -tuotemerkki ei ole myöskään kuollut, vaan Tiklas -vaatteita valmistaa keiteleläinen [M.A.S.I. Company](#).

Vaikka Vaasa jäi taakse, [Lassila & Tikanojasta](#) tuli merkittävä yritys. Se on erikoistunut ympäristöhuoltoon sekä kiinteistöjen ja laitosten tukipalveluihin. Yritys toimii Suomessa, Ruotsissa, Latviassa, Venäjällä ja Norjassa. Se työllistää 9 500 henkilöä ja vuonna 2007 liikevaihto oli 555 miljoonaa euroa. Pääkonttori on Helsingissä.

Uudistuvaa ja uutta

Osa klassisen Pohjanmaan mallin yrityksistä on pysynyt Pohjanmaalla, mutta niistä on tullut suurten konsernien osia. Yleensä on käynyt niin, että perinteinen paikallinen yritys on tullut osaksi konsernia. Tällä logiikalla esimerkiksi Wilhelm Schaumanin vuonna 1896 perustamasta Ahlholman sahasta on monien vaiheiden jälkeen kehittynyt UPM Kymmeneen kuuluva sellu- ja paperitehdas [Wisapaper](#).

On myös poikkeuksia. Ainakin yksi pohjalainen yritys on synnyttänyt ympärilleen kansainvälisen yritysryppään. Vuonna 1929 Vaasaan perustettiin Wiik & Höglund. Ensimmäinen toimiala oli pyöreän puutavaran vienti. Yritys laajensi toimintaansa 1950-luvun alussa muoviteollisuuteen.

Aluksi valmistettiin muovisia lattialaattoja, mutta pian alettiin tehdä myös kaapeleita ja muoviputkia. Yritysostojen kautta toiminta laajeni. Vuonna 1966 luovuttiin kokonaan puutavarakaupasta.

Menestystuotteita olivat erityisesti suuret [polyeteeniputket](#). Putkilla oli kysyntää vesijohtorakennustöiden ansiosta ja yritys kasvoi voimakkaasti: vuonna 1970 Vaasan tehtailla työskenteli yli 400 henkilöä. Wiik & Höglundista oli tullut Suomen suurin muovialan yritys. Toiminta laajeni tasaisesti ja 1980-luvulla muodostettiin KWH –yhtymä. Se yhtiöitti vuonna 1988 pääosan yhdeksästä liiketoimintaryhmästään. Nykyään [KWH](#) on voimakkaasti kansainvälistynyt. KWH:n esimerkki osoittaa, että pieni paikallinen yritys voi viisaiden strategiavalintojen ansiosta pysyä itsenäisenä, kasvaa ja kansainvälistyä, mutta silti pitää pääkonttorinsa alkuperäisellä sijaintipaikkakunnallaan.

Pohjanmaan nykyisistä teollisista yrityksistä Pohjanmaan mallin muuntumisen keskeisiä yrityksiä ovat ABB ja Wärtsilä. ABB tuli Pohjanmaalle useiden yrityskauppojen seurauksena. Lähtökohtana oli Strömbergin halu kasvaa. Se yhdistyi vuonna 1983 Kymi-Kymmene Oy:n kanssa. Syntyi Kymi-Strömberg. Muutaman vuoden kuluttua Kymi kuitenkin halusi keskittyä metsäteollisuuteen ja Strömberg myytiin vuonna 1986 ruotsalaiselle Asea Ab:lle. Kuitenkin jo vuonna 1988 Asea ja sveitsiläinen Brown, Boveri & Cie yhdistyivät ja syntyi [ABB](#) -yhtymä. Se on yksi maailman johtavista sähkövoima- ja automaatioteknologiayhtymistä. Sen palveluksessa on noin 110 000 henkilöä 100:ssa maassa. Suomessa ABB työllistää 6 650 henkilöä, josta Vaasan osuus on vajaa puolet. Tämän lisäksi ABB:n ympärille on ryhmittynyt yhteistyöyrityksiä. Pohjanmaallakin ABB:n aluetaloudellinen vaikutus on huomattavasti suurempi kuin sen suoran työllisyysvaikutuksen perusteella voisi päätellä. ABB:n pääkonttori on Zürichissa.

Vuonna 1993 osa ABB:n Vaasan yksikön [taajuusmuuttaja](#) liiketoiminnan parissa työskennelleistä lähti omille teilleen. He perustuivat Vaasa Control Oy:n. Pian yritys muutti nimensä [Vacon Oy:ksi](#). Ensimmäinen oma taajuusmuuttajasukupolvi saatiin markkinoille vuonna 1995. Alusta alkaen Vacon kiinnitti suurta huomiota oman kansainvälisen jakeluverkoston luomiseen. Kasvu on ollut nopeaa ja 2000-luvun alussa Vacon listautui pörssiin. Vacon työllistää noin 800 henkilöä, joista noin puolet työskentelee Vaasassa.

Taajuusmuuttajan rooli energian säästöön tähtäävässä teknologiassa on keskeinen. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja fossiilisten polttoaineiden säästäminen ovat globaalin yhteisön suurimpia haasteita. Vaconin edustamalle energiateknologiselle osaamisella on luvassa kasvavia markkinoita. Vaasan kannalta Vacon on erityisen tärkeä yritys, sillä se on Vaasassa syntynyt, mutta kuitenkin samalla kansainvälinen pörssiyhtiö. Vaconin kaltaiset lokaalin ja globaalin yhdistelmät ovat aluekehityksen aatelia.

Uutta energia-alan osaamista edustaa myös [Vaasa Engineering](#), joka työllistää lähes kolmesataa henkilöä. Yritys perustettiin vuonna 1987. Silloinen Asea halusi siirtää Vaasasta perinteisiä Strömbergin toimintoja Ruotsiin. Tätä eivät työntekijät halunneet; he lähtivät Aseasta ja perustivat oman yrityksen, josta tuli Vaasa Engineering. Se on erikoistunut automaatio- ja sähköistysjärjestelmiin. Asiakkaina ovat energiayhtiöt ja teollisuus. Markkinat ovat maailmanlaajuiset.

[Wärtsilän](#) Vaasan konepajan toiminta oli 1970-luvulle asti laaja-alaista. Sotakorvaustuotannossa tehtiin vaneritehtaiden koneita, sorveja ja viilunkuivaajia. Mansikkasaaren telakalla tehtiin proomuja. Sotakorvaustyöt jatkuivat vuoteen 1952 asti. Konepajan normaali tuotanto pyrki täyttämään suomalaisen teollisuuden moninaisia tarpeita: tehtiin vaneri-, saha- ja tulitikku- ja myllykoneita ja jopa myllynkiviä. Myös lossit, maantiehöylät ja lumiaurat kuuluivat tuotevalikoimaan. Tärkeä vuosi oli 1954, kun merkittävä osa Turun tehtaan dieselmoottorien tuotannosta siirtyi Vaasaan. Tästä alkoi pitkä marssi kohti erikoistumista.

Wärtsilässä tehtiin vuonna 1979 suuri organisaatiouudistus. Vaasan tehtaan tuotevalikoimaa alettiin karsia. Mansikkasaaren telakka lopetettiin vuonna 1982. Tämän jälkeen Vaasan tehdas eri-

koistui pelkästään dieselmoottorien valmistajaksi. Uutta profiilia vahvistamaan valmistui vuonna 1984 suuri diesellaboratorio, jossa voidaan tehdä monipuolisia moottorien koekäyttöön liittyviä testejä. Vaasan asema vahvistui entisestään, kun tuotanto Turussa lakkasi vuodenvaihteessa 2004–2005 ja siirrettiin Italian Triesteen. Vaasan tuotantolaitoksilla on globaali vastuu monenlaisten dieselmoottorien tuotannossa. Ne kuljettavat suuria aluksia, mutta tuottavat myös sähköenergiaa mitä erilaisimpiin tarkoituksiin. Wärtsilä toimii yli 70:ssä maassa ja työllistää noin 17 000 henkilöä; Vaasassa noin 2 000. Pääkonttori on Helsingissä. Yhteistyöyritysten kautta myös Wärtsilä aluetaloudellinen rooli on Pohjanmaalla erittäin merkityksellinen.

Vaikka Pohjanmaan teollinen pohja on vahvistunut 2000-luvulla, ei takaiskuiltakaan ole vältytty. Vaasan sodanaikaisen varikon jatkeena syntyi kemian teollisuutta sekä kaasunaamareiden valmistuksesta jatkunutta työsuojeluvälineiteollisuutta. Työsuojeluvälineiden valmistus jatkuu Vaasassa osana kansainvälistä [Scott Health and Safety](#) -yhtiötä. Kemian teollisuus on osa [Kemira](#) -konsernia. Parhaimmillaan Kemira työllisti Vaasassa useita satoja henkilöitä. Toiminta on kuitenkin vaimentunut ja vuoden 2008 kesällä Kemira ilmoitti 150 työpaikan vähentämisestä. Kemiran tulevaisuus Vaasassa on epäselvä.

Pohjanmaan monipuolinen teollisuus on vaikuttanut siihen, että alueella on poikkeuksellisen paljon kuljetusalan yrityksiä. Pohjanmaata voi luonnehtia logistiikka-alan yritysten keskittymäalueeksi.

Kansallisen innovaatiostrategian hengessä

Tulevaisuuden kannalta kiintoisa avaus Wärtsilältä on Vaasassa kesällä 2008 järjestettyjä [asuntomessuja](#) varten rakennettu [polttokennovoimala](#). Se käyttää polttoaineenaan läheisen käytöstä poistetun Suvilahden kaatopaikan sedimenteistä saatavaa kaasua. Sen avulla tuotetaan sähköä ja lämpöä messualueen pien- ja kerrostaloihin. Energia tuotetaan ja kulutetaan samalla alueella. Biokaasulla toimivan polttokennon päästöt ovat erittäin vähäiset. Wärtsilän kehittämä ratkaisu on kestävä kehitystä tukevan energiatalouden näkökulmasta merkittävä ja ratkaisun markkinapotentiaali on mitä ilmeisin.

Wärtsilän kehittämää polttokennovoimalaa täydentää asuntomessualueelle rakennettu matalalämpöratkaisu. Lähes kahteenkymmeneen omakotitaloon johdetaan lämpö merenpohjan sedimenteistä yhteensä kahdeksan kilometriä pitkän putkiston avulla. Lämmönkeräys hoidetaan nyt ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan asuinalueelle matalaenergiaverkon avulla. Hanke on globaalissakin mitassa urauurtava. Energiansiirtoon liittyy merkittävä keksintö, *Refla* -energiaputki, jonka keksivät vaasalaiset [Mauri Lieskoski ja Erkki-Jussi Panula](#). Vaasan asuntomessuille rakennettiin Refla -energiaverkoston prototyyppi.

Asuntomessualueen matalalämpöjärjestelmää varten perustettiin [Vaasan Ekolämpö Oy](#). Mielienkiintoista oli, että ilman Vaasan kaupungin huomattavaa taloudellista mukanaoloa, matalalämpöverkkoa ei olisi ryhdytty rakentamaan. Alkuvaiheessa Vaasan alueen energia-alan yritykset eivät luottaneet riittävästi ideaan. Refla -energiaverkoston kaupallista hyödyntämistä varten Mauri Lieskoski ja Erkki-Jussi Panula ovat perustaneet [Mateve Oy](#):n. Sen menestymisen mahdollisuudet ovat varovasti arvioituna lupaavat. Uusin vaasalainen energia-alan menestystarina on lähtökiidossa.

Suomen [kansallinen innovaatiostrategia](#) julkistettiin vuoden 2008 kesäkuussa. Yhtenä toimenpideinjauksena on: “Synnytetään valituille aloille suomalaista innovaatiotoimintaa edistävät edelläkävijämarkkinat.” [Polttokennovoimalassa ja matalaenergiaverkossa](#) on kyse juuri tästä.

Mielenkiintoinen lisä Vaasan energia-alan yrityskokonaisuuteen on vuonna 2006 perustettu [The Switch](#) -niminen yritys. Yritys on erikoistunut tuulen, polttokennojen ja auringon avulla tuotettuun energiaan. Näillä alueilla se pyrkii toimimaan innovaattorina. Mielenkiintoista tässä uudessa yrityksessä on, että se tuli ulkopuolelta, Vaasan seudun energiaosaamisen houkuttelemana. Yritys antaa tukea yhdelle aluekehittämisen ajatusmallille: osaamiskeskittymät houkuttelevat yrityksiä ja ihmisiä. The Switch työllistää Vaasassa jo yli 50 henkilöä.

Myös Vaasan korkeakoulu yhteisö on reagoinut energiatalouden yritystoiminnan kehittymiseen omalla alueella. Vaasalaisten korkeakoulujen energia-alan osaaminen on koottu [Vaasan energiainstituuttiin](#).

Oppikirjaesimerkkejä emergenssistä

Klassinen Pohjanmaan mallin muuntuminen ei ole luonnollisestikaan ilmennyt pelkästään Vaasan seudulla eikä vanhan yritystoiminnan loppumisena tai muuttumisena. Viimeisten vuosikymmenien aikana on syntynyt myös merkittävää uutta yritystoimintaa. Klassisen Pohjanmaan mallin perustalta on noussut mielenkiintoisia uusia versoja. Vuonna 1966 [Pekka Koskenkylä](#) perusti Pietarsaareen [Nautorin](#). Hänellä oli idea lasikuituisten kilpapurjeveneiden rakentamisesta. Syntyivät Swanit. Yritys menestyi ja saavutti maailmanlaajuisen maineen.

Vuonna 1988 Nautor siirtyi italialaiseen omistukseen. Sen jälkeen menestys on jatkunut ja Pietarsaareessa tehdään yhä suurempia Swaneja. Vuoden 2008 kesällä alkanut globaalitalouden heikkeneminen on aiheuttanut notkahduksen Nautorin markkinoissa. Toivottavasti notkahdus on vain tilapäinen. Tervakauden aikaan syntynyt laivanrakennusperinne on kuitenkin saanut jatkoa. Kyse on pitkiin aaltoihin liittyvästä emergenssistä; menestys ei synny tyhjästä, vaan sen perusta voi olla jopa satoja vuosia sitten syntyneissä asetelmissä. Tämän vuoksi uuden vuosituhannen menestystekijöiden pohdinnassa on tunnettava oman alueen pitkän aallot, jotta kehittäminen osataan asettaa perusteluihin historiallisiin yhteyksiin.

Tervakaudella alkanut puutyön perinne on myös saanut uusia muotoja. Klassinen esimerkki on Jurvan huonekaluteollisuus. Uudemman emergenssin ilmentymä on pohjalainen taloteollisuus. Siitä esimerkkejä ovat [Oravais Hus](#) ja [Luoman konserni](#). Molemmat ovat noin kolmekymmentä vuotta vanhoja yrityksiä. Oravais Hus tekee valmistaloja pääasiassa kotimaan markkinoille. Ylistarossa sijaitseva Luoman konserni on erikoistunut hirsitaloihin. Sen tuotannosta viennin osuus on 90%.

Pedersöressä perustettiin 1940-luvulla perinteiselle ammattitaitoperustalle puutyöalan yritys [Ekeri Oy](#). Se on edelleen perheyritys, mutta kahden yrittäjäsukupolven jälkeen se on erikoistunut ja kehittynyt Pohjoismaiden johtavaksi umpiperävaunujen ja kuorma-autojen umpikorien valmistajaksi. Ekeri työllistää lähes 200 henkilöä.

Metsäsektori vahvistuu aluksi, mutta alkaa jälleen vaimentua

Pohjanmaan mallin klassiseen vaiheeseen ei liittynyt kovin merkittävästi sellu- ja paperiteollisuutta. Mallin muuntumisen vuosikymmeninä myös metsäteollisuus on vahvistunut. Pietarsaaresta on tulleet UPM-konserniin kuuluvien [Wisaforestin](#) ja [Wisapaperin](#) ansioista merkittävä metsäteollisuuskeskus. Sellutehtaan prosessista saatava puunkuori, puuntähteet ja muut sivutuotteet olivat lähtökohtana voimalahankkeelle, josta kehittyi [Ahlholmens Kraft](#). Polttoaineena käytetään myös turvetta sekä kivihiihtä lisä- ja varapolttoaineena. Voimala tuottaa sähköä, lämpöä ja prosessihöyryä. Väljästi tulkittuna Ahlholmens Kraft on yksi maailman suurimmista biopolttoaineella toimivista voimaloista.

Kaskisiin perustettiin vuonna 1973 [sellutehdas](#), josta tuli osa Metsä-Botniaa. Vuonna 2005 Kaskisisa aloitti myös M-Realin pieni [sellutehdas](#). Eteläisen Pohjanmaan metsäosaamista täydentää Kristiinankaupungissa sijaitseva [Nordautomation](#). Se on erikoistunut tukinkäsittelyn teknisiin ratkaisuihin. Yritys on osa yli kahdessakymmenessä maassa toimivaa ruotsalaista [Lifco](#) -konsernia.

Metsäteollisuuden tulevaisuuden näköalat ovat Suomessa epäselvät. Uusia investointeja ei tehdä ja metsäteollisuus on osoittanut pyrkimystä siirtää tuotantoaan muualle. Ylikapasiteetti, kannattavuuden heikkeneminen ja puupula ovat johtaneet julmiin saneerauksiin. Metsäteollisuuden [mus-tana keskiviikkona](#) 10.9.2008 UPM ja Stora Enso ilmoittivat noin 1 600 työpaikan vähentämisestä Suomessa. Ajan henkeä kuvastaa, että päätösten ilmoittamisen jälkeen, yhtiöiden pörssikurssit lähtivät voimakkaaseen [nousuun](#). Kaskisen ja Pietarsaaren tehtaiden luultiin olevan turvassa, kunnes 5.11.2008 Metsä-Botnialta tuli karu [ilmoitus](#): Kaskisten sellutehtaan tuotanto keskeytetään tai lopetetaan. Vaarassa on noin 300 työpaikkaa. Paniikkitunnelmissa Pohjanmaan TE-keskus on kokoamassa ”rakennemuutostyöryhmää”, jonka tavoitteena on arvioida Kaskisten sellutehtaan mahdollisen lopettamisen seurauksia sekä ideoida uusien työpaikkojen synnyttämisen mahdollisuuksia. On myös syntynyt erityinen massaliike puolustamaan Kaskisten metsäteollisuutta. Lopullinen kumaus tuli kuitenkin 14.1.2009, kun Metsä-Botnia ilmoitti sulkevansa Kaskisten tehtaan vuoden 2009 maaliskuussa. Myös Pietarsaaren metsäteollisuudessa ovat käynnistyneet laajat YT-neuvottelut. Tässä epävarmuudessa klassisen metsäteollisuuden merkitystä Pohjanmaan mallin uusissa aalloissa on mahdoton arvioida.

Palveluyrittäjyyden nousu

Pohjanmaan mallin muuntumiseen liittyy myös palveluyrittäjyyden voimistuminen. Ehkä merkittäv in esimerkki tästä on vaasalaisen [Rabbe Grönblomin](#) perustama [Kotipizza](#) -ketju. Ensimmäisen pizzeriansa Grönblom perusti jo vuonna 1976. Siitä kehittyi Pizzeria N:o 1 -ketju. Hän myi ketjun vuonna 1986 ja perusti Kotipizzan vuonna 1987. Vähän yli kahdessakymmenessä vuodessa ketju on kasvanut 230 yrityksen kokonaisuudeksi. Toimintaa on 130:llä paikkakunnalla. Markkinoita Kiinaan ja Venäjälle ollaan availemassa. Ketju toimii [franchising](#) -periaatteella: yrittäjät ovat itsenäisiä, mutta saavat käyttöönsä valmiin tuotemerkin, osaamisen ja testatut tuotteet. Kotipizza-ketjun päämaja on Vaasassa. Grönblom on laajentamassa myös toista palvelukonseptia, halpahotelliketju [Omenaa](#).

Vaasan ja Uumajan välinen laivayhteys oli aikoinaan hyvin tärkeä. Parhaina vuosina 1990-luvun alussa matkustajia oli vuosittain toista miljoonaa. Suomen EU-jäsenyyden jälkeen verovapaa alkoholinmyynti päättyi ja matkustajamäärät romahtivat. Silja -varustamo lopetti laivaliikenteen. Tässä vaiheessa Rabbe Grönblom teki rohkean päätöksen ja ryhtyi laivanvarustajaksi. Hän perusti [RG Linen](#). Se on jatkanut Merenkurkun henkilöliikennettä Vaasan ja Uumajan välillä.

RG Line on kiintoisa Pohjanmaan mallin ilmentymä. Ruotsin yhteys Pohjanmaalta on ikiaikainen. Sen loppuminen olisi ollut liian tuskallista. Grönblomin päätös varustamon perustamisesta teki hänestä suuren sankarin. Vaasan kaupunki on taannut RG Linen lainoja erittäin riskialttiisti. Vuoden 2007 syksyllä vaasalaiset kunnallispoliitikot pelastivat rimaa hipoen RG Linen konkurssilta. Luultavasti ulkopohjalainen yritys ei olisi saanut samaa kohtelua. Paikallisen sankariyrittäjän esimerkki velvoitti koettelemaan kunnan toimivallan rajoja.

Edelleen suuren maaseudun maakunta

Pohjanmaan mallin tervakauden jälkeen muodostunut alkutuotannon rakenne on toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä myös muuntunut. Alkutuotannon työpaikat ovat Pohjanmaalla vähentyneet tasaisesti. Kääntöpuolena on tilakoon kasvu. Sopeutuminen EU:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan on Pohjanmaan monipuolisella maatalousalueella erityisen haasteellista. Pohjanmaan maakuntien alkutuotannon työpaikkojen osuus maan kaikista alkutuotannon työpaikoista on lisääntynyt. Tämä osoittaa, että alkutuotannon työpaikkakato on ollut vaimeampaa kuin muualla maassa.

Pohjanmaan alkutuotantoa leimaavat uuden vuosituhannen alussa erikoisalut, joista tunnetuimpia ovat lasinalaisviljely ja turkistarhaus. Myös luonnonmukainen tuotanto on keskimääräistä yleisempää. Alueella on lisäksi perunanviljelyn ja rukiinviljelyn keskittymiä. Monipuolisen alkutuotannon kuvaa täydentävät perinteinen viljanviljely sekä määrällisesti merkittävä maito- ja sikatalous. Alkutuotantoon kytkeytyy myös vahva kalatalous. Uusiutuviin energialähteisiin perustuva [lämpöyrittäjyys](#) sekä energiakasvien viljely ovat etenemässä.

Erityisen leimallista Pohjanmaalle on maaseutupolitiikassa käytetyn [kolmijaon](#) mukaan ydinmaaseudun laajuus. Valtakunnallisten kriteerien mukaista harvaan asuttua maaseutua on Pohjanmaalla vähän. Väestötilastojen mukaan Pohjanmaan maaseudun olemus on edelleen monipuolinen ja vahva. Pohjanmaan maaseutu on Suomen ydinmaaseudun keskeisintä aluetta.

Mielikuvan tasolla maaseutu ja maatalous samaistetaan. Vailla perustetta ei tämä katsanto olekaan, sillä maatalous on keskeisin maaseudun elementti. Pellot ja maatilat ovat maaseudun kulttuurin ja talousmaiseman ydin. Viljelijöiden rooli maaseudun maiseman ja ympäristön hoitajina on perustavanlaatuinen. Olisi vaikea kuvitella pohjalaista maaseutua ilman maataloita ja viljelijöitä.

Työpaikkojen kautta tarkasteltuna Pohjanmaan maaseutu ja maatalous eivät ole läheskään sama asia. Ylivoimainen enemmistö Pohjanmaan maaseudun työpaikoista on muilla toimialoilla kuin alkutuotannossa. Toisaalta on myös muistettava, että alkutuotannon rahavirrat synnyttävät merkittäviä kerrannaisvaikutuksia, joiden varassa monet julkiset ja yksityiset palvelut ovat maaseudulla mahdollisia. Alkutuotannon jatkuvasti vähenevät työpaikat vievät mukanaan kerrannaistyöpaikkoja. Tästä johtuen alkutuotannon merkitys maaseudun työllisyyden kannalta on tärkeämpi kuin työpaikkaosuuden perusteella voisi päätellä.

Elintarviketeollisuuden keskittymiskehityksessä nykyinen Pohjanmaan maakunta on menettänyt työpaikkoja jopa suhteellisesti enemmän kuin useat muut maakunnat. Toisaalta Pohjanmaan maatilatalous kytkeytyy lähimaakunnissa sijaitseviin suuriin tuotantolaitoksiin, erityisesti Seinäjoen seudun elintarviketeollisuuden keskittymään. Nykyiset Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Etelä-Pohjanmaa muodostavat yhdessä elintarvikkeiden suurtuotantoalueen.

Merkittävä rannikkoalueen elintarvikkeita jalostava yritys on Pietarsaareissa sijaitseva lihanjalostaja [Snellman](#), jonka viisi Snellmanin veljestä perustivat vuonna 1951. Yritys työllistää Pietarsaareissa yli 500 henkilöä. Lisäksi sen merkitys on suuri lähimaaseutujen lihakarjatalouden kannalta. Laihian erikoisuus on vuodesta 1910 toiminut perheyritys [Laihian Mallas](#). Kun osuuskunta Milka lopetti toimintansa, Valio osti Vöyri-Maksamaalla sijaitsevan Kaitsorin juustonlinnan vuonna 2005. Kokonaan perinteinen juustonvalmistus ei siis ole Pohjanmaan rannikolla päättynyt. Vaasan myllyperinteitä jatkaa [Helsingin Mylly](#) Oy:öön kuuluva Polar Mills. Sen erikoisuutena on vahva painotuminen luomuviljaan.

Hajaantuva aluerakenne

Pohjanmaan mallin muuntumiseen vaikutti syvästi 1990-luvun lama. Sen jälkiseurauksena yritykset tiivistivät strategioitaan ja keskittyivät entistä painokkaammin omaan erikoisosaamiseensa. Kuntatalous joutui lujille ja kunnallisten palvelujen uudelleen arvioinnin ja supistamisen aika alkoi. Vanhan Vaasan läänin jakaminen kolmeksi maakunnaksi aiheutti hämmennystä. Pohjanmaan kaikkia maakuntia koskevien laajojen strategisten hankkeiden käynnistäminen on osoittautunut ongelmalliseksi.

Päivittäistavarakaupassa alkoi 1990-luvulla voimakas keskittyminen. Myös Pohjanmaalla keskusten sisääntuloväylien varrelle alettiin rakentaa kauppakeskitymiä. Kuntien päättäjillä on ollut luja usko kaksoisstrategiaan: samanaikaisesti on mahdollista kehittää uusia kauppakeskitymiä ja vanhoja keskuksia. Esimerkiksi Vaasassa tämä on ilmennyt vahvana kävelykeskustan kehittämisenä ja samanaikaisena Kivihaan alueen aktiivisena kaavoittamisena vähittäiskaupan suuryksiköille.

Polttoaineiden hintojen kallistuminen ja ilmastonmuutoksen eteneminen pakottavat päättäjät tekemään vaikeita valintoja: voidaanko keskustojen ulkopuolisten kauppakeskitymien ja vanhojen keskustusten samanaikaista kehittämistä enää uskottavasti jatkaa? Millä tavoin autoilun aiheuttamia päästöjä voidaan vähentää? Näitä kysymyksiä joudutaan pohtimaan myös kaavoituksessa. Voiko kaupunkiseutujen hajaantuminen enää jatkua? Onko päivittäiseen yksityisauton käyttöön perustuva työmatkaliikenne kestävä kehityksen mukaista? Estääkö kuntajaotus kaupunkiseutujen kestävä kehityksen mukaista toiminnallisuutta? Uuden Pohjanmaan olemuksen pohdinnoissa kysymykset ovat kovenemassa.

Uuden vuosituhaten alussa myös väestön ikääntyminen, ikäluokkien pieneneminen ja kaksikielisestä palvelurakenteesta huolehtiminen ovat Pohjanmaan mallin uudistumisen suuria koitinkiviä. Globaalit virrat kohtaavat Pohjanmaan yhä suuremmin. Toisaalta tähän on totuttu, sillä tervatalouden alusta alkaen kansainvälisen talouden liikkeet ovat vaikuttaneet Pohjanmaahan ja pohjalaisiin.

Yhteenveto tähänastisesta

Pohjanmaan tähänastinen taloushistoria pelkistyy kahteen [pitkään aaltoon](#). Ensimmäistä aaltoa kuljetti tervanpoltto. Pohjanmaalle muodostui 1700-luvulla tervatalous, johon kytkeytyivät laivanrakennus ja laivanvarustus. Tervatalous teki Pohjanmaasta hyvinvoivan alueen; Suomen talouden kasvot olivat 1700-luvun lopussa ja 1800-luvun alussa kääntyneet Pohjanlahdelle päin. Ensimmäinen pitkä aalto perustui kapeaan erikoistumiseen. Kyseessä oli [tapulitalous](#). Vaikeudet alkoivat, kun tervan kysyntä 1800-luvun mittaan hiipui ja talonpoikainen laivanrakennusperinne ei pystynyt muuntautumaan laivateollisuudeksi. Myös laivanvarustus vaimeni ja siirtyi Etelä-Suomeen ja Ahvenanmaalle. Pohjanmaasta tuli hätää kärsivä alue.

Tervatalouden vaimenemisen vuosikymmeninä suomalainen sahateollisuus alkoi kehittyä höyrykoneiden käyttöönoton myötä vientiteollisuudeksi. Metsäteollisuutta alkoi myös voimistaa paperiteollisuus. Metsäsektorista tuli Suomen viennin moottori yli sadaksi vuodeksi. Metsäsektorin muodostuminen ei kuitenkaan koskettanut kovinkaan vahvasti Pohjanmaata. Metsät olivat vuosisatoja kestäneen tervanpolton ja laivarakennuksen jäljiltä niin huonossa kunnossa, että metsäteollisuudelle ei riittänyt tarpeeksi raaka-ainetta.

Tervatalouden pitkän aallon murtuminen johti Pohjanmaalla omintakeiseen kehitykseen. Muodostui uusi pitkä aalto, *Pohjanmaan malli*. Sen ydintä olivat rannikon kaupunkien laaja-alainen

teollistuminen pääsääntöisesti muiden toimialojen kuin metsäteollisuuden varassa, monenlainen maatalous sekä pienyritysten muodostamat, useimmiten maaseudulla sijaitsevat toimialakeskittymät. Pohjanmaan mallin menestystekijät tiivistyvät yhteen sanaan: monipuolisuus.

Pohjanmaan malli oli saavuttanut klassisen hahmonsaa 1950-luvulle mennessä. Tämän jälkeen se alkoi melko nopeasti muuntua. Klassisessa vaiheessa syntynyt suurteollisuus alkoi ensin heikentyä; sitten se loppui, jätti Pohjanmaan tai muutti muotoaan. Metsäteollisuus voimistui erityisesti Pietarsaaren ja Kaskisten-Kristiinankaupungin alueilla. Maatalouden rakennekehitys alkoi vähentää tilojen määrää, tilojen pinta-alat kasvoivat, tietyt maatalouden erikoisalajat vahvistuivat ja elintarviketeollisuus väheni. EU -jäsenyyden tuoma paikallinen toimintaryhmätyö on luomassa edellytyksiä uudelleenlaajalle, paikallisyhteisölähtöiselle maaseudun kehittämiselle.

Vaasan seudun teollinen murros johti erikoistumisen prosessiin, jonka ytimenä on energiatalous. On syntynyt monipuolisia alihankintaverkostoja, ja erityisesti teknologiateollisuus on vahvistunut. Pohjanmaalla paikantui myös globaalitalouden uusia erikoistumisalueita; esimerkkinä maailmanluokan purjeveneiden rakentaminen Pietarsaareissa. Onneksaan Pohjanmaa ei ollut mukana informaatio- ja kommunikatioteknologian huimassa vuosituhaten vaihteessa. Kuplan puhkeaminen ei vaikuttanut paljoakaan Pohjanmaalla.

Useimmat tiivistyneen Pohjanmaan mallin valovoimaisimmista yrityksistä ovat suurten kansainvälisten konsernien osia; ylin päätöksentekijä on kaukana Pohjanmaalta. Pohjanmaan mallin tiivistyessä ulkoiset riippuvuussuhteet ovat vahvistuneet. Yhtäältä Pohjanmaan on erittäin voimallisesti ja hyödyllisesti mukana globalisaation prosesseissa, mutta toisaalta epävarmuus on lisääntynyt: merkittävä osa Pohjanmaan hyvinvoinnista ja työpaikoista on viime kädessä alueen ulkopuolisten päätöksentekijöiden käsissä. Myös korkeakoulumaailmassa on vahva ulkoinen riippuvuus. Kaikki Pohjanmaan ruotsinkieliset yliopistoyksiköt ja ruotsinkielinen ammattikorkeakoulu ovat eteläsuomalaisien korkeakoulujen hallinnassa. Niiden itsenäinen toimivalta on tämän seurauksena rajallinen. Suurin vaikuttaja Pohjanmaan ruotsinkielisessä korkeakoulumaailmassa on Turusta johdettu [Åbo Akademi](#).

Pohjanmaalla toimivien suuryritysten kotisivuja tutkimalla tekee mielenkiintoisen havainnon: useimmat yritykset suhtautuvat toimintaansa alueneutraalisti. Sivuilla esitellään yritystä kokonaisuutena. Tuotantolaitosten sijaintipaikkakunnista tai niillä olevista tehtaista ja työpaikoista ei juurikaan kerrota. Tämä voi olla tahatonta tai toisaalta aivan tietoista: ikävien päätösten tekeminen on helpompaa, kun tuotantolaitosten sijaintipaikkakunnat on häivytetty ja päätökset tehdään pelkästään talouden tunnuslukujen perusteella. Todellisuudessa päätökset kuitenkin aina koskettavat lihaa ja verta olevia paikallisyhteisöjä.

Pohjanmaan malli on pystynyt edelleen synnyttämään myös paikallisia maailmanluokan yrityksiä. Esimerkkeinä ovat Vacon Oyj ja Vaasa Engineering. Vaasassa 1920-luvulla perustettu KWH on kansainvälinen yritys, mutta sen pääkonttori ja päätoiminnot ovat edelleen Vaasassa.

Uuden vuosituhaten alussa elinkeinopolitiikka on uudistunut. Myös Pohjanmaalle on syntynyt erilaisia julkisen sektorin ja yritysten yhdessä perustamia asiantuntijaorganisaatioita. Niiden tehtävänä on rakentaa alueellisia innovaatiojärjestelmiä ja käynnistää erilaisia kehittämisprosesseja. Aluetutkimuksessa tällaisia pyrkimyksiä kutsutaan innovaatiokapasiteetin kasvattamiseksi. Tavoitteena on lisätä kykyä käyttää ja yhdistellä erilaisia resursseja, kun toimintaympäristö muuttuu. Esimerkkejä innovaatiokapasiteetin kasvattajista ovat Vaasan seudun [Merinova](#) ja [VASEK](#), eteläisen Pohjanmaan [Dynamo](#) sekä Pietarsaaren seudun [Concordia](#).

Uuden vuosituhaten alkuun mennessä tiivistynyt Pohjanmaan malli on kuljettanut alueensa asukkaat ennen näkemättömään hyvinvointiin. Erilaisilla mittareilla arvioituna elämä Pohjanmaalla on monipuolisempaa ja turvallisempaa kuin milloinkaan aikaisemmin. Verrattuna esimerkiksi Itä- ja

Pohjois-Suomen moniin osiin Pohjanmaa näyttäytyy menestysalueena. Tämä pätee myös maaseutuun: vaikka muutos on ollut vahvaa, monipuolisuus on edelleen säilynyt; maatalouskaan ei ole menettänyt mahdollisuuksiaan, toivon näkymät eivät ole himenneet.

Historia on muovannut Pohjanmaasta monipuolisten mahdollisuuksien alueen. Pitkien aaltojen perustalta ponnistaa vahvaa uudistumista. Tunnettu suomalainen aluetutkija *Heikki Eskelinen* on tiivistänyt etevästi: “Perusrakenteeltaan ja resursseiltaan moneen käyttöön soveltuvat alueet ja paikkakunnat näyttävät yleensä menestyvän.”⁸ Tästä on Pohjanmaan tähänastinen suuri kertomus hyvä osoitus. Suuri kertomus on myös osoitus menestyksen mallintamisen vaikeudesta. Ilman vastoin käymisiä ja hyvää onnea ei tule menestystä. Toisaalta onni ei välttämättä yllätä, ellei sitä aktiivisesti etsi.

⁸ Eskelinen, Heikki (2008). *Aluekehityksen urat ja käänneet*. Virkaanastujaisesityelmä 13.5.2008. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos.

MAAILMAN VIRTOJEN KOHTAAMINEN

Pohjanmaan mallista kehittyi 1940-luvulta 2000-luvun alkuun mennessä tiivistyvä Pohjanmaan malli. Sen ydinprosessina on kulku monipuolisuudesta erikoistumiseen. Tämä matka jatkuu seuraavina vuosikymmeninä; Pohjanmaan taloudellinen menestys ja sen asukkaiden hyvä elämä ovat riippuvaisia käynnissä olevan erikoistumisprosessin onnistumisesta. Prosessin ytimessä ovat yritykset, innovaattorit ja murroksen hallinta. Seuraavaksi esitellään joitakin Pohjanmaan mallin etenemisen pohdinnan kannalta tärkeitä käsitteitä ja näkökulmia.

Suhteellinen etu

Usein kerrotun tarinan mukaan maineikasta taloustieteilijää [Paul Samuelsonia](#) pyydettiin nimeämään sellainen yhteiskuntatieteellinen teoria, joka on totta, mutta ei kuitenkaan itsestäänselvyys. Huolellisen mietinnän jälkeen Samuelson päätyi nimeämään ehdot täyttäväksi suhteellisen edun teoria. Hänen perustelunsa oli vapaasti [tulkittuna](#): ”Teorian loogista totuudenmukaisuutta ei tarvitse todistaa matemaatikoille. Vaikka teorian sisältö on selitetty tuhansille älykkäille ja tärkeille ihmisille, he eivät ole kyenneet ymmärtämään sitä. Tämä osoittaa, että teoria ei ole itsestäänselvyys.”

Klassinen esitys suhteellisesta edusta

[Suhteellisen edun teoria](#) esitti ensimmäisen kerran kattavasti [David Ricardo](#) vuonna 1817. Lähtökohtana oli jo [Adam Smithin](#) 1700-luvulla teoksessaan ”Kansojen varallisuus” esittämä absoluuttisen edun käsite. Alueella on absoluuttinen etu, jos hyödykkeen tuotantokustannukset ovat siellä halvemmat kuin muilla alueilla. Ricardo kuitenkin huomasi, että absoluuttinen etu ei riittävästi selitä alueiden välistä työnjakoa ja vaihdantaa. Hänen mukaansa alueen kannattaa erikoistua niihin tuotteisiin, joita pystytään valmistamaan *suhteellisesti* edullisemmin kuin muilla alueilla. Oleellisia eivät siis ole tuotannon absoluuttiset kustannukset, vaan vaihtoehtoiskustannukset: kuinka edullisesti jokin alue pystyy erikoistumaan tietynlaiseen tuotantoon.

Ricardo havainnollisti suhteellista etua vertailemalla 1800-luvun alun Portugalia ja Englantia. Portugalissa oli viinin ja tekstiilien tuottaminen helppoa ja halpaa. Englannissa viinin tuottaminen oli huomattavan vaikeaa, mutta tekstiilien valmistus merkittävästi viinin tuottamista helpompaa. Vaikka Portugalissa olikin halpaa tuottaa tekstiilejä, oli sen kannalta edullisempaa tuottaa viiniä yli oman tarpeensa ja vaihtaa ylimääräinen viini englantilaisiin tekstiileihin. Myös Englanti hyötyi tästä kaupanteosta, koska se sai viiniä halvemmalla kuin valmistamalla sitä itse. Tällä tavoin suhteellinen etu vaikuttaa: Portugalin ja Englannin välisessä kaupassa Portugalin kannatti erikoistua viinintuotantoon ja Englannin tekstiilien valmistamiseen. Esimerkki osoittaa, kuinka tärkeää on oman suhteellisen edun tunnistaminen. Väärä luulo omasta suhteellisesta edusta voi johtaa valtaviin hukka-investointeihin ja suuriin epäonnistumisiin.

Suhteellinen etu käytännössä

Nykyiset ulkomaankaupan teoriat ja teoriat alueiden välisestä työnjaosta perustuvat Ricardon suhteellisen edun periaatteeseen. On huomattu, että suhteellinen etu voi muuttua. Tämän seurauksena tuotanto siirtyy uudelle alueelle. Nykyinen globalisaation vaihe, jossa maailmanlaajuisesti toimivat yritykset tavoittelevat osakkeenomistajilleen mahdollisimman suuria voittoja, on aiheuttanut paljon yllätyksiä paikallisyhteisöissä. Nokian johto päätyi vuonna 2008 arvioimaan, että Saksan Bochum oli menettänyt etunsa Nokian tuotannon sijaintipaikkana: voittoa ei saatu riittävästi. Tämän seurauksena Bochumin tuotanto ja yli 2000 työpaikkaa siirrettiin Romaniaan, jossa taloudellinen hyöty arvioitiin riittäväksi.

Taloudellisen hyödyn maksimoinnin periaate yritysten sijaintikäyttäytymisessä on herättänyt kritiikkiä. Väitetään, että yritykset eivät enää välitä paikallisyhteisöistä ja tulkitsevat yhteiskuntavastuunsa ainoastaan taloudellisen tuloksen näkökulmasta. On myös epäilty, että globaalit yritykset sotkevat absoluuttisen ja suhteellisen edun keskenään. Liian vahva painottuminen voittojen maksimointiin onkin johtanut lyhytnäköiseen absoluuttisten etujen kuorintaan, vaikka yritysjohto saattaa kuvitella tavoittelevansa pitkäjänteisiä suhteellisia etuja. Tämä tie voi johtaa aikanaan kilpailukyyn romahdukseen, kun yritystoiminnan sosiaalinen ulottuvuus on laiminlyöty. Entä, jos voitot eivät ole riittäviä, vaikka halvan palkkatason maiden mahdollisuudet on aikanaan käytetty maksimaalisesti. Entä, jos markkinat huutavat silti lisää. Entä, jos maailma ei riitä?

Suhteellisen edun periaate sopii hyvin EU:n kaltaiseen vapaakauppa-alueeseen. Esimerkiksi yhteisen maatalouspolitiikan tulevaisuuden pohdintoissa komissio on väläytellyt suhteellisen edun periaatteen vahvistamista. Tämä näkyi sokerijuurikkaan viljelyn ehtojen muuttamisessa, jossa yhteisillä päätöksillä heikennettiin esimerkiksi Suomen suhteellista etua. Tämän estämiseen ei Suomen poliittinen voima riittänyt. Suomen ja myös Pohjanmaan kannalta uhkaavampi näkymä liittyy yhteiseen maatalouspolitiikan tulevaisuuteen. Vuoden 2015 jälkeen maakohtaiset maitokiintiöt poistuvat. Tämä on suuri epävarmuustekijä Suomen ja myös Pohjanmaan maitotaloudelle. Komissio myös olettaa, että muutaman vuoden kuluttua Etelä-Suomen maatalous pystyy toimimaan samoilla ehdoilla kuin Keski-Euroopan maatalous, vaikka kasvukausi on huomattavasti lyhempi. Komission kaavailut ovat herättäneet Suomen ohella myös muissa jäsenvaltioissa huolestunutta [keskustelua](#).

Uusia näkökulmia: Krugman, Porter ja Florida

Ricardon ajoista lähtien on käyty keskustelua suhteelliseen etuun vaikuttavista tekijöistä. Alunperin luonnonolosuhteet tai runsaana esiintynyt luonnonvara vaikuttivat suhteelliseen etuun. Suomen metsät olivat vuosisatoja suhteellisen etumme perustana. Nytemmin suhteellisen edun määräytymisen perusteet ovat monimutkaistuneet. Yksi näkökulma on kyseenalaistaa suhteellinen etu. Esimerkiksi tunnetun yhdysvaltalaisen taloustieteilijän, vuonna 2009 taloustieteen Nobel -palkinnon saaneen [Paul Krugmanin](#) mukaan taloudellinen menestys perustuu mittakaavaetuihin eikä perinteisellä ricardolaisella suhteellisella edulla ole enää merkitystä.

Suomessa eniten vastakaikua ovat herättäneet toisen yhdysvaltalaisen tutkijan [Michael Porterin](#) ajatukset. Hän julkaisi vuonna 1990 kirjan, jossa hän pohti kansakuntien kilpailuetua. Alunperin hän keskittyi valtioihin, mutta sittemmin hän on ulottanut ajattelunsa myös alue- ja paikallistalouksiin, joihin pätevät hänen tulkintansa mukaan samat periaatteet. Porterilaisittain tulkittuna suhteellisen edun määräytymiseen liittyy kaksi käsitettä: kilpailutimantti ja klusteri.

Porterin mukaan alueen kilpailukyky perustuu neljään tekijään. Ne muodostavat [kilpailutimantin](#) kärjet:

1. *Tuotannontekijäolot.* Niitä määrittelevät osaava työvoima sekä kilpailun kannalta otolliset olosuhteet.
2. *Kysyntäolot.* Tuotteiden ja palvelujen kysyntä.
3. *Lähi- ja tukialat.* Tarvittavat tavarant- ja palveluiden toimittajat.
4. *Yritysten strategia, rakenne ja kilpailutilanne.* Yritysten perustamiseen, organisointiin ja johtamiseen liittyvät tekijät. Myös kotimaisen kilpailun luonne; sen olisi ennakoitava kansainvälistä kilpailua.

Kilpailutimantin ohella alueen suhteelliseen etuun vaikuttavat Porterin mukaan klusterit. [Klusteri](#) on toisiinsa kytkeytyneiden yritysten ja yhteisöjen muodostama keskittymä. Klusteri on laajempi käsite kuin toimiala. Klusteri on useita toimialoja edustavien yritysten muodostama ryväs. Klusteriin kytkeytyy myös valtion ja kuntien organisaatioita; Suomessa yliopistot, ammattikorkeakoulut, tutkimuslaitokset sekä muut julkisen sektorin tukiorganisaatiot ja rahoitusjärjestelmät. Parhaimmillaan klusteriin kytkeytyy myös kansalaisyhteiskunta (kolmas sektori) erilaisten järjestöjen kautta.

Porterilaisittain tulkittuun suhteelliseen etuun on mahdollisuus vaikuttaa: erilaiset yhteiskunnan toimenpiteet ovat yhteydessä kilpailutimantin ja klusterien muodostumiseen. Suomessa klusteriajattelu vakiintui jo 1990-luvulla. Tämä näkyy kansallisen aluekehittämisen painotuksissa; esimerkiksi vuodesta 1994 alkaen käynnissä on ollut [osaamiskeskusohjelma](#). Sen tärkeä osa on klusteriohjelma, jonka tavoitteena on ohjelma-asiakirjan mukaan:

- luoda alueille korkeatasoisia innovaatioympäristöjä ja lisätä niiden kansainvälistä tunnettua, tunnettuutta,
- edistää huippuosaamiseen perustuvan liiketoiminnan kasvua ja työllisyyttä,
- kannustaa pk-yrityksiä tutkimus- ja kehitystoiminnan lisäämiseen,
- vahvistaa ja uudistaa alueen erityisosaamista,
- hyödyntää tehokkaasti koulutusta ja inhimillisiä voimavaroja.

Lukemattomat aluekehitysviranomaiset, yksittäiset kunnat ja seutukunnat ovat soveltaneet suunnittelussaan klusteriajattelua. Klusteriajatteluun liittyvät myös hahmotukset [kansallisesta](#) ja [alueellisesta](#) innovaatiojärjestelmästä sekä [oppivista alueista](#). Syvähenkisen aluekehittämisen näkökulmasta ongelmana on klusterikäsitteen liian löyhä käyttö. Klusteri sopii tavoitteiden asettamiseen ja strategioiden pohtimiseen. Sen sijaan olemassa olevien irrallisten toimintojen niputtamista ”klusteriksi”, kun klusterin kriteerit eivät täyty, on itsensä pettämistä. Useimmat suomalaiset klusteriksi nimetyt kokonaisuudet ovat pelkkiä virtuaaliklustereita. Ne ovat esittäjiensä toiveajattelun heijastumia eikä suunnitteluasiakirjojen koreilla nuolikuviolla ole välttämättä vastinetta reaalityodellisuudessa.

Pohjanmaan mallin etenemisen pohdinnan näkökulmasta kilpailutimantti ja klusteri ovat hyödyllisiä käsitteitä. Niihin tiivistyy suhteellisen edun kannalta tärkeitä ilmiöitä, joihin voidaan vaikuttaa alueen yritysten, hallinnon ja kolmannen sektorin välisellä yhteistyöllä.

Suhteelliseen etuun on tuonut oman näkökulmansa myös [Richard Florida](#). Hänen näkemyksensä luovasta luokasta alueen suhteellisen edun tekijänä ovat herättäneet maailmanlaajuisen keskustelun. [Florida](#) korostaa yritysten avainhenkilöiden merkitystä. He ovat luovan luokan ydin.

Richard Florida on tutkinut yhdysvaltalaisia suurkaupunkeja. Tästä on päätelty, että ainoastaan suuret kaupungit ovat luovan luokan kannalta kiinnostavia. Suomessa tällaista tulkintaa ei pidä tehdä. Meillä ei ole suurkaupunkeja. Kuitenkin olemme pienten paikallisyhteisöjen varassa menestyneet informaatio- ja kommunikaatioteknologiassa sekä monilla kulttuurin alueilla. Ne ovat luovan luokan ominta aluetta.

Suomen kokemuksista kannattaa päätellä, että luovan luokan ympäristöt voivat sijaita myös muualla kuin suurkaupungeissa. Pakonomainen pyrkimys suurkaupunkikulttuuriin Suomen kaltaisessa maassa, joka on maantieteeltään suuri ja väestöltään pieni, saattaa kutistaa pienten paikallisyhteisöjen moninaisuudesta lähtevän luovuuden. Pahimmillaan jää jäljelle muutaman suuruutta turhaan tavoittelevan kaupungin samankaltaisuus, joka perustaa käyttövoimansa ulkoisten vaikutteiden kopioimiseen. Missä on silloin Suomen suhteellinen etu?

Tiivistys: suhteellinen etu ja Pohjanmaa

Pohjanmaan tulevaisuuden menestystekijöiden kannalta suhteellisten etujen vahvistaminen on tärkeää. Tämä edellyttää erikoistumisprosessin jatkumista, mutta kuitenkin niin, että Pohjanmaan eri osa-alueet saavat tasaveroiset mahdollisuudet vahvistaa omia suhteellisia etujaan. Tämä edellyttää Pohjanmaalla hajautetun hallinnan järjestelmiä. Liiallista palvelujen keskittämistä on vältettävä, koska erityisesti ikääntyvien kansalaisten hyvä elämä ja liikennepäästöjen vähentäminen edellyttävät mahdollisimman tiheäsilmäistä lähipalvelujen verkostoa.

Suhteellisten etujen vahvistamisessa on tunnistettava aikaisempien pitkien aaltojen perustalta nousevat mahdollisuudet. Niihin viitataan pitkien aaltojen teoriassa käsitteellä emergenssi. Hyödyllisiä aineksia saadaan myös Porterin timanttimallista sekä klusteriajattelusta. Luova luokka edellyttää viihtyisiä asuinympäristöjä, virikkeellistä vapaa-aikaa sekä suvaitsevaa ilmapiiriä. Nämä kaikki ovat tekijöitä, joihin voidaan vaikuttaa pitkäjänteisesti myös Pohjanmaalla. Tiettyyn rajaan asti suhteelliset edut ovat pohjalaisten omissa käsissä. Maailman virrat on kuitenkin osattava tunnistaa ja tulkita.

Globalisaation luonne

Kiistanlainen ja runsas käsite

Jos kirjoittaa hakukone Googleen (17.12.2008) suomeksi sanan "globalisaatio", saa noin 190 000 osumaa. Jos kirjoittaa ruotsiksi "globalisering", on osumia jo 2,7 miljoonaa. Englanninkielinen "globalization" antaa 21,2 miljoonaa osumaa. Globalisaatio on kiistanlainen ja paljon intohimoja keräävä ilmiö. Internetin keskustelupalstoilla kansalaiset käyvät globalisaation piirteistä kiivaitakin [keskusteluja](#).

Globalisaation yksiselitteinen määrittely on vaikeaa. Kansainvälistyminen ja globalisaatio eivät ole sama asia. Vakiintuneen tulkinnan mukaan globalisaatio on sosiaalinen prosessi. Keskeistä on maantieteellisten ja valtioihin liittyvien rajoitusten väheneminen taloudessa sekä sosiaalisissa ja kulttuurisissa yhteyksissä. Globalisaation prosessin edetessä kansalaiset, valtiot ja yritykset ovat tulleet tietoisiksi rajoitusten vähenemisestä ja osallistuvat aktiivisesti niiden edelleen purkamiseen. Näin globalisaatiosta on tullut itse itseään ruokkiva prosessi.

Useimmat globalisaation tulkitsijat ovat nykyään yhtä mieltä siitä, että täysin markkinaehtoinen globalisaatio ei ole mahdollinen, koska silloin ympäristö, paikallistaloudet ja ihmisoikeudet kärsivät. Hyvin vahvoja ajatuksia pidäkkeettömän maailmankapitalismin varjopuolista on esittänyt esimerkiksi yhdysvaltalainen [Immanuel Wallerstein](#) kuuluisassa maailmanjärjestelmä – teoriassaan. Oikeudenmukaisen maailman arvioidaan edellyttävän *globaalin hallintaa* ([global governance](#)). Esimerkiksi presidentti *Martti Ahtisaari* on osallistunut aktiivisesti globaalin hallinnasta käytävään [keskusteluun](#) sekä toiminut konfliktien sovittelijana. Näistä ansioista hänet palkittiin Nobelin rauhanpalkinnolla. Suomen ja Tansanian hallitusten vuonna 2002 käynnistämä [Helsinki-prosessi](#) on yrittänyt tuoda aineksia globaalin hallintaan korostamalla oikeudenmukaisen globalisaation edellytyksiä demokratian ja sosiaalisen vastuun näkökulmista.

Lokaalin ja globaalin kohtaaminen

Globaalin hallinnan käytännön teemat liittyvät talouteen, ihmisoikeuksiin, ympäristökysymyksiin sekä kansainvälisten kriisien hallintaan. Globaalin hallinta liittyy paitsi kansallisvaltioiden ja EU:n kaltaisten kansallisvaltioiden muodostamien poliittisten alueiden monimutkaisiin ja vaikeasti yhteensovittaviin yhteistyöjärjestelyihin, myös alue- ja paikallisyhteisöjen valmiuksiin toimia vuorovaikutuksessa globalisaation ilmiöiden kanssa.

Tässä yhteydessä ei ole tarpeen käsitellä globaalin yhteisön tasolla sovittavia asioita, kuten maailmankaupan pelisääntöjä, kansainvälisen kriisinhallinnan järjestelyjä tai ympäristöön liittyviä suuria sopimuksellisia kysymyksiä. Tarkastelu kohdistuu Suomen läntiseen osaan, Pohjanmaahan. Mitä globalisaatio tarkoittaa tämän maailman mitassa pienen alueen kannalta? Mitä Pohjanmaalla täytyy tietää globaalin virroista, jotta alueen asukkaat voivat myös tulevana vuosikymmeninä elää hyvää elämää?

Globaalit virrat kohtaavat alueyhteisöt, myös Pohjanmaan, yhä suuremmin. Tähän liittyy yksi modernin aluetutkimuksen keskeisistä teemoista; keskustelu paikallisen eli lokaalin ja maailmanlaajuisen eli globaalin kohtaamisesta. Tähän kohtaamiseen liittyviä prosesseja ja ilmiöitä kutsutaan *glokalisaatioksi*. Onnistunut glokalisaatio, maailman virtojen oivaltava omaksuminen, on vanhojen suhteellisten etujen vahvistamisen ja uusien suhteellisten etujen tunnistamisen välttämätön ehto. Glokalisaatiota jäsentää kolme käsitettä: ulkoa välittyvä eli eksogeeninen kehitys, sisäsyntyinen eli endogeeninen kehitys sekä sosiaalinen pääoma.

Hyvän aluekehityksen kolmiyhteys:

ulkoa välittyvä kehitys, sisäsyntyinen kehitys, sosiaalinen pääoma

Monet prosessit vaikuttavat Pohjanmaan kehitykseen ulkoapäin. Tällaisia ovat esimerkiksi kilpailulainsäädäntö, EU:n yhteinen maatalouspolitiikka tai kansainväliset sopimukset, joihin Suomi on sitoutunut. Myös se, että monet Pohjanmaalla toimivien yritysten ylin päätöksenteko on alueen ulkopuolella on osa ulkoista riippuvuutta. Alueen ulkopuolisia riippuvuuksia eritellään *eksogeenisen* kehityksen teorioissa. Vakavasti otettavan aluekehittämisen välttämätön ehto on eksogeenisten riippuvuuksien monipuolinen tunnistaminen.

Alueet eivät kuitenkaan ole tahdottomia eksogeenisen kehityksen sätkynukkeja. Alueet voivat vaikuttaa omaan kehitykseensä. Alueen sisältä nousevaa kehitystä kutsutaan *endogeeniseksi*. Endogeenisen kehityksen keskeinen osa on ihmisten välinen vuorovaikutus. Endogeeninen kehitys ei

sikiä organisaatioiden välisistä laatikkoleikeistä ja muodollisista kahvinjuontikokouksista, vaan erilaisten ihmisten tasaveroisista ja aidoista kohtaamisista. Aluekehittämisen yhteydessä tähän viitataan käsitteellä ”kumppanuus”. Aidossa kumppanuudessa erilaiset [elämismaailmat](#) kohtaavat ja syntyy avointa kommunikaatiota. Sen tuloksena pystytään näkemään eksogeenisen kehityksen antamia mahdollisuuksia, jotka voidaan yhdessä käyttää oman alueen parhaaksi. Oman alueen myönteistä kehitystä siivittävät kohtalon hetket, *momentumit*, syntyvät eksogeenisen ja endogeenisen hallitusta vuorovaikutuksesta ja yhteisten unelmien voimasta.

Eksogeenisen ja endogeenisen hyvä kohtaaminen eli onnistunut globalisaatio edellyttää [sosiaalista pääomaa](#). Sosiaalinen pääoma⁹ tarkoittaa samaan yhteisöön kuuluvien ihmisten kykyä toimia yhteistyössä. Sosiaalinen pääoma edellyttää ihmisten välisiä verkostoja ja luottamusta. Sosiaalinen pääoma tulkitaan nykyään taloudellisen, fyysisen ja henkisen pääoman ohella omaksi pääomatyyppikseen. Joskus puhutaan myös viidennestä pääomalajista, luontopääomasta. Useimmat aluetutkijat ovat nykyään samaa mieltä yhdestä asiasta: menestyksen välttämätön ehto on sosiaalinen pääoma. Sosiaalista pääomaan kannattaa vaalia ja sitä on hyödyllistä kartuttaa.

Sosiaalisen pääoman käsitteeseen liitetään useiden tutkijoiden nimet. Tunnetuimmat teoreetikot ovat ranskalainen [Pierre Bourdieu](#) ja yhdysvaltalainen [Robert Putnam](#). Puhutaankin bourdieulaisesta ja putnamilaisesta sosiaalisesta pääomasta. Bourdieulaisessa tulkinnassa sosiaalinen pääoma on yksilön ominaisuus: minkälaisissa verkostoissa on jäsenenä ja keitä tuntee. Putnamilainen tulkinta liittyy sosiaalisen pääoman alueyhteisöihin, ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja luottamukseen sekä yhteisiin kontakteihin oman alueen ulkopuolelle.

Aluekehittämisen yhteydessä sosiaaliseen pääomaan viitataan yleensä putnamilaisessa merkityksessä. Toisaalta aluekehityksen kannalta sellaiset henkilöt ovat erityisen hyödyllisiä, joilla on paljon bourdieulaista sosiaalista pääomaa, esimerkkinä vaikkapa pieneen kylään asettunut eläkkeellä oleva kansainvälisen pörssiyrityksen entinen toimitusjohtaja tai korkea virkamies. Putnamin pääteesi on, että sosiaalinen pääoma auttaa yhteisöä toimimaan yhteistyössä. Tämän kautta sosiaalinen pääoma edistää myös talouden toimintaa.

Putnam määrittelee sosiaalista pääomaa tuottavat verkostot *sitoviksi* (bonding) tai *yhdistäviksi* (bridging). Sitovat verkostot ovat omaan alueen sisäisiä horisontaalisia verkostoja. Yhdistävät verkostot ovat vertikaalisia ja ne ovat yhteydessä oman alueen ulkopuolelle. Onnistunut aluekehitys edellyttää sitovien ja yhdistävien verkostojen vuorovaikutusta. Jos keskitytään pelkästään sitoviin verkostoihin, löydetään kyllä sisäistä harmoniaa, mutta ulkoiset vaikutteet saattavat jäädä niukoiksi ja vähitellen alueyhteisön uudistumiskyky ehtyy. Pahimmillaan sitoviin verkostoihin liittyy vallankäyttöä, jonka tavoitteena on tietoisesti rajata pois ulkoiset vaikutteet, vahvistaa vanhoja ja yksipuolisia valtarakenteita sekä vyöttää alue vastustamaan kaikkea ulkopuolelta välittyvää. Kehittämisen resurssit käytetään ylläpitämiseen ja vanhoillaan olon vahvistamiseen.

Toisaalta myös oman alueen perusluonteen unohtaminen ja keskittyminen pelkästään yhdistäviin verkostoihin voi johtaa kyvyttömyyteen nähdä, mikä omalla alueella on mahdollista ja mikä ei. Pahimmillaan ajaututaan matkimiseen ja omalle alueelle täysin sopimattomien kehittämishankkeiden käynnistämiseen.

Syvähenkkinen aluekehitys perustuu monipuoliseen vuorovaikutukseen sisäsyntyisen ja ulkoa välittyvän välillä. Sitovia verkostoja tarvitaan yhtenäisyyden ja luottamuksen vahvistamiseksi. Yhdistäviä verkostoja tarvitaan ulkoisten vaikutteiden, omaa aluetta hyödyttävien globaalien virtojen

⁹ Sosiaalisen pääoman tarkastelu perustuu tässä yhteydessä Mari Riipisen vuonna 2008 ilmestyneeseen teokseen *Sosiaalisen pääoman skaalaus. Paikallisia ja ylipaikallisia näkökulmia maankäyttöön Nellimissä, Inarissa*. Nordia Geographical Publications 37:1.

tunnistamiseen. Aluekehittämisen ydintä ovat sellaisten työskentelymallien kehittäminen, jotka saattavat yhteen sitovat ja yhdistävät verkostot. Modernissa hallintotieteessä ei enää puhutakaan hallinnosta (government), vaan *hallinnasta* (governance). Sitovien ja yhdistävien verkostojen hallinta on aluekehittämisen ydinprosessi. Mikäli siinä onnistutaan, alueen sosiaalinen pääoma säilyy, vahvistuu ja saa uusia sävyjä. Yksinkertaisemmin ilmaistuna: sosiaalisen pääoman ja alueen menestymisen kannalta on ihanteellisinta, kun löydetään yhteisesti hyväksytty tasapaino säilyttämisen ja uudistamisen välille.

Kilpailukykyisen Suomen aluerakenne: metropolivaltio vai paikallisyhteisöjen mosaiikki ?

Trimmaamisen tarve

Vuonna 2000 hyväksytyssä [Lissabonin strategiassa](#) EU:n jäsenvaltioiden johtajat päättivät, että EU tavoittelee maailman kilpailukykyisimmän talousalueen asemaa vuoteen 2010 mennessä. Nytemmin aikajännettä on pidennetty, mutta kilpailukykyyn parantaminen on edelleen EU:n keskeinen päämäärä. Lissabonin strategiassa kilpailukykyyn liittyvät tasapainoinen taloudellinen kasvu, uudet ja paremmat työpaikat sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen. EU:n vuoden 2008 joulukuussa hyväksymä [energia- ja ilmastopaketti](#) korostaa ympäristön merkitystä osana kilpailukykyä.

EU on edellyttänyt kultakin jäsenvaltiolta erittelyn Lissabonin strategian toteutumisen tavoitteen. Suomi julkaisi valtiovarainministeriön johdolla tehdyn ensimmäisen raporttinsa vuonna [2005](#) ja uusimman vuonna [2008](#). Analyysissä korostetaan hyvinvointipalvelujen turvaamista, osaamisen ja innovaatioiden edistämistä sekä kestävästä kehityksestä tukevaa ilmasto- ja energiapolitiikkaa. Lisäksi painotetaan työllisyysasteen nostamista, työmarkkinoiden toiminnan parantamista sekä viestintä- ja liikenneyhteyksien tehostamista.

Aluekehityksen nykyisestä valtapuhunnasta, [hegemonisesta diskurssista](#), välittyä vakaumus kilpailukykyyn syntyisestä keskustelusta. Maaseudut ovat keskuksille alisteisia resurssi- ja vuorovaikutusalueita. Valovoimaisten innovaatioympäristöjen oletetaan sijoittuvan suurimmille kaupunkiseuduille. Suomessa näkökulma tiivistyy [kilpailuvaltion](#) ideaan. Ollakseen tehokas ja kilpailukykyinen aluerakenteemme on oltava tiiviimpi, nykyistä harvempien ja suurempien keskusteluympäristöjen rakentava. Kilpailuvaltion ydinprosessi on trimmaaminen¹⁰. Kilpailuvaltiossa ei ole varaa perinteiseen aluepolitiikkaan, jonka avulla pyrittiin luomaan tasaveroisia mahdollisuuksia maan kaikille osille. Kilpailuvaltion ideana on vahvistaa vahvimpia alueita ja tarjota palveluminimejä vähävikisille alueille. Aluekehittämisen perinteisessä sanakäytössä kilpailuvaltio näkee *tehokkuuden* tähdellisemmäksi kuin *tasaisuuden*.

Kilpailuvaltion visiossa maaseutu kiinnittyy yhteiskuntaan tehostuvan maataloutensa, metsiensä, virkistysmahdollisuuksiensa, kulttuuritapahtumiensa sekä työvoimareserviensa kautta. Työsäkäyntietäisyyden päässä sijaitseva kaupunkien läheinen maaseutu vahvistaa asemiaan asumisen paikkana. Ydinmaaseutu tiivistyy Länsi- ja Etelä-Suomeen tehokkaan maatalouden alueeksi. Itä- ja Pohjois-Suomen harvaan asuttu maaseutu on laajenemassa länteen ja etelään. Kilpailuvaltion kypyyssä ja vakituisten asukkaiden vähetessä harvaan asutusta maaseudusta tulee *pistäytymismaaseutua*¹¹.

¹⁰ Trimmaamisen -käsite tässä merkityksessä on peräisin dosentti *Sami Moisio*lta.

¹¹ Tämän käsitteen on ensimmäisenä esittänyt professori *Pertti Rannikko*.

Siirtymäkauden aikana on huolehdittava ikääntyvän väestön hoivasta. Trimmatun Suomen vakituisen asutuksen maaseutu kiertyy kaupunkiytimien ympärille työssäkäynnin ja tehokkaan maatalouden kehiksi.

Vino tulkinta luovuudesta

Suomi soveltaa Lissabonin strategiaa kapea-alaisesti ja puolisokeana omalle maantieteelleen. Aluekehittämisen ideat on omaksuttu Keski-Euroopan ja Pohjois-Amerikan suurkaupunkiteorioista ja istutettu mekaanisesti Suomen aivan erilaiseen maantieteelliseen todellisuuteen. Vaikutteita on otettu liian suoraviivaisesti *Richard Floridan* USA:n suurkaupunkeihin liittyvistä tutkimuksista, joiden mukaan kilpailukyvyyn ydinryhmä, [luova luokka](#), edellyttää viihtyäkseen "[pörinää](#)", mitä se sitten tarkoittaakaan.

Maaseudulla ja pienillä paikkakunnilla ei ole suomalaisen nykytulkinnan mukaan "pörinää" ja luovuus ei ole maaseudulla mahdollista. Olisi mielenkiintoista tietää, mitä Richard Florida itse sanoisi nuoresta maitotilan isännästä, joka on omin päin kehittänyt tietokonepohjaisen ruokintajärjestelmän pihattonavettaansa tai kiteeläisestä nuorukaisesta *Tuomas Holopaisesta*, josta on tullut [Nightwish](#) -yhtyeensä kanssa maailmankuulu [rockmuusikko](#) ja joka edelleen asuu maailmankiertueidensa väliset ajat Kiteellä.

Nykyisessä kilpailuvaltiossa nähdään maakuntakeskusten verkko kuitenkin tärkeänä. Myös maakuntakeskusten lähimaaseutu kytkeytyy suomalaiseen kilpailukykyyn. Tässä visiossa suuri osa Pohjanmaatakin on mukana. Eniten kilpailuvaltion aluevisiosta kärsii harvan asutuksen Itä- ja Pohjois-Suomi. Työ- ja elinkeinoministeriössä valmisteltava ja vuoden 2010 alussa käynnistytävä koheesio- ja kilpailukykyohjelma ([KOKO](#)) perustuu keskusten verkostosta rakentuvan kilpailuvaltion ideaan.

Kilpailuvaltion seuraava vaihe

Etevä suomalainen aluetutkija *Sami Moisio* on tulkinnut, että kilpailuvaltion seuraava vaihe saattaa olla [metropolivaltio](#). Metropolivaltiossa trimmaaminen kiihtyisi edelleen ja kurittaisi myös Pohjanmaata. Vakaumuksena olisi, että Suomen globaali kilpailukyky voi kehittyä ainoastaan yhdellä ylivertaisella metropolialueella ja kehitysresurssien ohjaaminen metropolialueen ulkopuolelle söisi Suomen globaalia kehityspotentiaalia. Lohdutukseksi kydistä pudonneille alueille Suomen johtaviin aluetutkijoihin kuuluva [Markku Sotarauta](#) esittää laadittaviksi [tyylikkään taantumisen strategioita](#).¹²

Yksi etiäinen trimmaamisen tiivistymisestä ja metropolivaltion voimistumisesta on [Aalto-yliopiston](#) erustaminen ja sille ohjatut muhkeat valtion myötäjäiset. Elinkeinoelämän [kellokkaat](#) ovat tervehtineet uutta yliopistoa harvinaisen mahtipontisesti; esiin on otettu isänmaan asia ja sihteerit ovat kaivaneet esiin sopivia Snellman –sitaatteja.

¹² Suomen Kuntalehti 13/2008.

Pääministerin keskustelunavauksen tyly kohtalo

Pääministeri *Matti Vanhanen* teki vuoden 2008 loppukesällä esityksen hajakeskitetystä kaupunkirakenteesta pääkaupunkiseudulla. Vanhasen mallissa puutarhakaupungeilla olisi keskeinen rooli. Ne sijoittuisivat pääosin maantieyhteyksien varrelle. Vanhanen haluaisi lisää yhdyskuntia, joissa kodit, työpaikat ja harrasteet olisivat muutaman kilometrin päässä toisistaan.¹³

Vanhasen ajatuskulku synnytti yllättävän voimakkaan vastareaktion. Kaavailua pidettiin ympäristön ja energian säästön kannalta kestävämmänä. Tunnekylläisessä keskustelussa saattoi unohtua, että Vanhanen halusi ehkä pohjimmiltaan kiinnittää huomiota varsin tärkeään asiaan: Suomessa tarvitaan erilaisia asuin ympäristöjä; vahvuutemme ehkä on paikallisyhteisöjen suuri vaihtelevuus, *paikkadiversiteetti*. Toisaalta kriittisissä puheenvuoroissa kiinnitettiin aiheellisesti huomiota siihen, että liiallinen paneutuminen hyväosaisten puutarhakaupunginisiin lisäisi yhteiskunnan eriarvoisuutta.¹⁴ Lisäksi huomautettiin, että puutarhakaupunki-idea on sinänsä hyvä, mutta yhdyskunnat on sijoitettava nauhamaisesti rautateiden varsille; muuten syntyy ”moottoritiehelvetti”.¹⁵

Vanhasen aloitteen saama kohtelu osoitti karusti suomalaisen keskustelukulttuurin luonteen. Kun joku esittää tavanomaisuudesta poikkeavan ajatuksen, vyötetään älylliset voimavarat osoittamaan, kuinka huono ajatus on. Vahingossakaan ei pohdita esitetyn uuden idean mahdollisia hyviä ja kehitettäviä puolia. Toisaalta voimakas reagointi Vanhasen ajatuksiin paljasti pääkaupunkiseudun *cityjunttien* syvän vastamielisyiden maaseutua ja maaseutumaista asumista kohtaan. Huipennus oli *Vihreä Lanka*-lehdessä julkaistu kolumni ”[Maaseutufasistit](#)”, jossa kirjoittaja, stand up -koomikko, kokoomuslainen poliitikko ja tv-toimittaja *Lotta Backlund* kertoo kiertelemättä, kuinka vastenmielistä maalaiselämä on ja kuinka vastenmielisiä ovat ihmiset, jotka arvostavat maalaiselämää ja arvostelevat kaupunkielämää.¹⁶

Suomi ei ole eikä siitä tule suurkaupunkiyhteiskunta. Koko kansan tiivistyminen yhteen paikkaan ei synnyttäisi kuin keskikokoisen metropolin. Olisi käynnistettävä mahdollisimman kiihkoton keskustelu siitä, mikä on pienten paikallisyhteisöjen rooli tulevaisuuden Suomessa. Viime aikoina on käytetty ilmastonmuutoksen ja taloudellisten säästöjen nimissä harvinaisen suorasukaisia [puheen-vuoroja](#), joissa pienille paikallisyhteisöille ei anneta olemassaolon oikeutusta. Kuitenkin tällaisissa paikallisyhteisöissä asuu hyvinkin 1,5 miljoonaa suomalaista. Onko niissä asuvien vika, että suomalainen asutusrakenne on historiallisesti muotoutunut pieniin paikkakuntiin ja asumisyhteisöihin perustuvaksi? Onko suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisen pääoman säilymisen kannalta viisas viesti, että pienet paikallisyhteisöt tulisi jättää omilleen ja pakottaa asukkaat muutamaan niistä pois? Nämä kysymykset koskettavat myös Pohjanmaata, jonka perusta on mosaiikkimainen ja pienipiirteinen asutusrakenne.

¹³ Vanhanen, Matti (2008). *Hajakeskitetty rakentaminen säästää luontoa*. Helsingin Sanomat 18.9.2008. Mielipide -palsta.

¹⁴ Aro, Timo (2008). Visio puutarhakaupungista jatkaa keskustelua hajakeskityksen perinnettä. Helsingin Sanomat 20.9.2008. Mielipide -palsta.

¹⁵ Soininvaara, Osmo (2008). *Yksi Vanhaselta puuttuu – ja sen mukana kaikki*. Helsingin Sanomat 23.9.2008. Mielipide -palsta.

¹⁶ Backlund, Lotta (2008). *Maaseutufasistit*. *Vihreä Lanka* 38/2008, sivu 19. Kolumni.

Läheisyyden ekonomia ylläpitää yhteiskunnallista evoluutiota

Suomalaisen yhteiskunnan kulttuurinen ja taloudellinen evoluutio on tähän asti perustunut pieniin ja vaihteleviin paikallisyhteisöihin. Vaikka kuntakoko suurentuu ja trimmaaminen etenee, suomalaisten jokapäiväiset ympäristöt ovat edelleen pieniä paikkoja. Niiden kilpailukykyä ei ole ratkaissut koko, vaan arjen sujuvuus ja palvelujen organisoimisen tavat. Kilpailukykyisissä paikallisyhteisöissä on toteutunut [läheisyyden ekonomia](#). Läheisyyden ekonomia on paikallisyhteisöjen kilpailukykyä kansalaisten näkökulmasta hahmottava käsite. Se korostaa yhdyskuntien eheyttä ja arkielämän sujuvuuden huomioon ottamista tärkeänä yhteiskunnallisen päätöksenteon lähtökohtana.

Läheisyyden ekonomian luonnehtimissa yhdyskunnissa asunnot, työpaikat ja palvelut ovat mahdollisimman joustavasti saavutettavissa. Käsite ”läheisyys” ei viittaa pelkästään maantieteelliseen läheisyyteen, vaan esimerkiksi lyhyisiin jonotusaikoihin palveluja hankittaessa, pysäköinnin helpouteen ostoksilla käytäessä, palvelujen saamiseen ”yhdeltä luukulta”, turvallisuuden tunteeseen ja sosiaalisten verkostojen monipuolisuuteen. Kuntien keskeinen elinkeinopoliittinen haaste on synnyttää asuinympäristöjä, joissa läheisyyden ekonomia toimii.

Mikäli läheisyyden ekonomian kautta aletaan pohtia suomalaisen yhteiskunnan paikallisyhteisöjä ja kilpailukykyä, merkitsee se suunnittelukäytäntöjen mullistumista. Hajautuneista yhdyskuntarakenteista siirrytään tiiviisiin paikallisyhteisöihin, joissa korostuu asuntojen, virkistysalueiden ja työpaikkojen joustava saavutettavuus sekä tehokas joukkoliikenne. Maaseutuyhteisöissä läheisyyden ekonomian toteutuminen edellyttää erityisen huomion kiinnittämistä palvelujen organisointiin, uusien työpaikkojen synnyttämisen välineisiin, tietoverkkoyhteyksien kehittämiseen, maankäytön suunnitteluun sekä liikkumisen joustavuuteen.

Läheisyyden ekonomia avaa näkökulman kilpailukykyyn alueperustaiseen hahmottamiseen. Metropolivaltiossa Suomi tarttuisi globaalien virtoihin yhden kansainvälisesti arvioituna pienehkön suurkaupunkialueen kautta. Läheisyyden ekonomian luonnehtimassa paikallisyhteisöjen mosaiikissa tarttumakohtia globaalien virtoihin olisi monikymmenkertaisesti. Glokalisation prosessit olisivat yllätyksellisiä ja toivontäyteisiä. Pienin ja syrjäisinkään paikallisyhteisö ei olisi taakka, vaan potentiaalinen uuden suomalaisen läpimurron synnyttäjä.

Viesti Venezuelasta

Tyylikkään taantumisen strategit ja keskittämisen apostolit pelaavat venäläistä rulettia Suomen kansallisella tulevaisuudella; halutessaan nimetä taantuvat alueet ja ”takamaat” he saattavat rajoittaa ratkaisevalla tavalla juuri sellaisten paikallisyhteisöjen kulttuurisia ja taloudellisia reunaehtoja, joiden kautta olisi nousemassa uusi kulttuurin tai talouden suomalainen sankaritarina. Mikä oikeuttaa ajattelemaan, että ainoastaan suurkaupunkiympäristöt luovat kilpailukykyä? Mihin logiikkaan perustuu ajatus siitä, että ainoastaan yhdenlaiset ympäristöt synnyttävät yksilöissä luovuuden prosesseja?

Jos [Venezuelassa](#) olisi uskottu, että musiikin maailmantähtiä voi syntyä ainoastaan pääkaupunki Caracasin hienostokortteleissa, ei tämän hetken klassisen musiikin suurinta ilmiötä olisi syntynyt. Taloustieteen professori, säveltäjä ja poliitikko [José Antonio Abreu](#) ajatteli toisin. Hän piti mahdollisena, että myös köyhien alueiden lapset voivat oppia soittamaan klassista musiikkia. Hän perusti [El Sisteman](#), jonka tavoitteena on opettaa Venezuelan vähäväkisten alueiden lapsia soittamaan klassista musiikkia ja perustamaan orkestereita. Tällä tavoin Abreu halusi edistää yhteisöllisyyttä, ehkäistä rikollisuutta ja luoda toivoa. Kyse oli köyhien alueiden sosiaalisen pääoman kerryttämisen

projektista. El Sistemasta on tullut valtava ilmiö, jonka piirissä on tällä hetkellä 240 000 nuorta ja 210 orkesteria.

El Sisteman kirkkaimmat kruunut ovat kahdensadan muusikon Simon Bolivar -nuoris-orkesteri sekä häikäisevän lahjakas 28-vuotias kapellimestari [Gustavo Dudamel](#), jonka säkenöivät [tulkinnat](#) koettelevat kuulijoiden käsityskykyä. Hän on [Esa-Pekka Salosen](#) seuraaja [Los Angelesin filharmonikkojen](#) ylikapellimestarina.

Suomen ja Pohjanmaan tie: evolutiivinen kehittäminen

Suomen aluekehityksestä käytävän keskustelun valtavirta on omaksuttu toisenlaisista maantieteellisistä ympäristöistä. Suurkaupunkien ja Keski-Euroopan tiheän kaupunkiverkon alueilta kopioidut aluekehityksen opit sopivat huonosti Suomen erikoiseen maantieteelliseen todellisuuteen, jota luonnehtivat pienet paikallisyhteisöt ja harva-asutus. Huolimatta vuosikymmeniä jatkuneesta muutto- liikkeestä maaseuduilta keskuksiin, Suomi on edelleen hämmästyttävän hajautuneiden yhdyskuntarakenteiden maa. Suomen menestystarina on syntynyt muotiteorioiden vastaisesti pienten paikallisyhteisöjen kautta. Suomen mallin ytimenä on ollut laaja-alaisten edellytysten tarjoaminen kansalaisille riippumatta heidän asuinpaikastaan tai varallisuudestaan. Suomalaiset huippuosajat ovat ponnistaneet tästä moninaisuuden maastosta.

Suomessa on paikallaan pysähtyä pohtimaan tulevan menestyksemme tekijöitä. Ehkäpä huippuosaaminen ja kumoukselliset oivallukset eivät jatkossakaan synny ennaltamäärätysti: huippuyliopistoksi nimetyssä, suurkaupungiksi julistautuneessa. Ehkä jatkossakin tärkeä syntyy omalakisesti ja ennalta arvaamattomasti, kunhan riittävät edellytyksen taataan tasapuolisesti maan eri alueille ja kaikille kansalaisille. Ehkä tämän laaja-alaisuuden alasajo on todellinen kilpailukykykymme uhka.

Onko mahdollista, että varteenotettavin viesti maailmalta Suomeen ei tulekaan yhdysvaltalaisilta muotiteoreetikoilta tai Keski-Euroopan maantieteellisestä todellisuudesta? Jospa esimerkki tuleekin Venezuelasta, jossa köyhimpienkin alueiden mahdollisuuksiin uskova musiikkikasvatusmetodi El Sistema on yltänyt paikallisyhteisöjä elähdyttäväksi ilmiöksi ja samalla synnyttänyt maailmanluokan osaamista, josta koko Venezuela on ylpeä. Ehkäpä vakava paneutuminen El Sisteman kaltaisen ilmiön olemukseen auttaisi näkemään, mikä on keskeistä suomalaisten sankaritarinoiden synnyttämisessä. Jospa Venezuelan tie on myös Suomen ja Pohjanmaan tie.

El Sistema on esimerkki *evolutiivisesta kehittämisestä*. Paikalliset kulttuurit, taloudet ja koko Venezuela ovat voimaantuneet. Valtavan pohjatyön jälkeen on syntynyt myös maailmanluokan menestystarina, joka henkilöityy Gustavo Dudameliin. Tämä on saavutettu luomalla edellytyksiä sellaisille alueille ja ihmisille, joille Suomen aluekehityksen visionäärit olisivat tarjoamassa tyylikkään taantumisen strategioita.

Ubiikkiyhteiskunta

Tulevaisuudentutkijat nimittävät tietoyhteiskunnan seuraavaa vaihetta [ubiikkiyhteiskunnaksi](#). Käsitteen pohjana englannin sana *ubiquitous*, kaikkialla läsnä oleva. [Mika Mannermaa](#) määrittelee ubiikkiyhteiskunnan seuraavasti (Mannermaa 2008: 30):¹⁷

¹⁷ Ks. myös Mika Mannermaa (2008). Jokuveli. Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa. WSOYpro.

“Ubiikkiyhteiskunta on yhteiskunta, jossa langaton tiedonsiirto ja verkottuminen on mahdollista kenelle tahansa, milloin tahansa, missä tahansa ja minkä välityksellä tahansa.”

Ubiikkiyhteiskunnassa teknologinen kehitys on edelleen voimallista ja tärkeää, mutta yhteiskunnallisesti kiinnostavampaa ovat teknologian kehittyvät käyttömahdollisuudet, uudenlaiset sisällöt. Mika Mannermaa kutsuu ubiikkiyhteiskuntaa *jokuveliyhteiskunnaksi*: monet tietojärjestelmät tarkkailevat koko ajan kansalaisten arkea. Aina joku veli (tai sisko) valvoo. Mannermaa huomauttaa, että jokuveli ei ole *George Orwellin* kirjan 1984 isovelji: ”Jokuveli ei ole paha diktaattori, vaan joukko mukavia heppuja. Ellei satu muuttumaan isoveljeksi” (Mannermaa 2008: 34). Ubiikkiyhteiskunnan yksi pääkysymyksistä kuitenkin on: ”Minkä tulee olla julkista ja minkä yksityistä?” ”Kuka päättää näkyvän ja näkymättömän rajasta?”

Arki helpottuu, riskit lisääntyvät

Ubiikkiyhteiskunnassa jopa vaatteet alkavat sisältää tietotekniikkaa. Ostoksilla käynti helpottuu, kun kaupan tietojärjestelmä ilmoittaa kännykkään, onko saatavilla juuri minun haluamiani tuotteita. Julkisen sektorin palveluja siirretään yhä enemmän verkkoon. Työn ja vapaa-ajan ero tulee yhä häilyvämmäksi. Jopa ajan luonne muuttuu. Samanaikaisesti on mahdollista tehdä useita asioita: seurata uutisvirtaa, lähettää lyhyt kommentti ystävälle, ostaa musiikkia ja kirjoittaa aluekehityksen kysymyksistä.

Monet asiat helpottuvat. Tiedonsaanti ja arjen asioiden hoitaminen helpottuvat. Toisaalta riskit ja yhteiskunnan haavoittuvuus lisääntyvät. Mitä tehdään, jos tietojärjestelmät eivät toimi? Ollaan avuttomia. Varasuunnitelmia ei ole.

Operaattorit vievät, kansalaiset vikisevät

On myös uhkana, että ubiikkiyhteiskunta ei kohtele kansalaisia tasa-arvoisesti. Verkkopalveluiden käyttöliittymät ovat kömpelöitä. Niiden suunnittelussa ei ole otettu huomioon esimerkiksi ikääntyviä kansalaisia. Uusi tietoyhteiskunta edellyttää myös erittäin tehokkaita ja luotettavia laajakais-tayhteyksiä. Käytännössä ubiikkiyhteiskunnan tarvitsemat yhteydet edellyttävät kiinteitä kuituverkkoja, vaikka Mika Mannermaa edellä puhuikin langattomasta tiedonsiirrosta. Langaton tiedonsiirto on mahdollista kattavasti, jos kiinteät kuituverkot ovat kattavia. Hallitusohjelman mukaan nopeita laajakais-tayhteyksiä edistetään kaupallisin keinoin. On pelättävissä, että tehokkaat tietoverkot eivät ulotu läheskään kaikkialle. Kiinteiden laajakais-tojen tarjoamisessa maan eri osien asukkaille markkinavoimat ovat huono isäntä.

Lyhyen aikavälin voittojaan maksimoivat operaattorit eivät ole kuituverkkostrategioissaan kiinnostuneita pienistä paikallisyhteisöistä. Monet kotitaloudet ovat jäämässä ubiikkiyhteiskunnassa oman onnensa nojaan. Telia Sonera laski kuituverkkoa vuoden 2008 kesällä Vaasan Palosaarella. Se ulotettiin kuitenkin vain taloihin, joista on mahdollista saada vähintään 20 liittymäsopimusta. Alueen pientalojen asukkaiden kuituverkkoyhteyksistä Telia Sonera ei välitä.

Maaseutu uhkaa unohtua

Maaseudulla tilanne on erityisen uhkaava, koska Telia Sonera ei ole yksin: Elisa on rajaamassa kiinteät laajakaistayhteytensä ainoastaan suurimpiin kaupunkeihin ja niiden lähiympäristöön.¹⁸ Liikenne- ja viestintäministeriössä ilmoitus on pantu merkille ja tilannetta "[seurataan nyt tiukasti](#)". Muita toimia ei ole suunnitteilla. Mikäli markkinavoimat saisivat päättää, laajat osat Suomen maaseudusta ovat jäämässä langattomien puhelin- ja tietoverkkoyhteyksien varaan. Tämä koskee myös Pohjanmaata. Suomen laajakaistastrategiassa näkyy kilpailuvaltion trimmaamisen logiikka: kiinteän tietoverkkoyhteyden ulottaminen ainoastaan taajaan asutuille seuduille vahvistaa keskusseutuja ja heikentää ydin- ja harvaan asuttua maaseutua.

Näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa langattomat yhteydet eivät ole riittävän tehokkaita ja luotettavia ubiikkiyhteiskunnan edellyttämille palveluille. Maaseudun kilpailukyky yritysten näkökulmasta on heikkenemässä. Maaseudun palvelut ovat entisestään yksipuolistumassa, koska heive-riiset verkot pystyvät tarjoamaan ainoastaan kevennettyjä ratkaisuja. Viljelijöiltä edellytetään jatkossa tukihakemusten täyttämistä Internetissa. Miten tämä onnistuu epävakaassa ja pätkivässä verkossa?

Ei ole kohtuullista, että maaseudun tehokkaat tietoyhteydet toteutuvat ainoastaan paikallisväestön oman aktiivisuuden tuloksena. Mikäli alueella sattuu asumaan tulisielujia, jotka perustavat esimerkiksi kuituosuuskunnan, maaseutukin pääsee tehokkaiden tietoverkkopalveluiden ulottuville. Ei myöskään ole kovin järkevää, että kilpailevat operaattorit rakentavat omia erillisiä verkkojaan samoille kaupunkialueille, mutta toisaalta eivät ole kuin nimellisesti kiinnostuneita maaseudun kuituverkoista.

Suomen laajakaistastrategian kriittisen tarkastelun tarpeesta kertoo myös verkkoyhtiö *Ciscon* vuoden 2008 syyskuussa julkaisema [laaja tutkimus](#), jossa vertailtiin internet-yhteyksiä 42 maassa. Yhteyksien nopeudessa ja kattavuudessa Suomi on jäänyt jälkeen 2000-luvulla. Ruotsissa sen sijaan yhteydet ovat Euroopan nopeimmat. Suomi on sijalla 13. Suomen kannalta tilanne on *Ciscon* tulkitsemana huolestuttava, sillä vielä kymmenen vuotta sitten Suomi oli yhtiön mukaan laajakaistapalvelujen tarjoajana "aivan kärjessä". Ruotsissa valtio ja kunnat ovat ottaneet vahvan roolin erityisesti kiinteiden valokuituyhteyksien rakentamisessa. Julkista rahaa on käytetty vuosina 2001-2007 noin 400 miljoonaa euroa valokuituyhteyksien rakentamiseen myös syrjäalueille. Suomessa asia on jätetty markkinavoimien huoleksi.¹⁹ Laajakaistastrategioiden erot alkavat nyt Suomessa ja Ruotsissa näkyä.

Peruskoulujen tai terveyskeskusten rakentamista ei jätetty markkinavoimien harkintaan. Ne ymmärrettiin peruspalveluiksi, joista yhteiskunnan tuli huolehtia. Uuden vuosituhannen yksi peruspalvelu on tehokas ja kiinteä tietoverkko. Viime kädessä hallituksen ja eduskunnan on vastattava sen ulottumisesta jokaiseen kotiin, syrjäisintä maaseutua myöten. Tällaisesta huolehtiminen on sivistysvaltion merkki.

Suomen laajakaistastrategia on muuttumassa

Laajakaista-asiassa on tapahtumassa myönteistä kehitystä, sillä Matti Vanhasen II hallitus päätti iltakoulussaan 15.9.2008, että hallitus on valmis tukemaan valokuituun perustuvan laajakaistaverkon rakentamista julkisin varoin. Linjaus perustuu selvitysmies [Harri Pursiaisen](#) tekemään raporttiin [Laajakaista kaikkien ulottuville](#). Kaikkiin koteihin ja yrityksiin asti laajakaista ei ulotu. Tavoitteena on,

¹⁸ Helsingin Sanomien uutinen 5.8.2008, sivu B3.

¹⁹ ks. Cisco: Suomen internet-yhteydet eivät läheskään Euroopan parhaat. Helsingin Sanomat 12.9.2008.

että 99 prosenttia kotitalouksista on vuonna 2015 korkeintaan kahden kilometrin päässä valokuidusta. Tämä maksaisi 200 miljoonaa euroa. Valtion osuus olisi enintään 66 miljoonaa euroa. Lopusta huolehtisivat kunnat, maakunnat ja EU. Viimeinen yhteys on hoidettava itse. Tähän ei kaavailla julkista tukea. Tässä järjestelyssä valokuituyhteyden saaminen maaseudulla kotiin tai yritykseen asti maksaisi enimmillään 2 000-3 000 euroa. Hallituksen kaavailema menettely kohtuullistaa tilannetta, mutta edelleenkin tietoyhteiskuntakehityksen huono-osaisina säilyisivät vähävaraiset maaseutualueet ja niiden asukkaat.

Kun kattava kuituverkko on toteutunut, voidaan kaupallisia operaattoreita kilpailuttaa järkevien ja kaikkia kansalaisia tasaveroisesti kohtelevien verkkopalvelujen tuotannossa. Ei ole tarkoituksenmukaista, että kaupalliset operaattorit rakentavat omia erillisiä verkkojaan. Se johtaa vähitellen yksityiseen monopoliin, kansalaisten valinnanvapauden kaventumiseen sekä kalliisiin käyttäjämaksuihin. Tästä kehityksestä varoittaa esimerkiksi [OECD](#). Kansalaisten kannalta reilun kohtelun takaa julkinen verkko, jonka käyttöä yhteiskunta organisoii. Kyse on samasta asiasta kuin liikenneinfrastruktuurissa: kuka kannattaa kahden rinnakkain kulkevan kaupallisen moottoritien rakentamista?

Ubiikkiyhteiskunnan kysymyksiä pohtimaan on Suomen hallitus asettanut [Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan](#), joka kotisivunsa kertoman mukaan ...”luotsaa Suomea kilpailukykyiseksi ja ihmisläheiseksi tietoyhteiskunnaksi.” Neuvottelukunnan tehtävänä on toteuttaa Suomen kansallista tietoyhteiskuntastrategiaa.

Sukupolvet etääntyvät

Ubiikkiyhteiskunnan etenemiseen liittyy myös tärkeä sukupolviulottuvuus. Nykyiset 10-20 -vuotiaat kasvavat aivan eri maailmassa kuin heitä vanhemmat. He sosiaalistuvat ubiikkiyhteiskuntaan, jonka monet sisällöt ovat vanhemmille uppo-outoja.

Mika Mannermaa tiivistää: ”Tuskin koskaan aikaisemmin on eri sukupolvien ymmärrys todellisuudesta ja heidän elämänmallinsa olleet niin kaukana toisistaan kuin nyt ja tulevaisuudessa. Ennen oppi kulki isältä pojalle ja muutokset olivat hitaita. Nyt poika voisi opettaa isää uusimpien teknologioiden käyttämisessä, jos tämä oppisi. Läheskään aina ei opi, ja nuoret elävät aivan toista todellisuutta kuin vanhempansa, isovanhemmista puhumattakaan. Tämän muutoksen yhteiskunnallinen merkitys on pitkälti kartoittamaton asia, joka todennäköisesti synnyttää monia yllätyksiä tulevaisuudessa.”²⁰

Pohjalainen ubiikkiyhteiskunta

Tärkeintä on huolehtia tehokkaiden valokuituyhteyksien ulottamisesta syrjäisimpiä maaseutualueita myöten. Myös saaristoalueiden tietoverkoista on huolehdittava. Kansalaislähtöiset verkkopalvelut ja ikääntyvien huomioon ottaminen käyttöliittymien suunnittelussa ovat pohjalaisen ubiikkiyhteiskunnan tärkeitä periaatteita.

²⁰ Mannermaa Mika (2008) Jokuveli. *Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa*, 26-27. WSOY pro.

POHJANMAAN MALLIN ETENEMINEN: SEURAAVIEN VUOSIKYMMENIEN KRIITTISTEN KOHTIEN ERITTELY

Oletuksena on, että tiivistyneen Pohjanmaan mallin eteneminen jatkuu. Erikoistuminen etenee, mutta toisaalta pitkien aaltojen perustalta nousee myös uutta. Ulkoisessa ympäristössä voi tapahtua yllätyksiä, jotka saattavat heijastua Pohjanmaalle, jopa dramaattisesti. Pohjanmaan talous on riippuvainen yrityksistä, joiden ylin päätöksenteko on kaukana Pohjanmaan ulkopuolella. Viime aikoina on alkanut tapahtua ikäviä. Kemiran raju saneeraus Vaasassa sekä Metsä-Botnian päätös Kaskisten selutehtaan lopettamisesta osoittavat, että Pohjanmaan ei suinkaan ole globaalin markkinatalouden täsmäiskujen ulkopuolinen alue.

Seuraavaksi pohditaan Pohjanmaan mallin etenemisen kriittisiä kohtia. Pohdintojen tueksi järjestettiin vuoden 2008 toukokuussa ja kesäkuussa kuusi teemallista pyöreän pöydän keskustelua Hannu Katajamäen johdolla. Niihin osallistui yhteensä noin 30 pohjalaista asiantuntijaa. Keskusteluissa pohdittiin Pohjanmaan osaamisen ja innovaatiojärjestelmän tulevaisuutta, tulevaisuuden kärkiklustereita, liikennejärjestelmää, sosiaali- ja terveyspalveluiden tulevaisuutta sekä maaseudun haasteita. Lisäksi järjestettiin korkeakoulujen ylioppilaskuntien edustajille oma keskustelu, jossa pohdittiin nuorten näkökulmia Pohjanmaan tulevaisuuteen.²¹ Keskustelut kuvattiin ja niistä tehtiin kirjalliset yhteenvedot. Pohdintojen lomassa viitataan kertyneisiin aineistoihin. Tämän raportin Internet-versiossa on myös linkkejä keskusteluista valittuihin videoleikkeisiin (www.uwasa.fi/julkaisusarjat/luettelo/?julkaisu=570).

Käytyjen keskustelujen suurena tiivistyksenä on, että Pohjanmaan aluekehityksen hallinnan järjestelmien tulee tarvittaessa pystyä reagoimaan yllättäviin muutoksiin nopeasti ja tehokkaasti. Erityisesti ylioppilaskuntien edustajien, siis nuorten ihmisten kanssa käydyissä keskusteluissa nousi esiin äkillisten kriisien mahdollisuus. Pohjanmaatakin koskettavaa mullistavaa kriisiä pidettiin todennäköisenä seuraavien vuosikymmenien aikana. Sen luonnetta ei osata ennakoida, siksi on varauduttava tarvittaessa reagoimaan nopeasti ja laaja-alaisesti.

Ympäristö ja energia: reunaehtoja unohtamatta

Ilmastonmuutoksen haasteet

Ilmakehässä on kaasuja, jotka toimivat lasin lailla. Ne päästävät auringon valoa maan pinnalle, mutta samalla estävät osaa lämmöksi muuttunutta säteilyä karkaamasta takaisin avaruuteen. Kasvihuonekaasujen ansiosta elämä maapallolla on mahdollista. Ilman niitä maapallon keskilämpötila olisi -18°C eli liian kylmä.

Ihmiskunnan toiminnot tuottavat valtavasti kasvihuonekaasuja, jotka voimistavat luonnollista kasvihuoneilmiötä. Seurauksena on ilmaston lämpeneminen. Vuosina 1970–2004 maapallon kasvihuonepäästöt lisääntyivät 70 prosenttia ja hiilidioksidipäästöt 80 prosenttia esiteolliseen aikaan verrattuna. Kasvu johtuu fossiilisten polttoaineiden eli hiilen, öljyn ja maakaasun käyttämisestä energiantuotannossa ja liikenteessä. Päästöjä syntyy myös maataloudessa, teollisuuden prosesseissa, kaatopaikoilla sekä metsäpaloissa.

²¹ Ks. tarkemmin liite 1, sivu 74.

Maapallon keskilämpötila on noussut 0,74 °C sadan viime vuoden aikana. Lämpenemisen tahti on kiihtymässä. Lämpötilojen mittaamisen historian 12:sta lämpimimmistä vuodesta 11 osui jaksolle 1995-2006. Ilmastonmuutos on kiihdyttämässä myös jäätiköiden sulamista. Hallitusten välinen ilmastonmuutospaneeli [IPCC](#) arvio vuonna 2007 ilmestyneessä raportissaan, että maapallon keskilämpötila nousee tällä vuosisadalla 1,1–6,4°C. Ilmasto on hidas järjestelmä. Nykyisten päästöjen aiheuttama lämpeneminen jatkuu vielä vuosisatojen ajan.

Ilmastonmuutoksen seuraukset voivat olla dramaattisia. Merenpinta on jäätiköiden sulamisen seurauksena nousemassa. Veden alle on jäämässä saarivaltiota ja alavia rannikkoseutuja. Tämä koskettaa satoja miljoonia ihmisiä. Sään ääri-ilmiöt lisääntyvät ja luonnon monimuotoisuus vähenee. Sadot heikkenevät monilla maapallon alueilla. Malarian kaltaisten trooppisten tautien levinneisyys laajenee. Ilmastonmuutos saattaa aiheuttaa massiivisia väestön pakkomuuttoa. Suomen on valmistauduttava tarvittaessa ottamaan vastaan lähivuosisikymmeninä huomattavia määriä ilmastopakolaisia.

Suomen ilmasto lämpenee ja kasvukausi pitenee. Samalla tuhohyönteisten levinneisyys lisääntyy, mikä koettelee kasvien ja metsien sietokykyä. Lämmityksen energiantarve vähenee, mutta vuodenaikojen erot sumenevat. Lunta saadaan ehkä enää satunnaisesti maan keski- ja eteläosissa. Toisaalta ilmastonmuutos saattaa heikentää lämpöä tuovaa Golf-virtaa, jolloin maamme ilmasto voikin kylmentyä.

Ilmastonmuutoksen aiheuttamia päästöjä on mahdollista suitsia tehostamalla energian käyttöä, säästämällä fossiilisia polttoaineita ja lisäämällä uusiutuvien energialähteiden käyttöä, vähentämällä liikkumisen tarvetta, korvaamalla auto- ja lentoliikennettä raide- ja kevyellä liikenteellä, lisäämällä luonnonmukaista viljelyä sekä lisäämällä jätteiden käsittelyssä kompostointiin perustuvia prosesseja.

Globaalin hallinnan yksi tähdellisimmistä osa-alueista on ilmastonmuutoksen hillitseminen. Tämä on kansainvälisen yhteisön sopimukseen liittyvä asia, mutta merkittävä osa käytännön työstä tehdään alue- ja paikallisyhteisöissä. Tämän vuoksi myös Pohjanmaalla on muodostettava käsitys siitä, millä tavoin maakunnassa voidaan osallistua ilmastonmuutoksen torjuntaan ja voiko tästä avautua myös taloudellisia mahdollisuuksia.

EU on sitoutunut vähentämään kasvihuonepäästöjään 20 prosenttia vuoteen 2020 mennessä. Tätä tavoitetta voidaan kiristää 30:een prosenttiin, mikäli vuonna 2013 syntyy yksimielisyys Kioton sopimuksen jälkeisestä maailmanlaajuisesta ilmastopoliittisesta järjestelmästä. Lisäksi on tavoitteena nostaa uusiutuvien energialähteiden osuus 20 prosenttiin EU:n loppukulutuksesta. Liikenteen biopolttoaineiden osuus halutaan nostaa 10:een prosenttiin.

[Suomelle tavoitteet ovat haastavia](#). Vuoteen 2020 mennessä [päästökaupan](#) ulkopuolella olevien toimialojen päästöjä on vähennettävä 16 prosenttia vuoden 2005 päästömääristä. Tärkeimmät päästökaupan ulkopuoliset toimialat ovat rakentaminen ja lämmitys, asuminen, liikenne, maatalous ja jätehuolto. Vaatimukset edellyttävät energiatehokkuuden vahvistamista sekä uusiutuvien energialähteiden lisäämistä. Teknologia kehittyy ja esimerkiksi autojen hiilidioksidipäästöjä voidaan rajoittaa.²² Matti Vanhasen II hallituksen ympäristöministerin [Paula Lehtomäen](#) mukaan tämä ei vielä riitä: "Tavoitteita ei kuitenkaan pystytä saavuttamaan vuoteen 2020 mennessä, elleimme muuta kulkutapojamme kestävämmiksi. Valtion on tuettava joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen vaihtoehtoja."²³

Valtioneuvosto hyväksyi 6.11.2008 Suomen ilmasto- ja energiastrategian. [Strategia](#) ulottuu yksityiskohtaisesti vuoteen 2020 ja viitteellisesti vuoteen 2050 asti. Tavoitteena on nostaa uusiutu-

²² Autojen vaihtoehtoisia polttoaineita tutkitaan kuumeisesti, mutta esimerkiksi [vetyauton](#) laajamittaiseen käyttöön kuluu vielä aikaa. Vaasan energiainstituutin koordinoimana on käynnissä [BIOMODE](#) -hanke, jonka tavoitteena on käynnistää biokaasun liikennekäyttö.

²³ Lehtomäki, Paula (2008). [Ilmastotalkoisiin ryhdyttävä heti](#). Helsingin Sanomat. Vieraskynäkirjoitus. 8.8.2008.

van energian osuus vuoteen 2020 mennessä 38%:iin. Tämä vastaa EU:n komission Suomella asettamia tavoitteita. Kansallinen strategia edellyttää myös maakuntien osallistumista. Pohjanmaallakin kannattaa aloittaa oman energia- ja ilmastostrategian valmistelu.

Energian hinnan kallistumisella olisi merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia

Kysymys energian hinnasta on paljolti sama kuin raakaöljyn hinta. Maapallon energiankulutus on lisääntymässä. Tästä seuraa, että öljyn hinnan kehityksessä on ainoastaan yksi pitkäjänteinen suunta: kallistuminen. Vuoden 2008 kesällä raakaöljytyynyriin hinta käväisi jo lähes 150:ssä dollarissa. Vuoden 2008 joulukuuhun mennessä hinta oli kansainvälisen talouskriisin painamana jälleen laskeutunut alle 50 dollarin. Äkinäisimmät ovat alkaneet jo huojentua: selvittiin. Öljyn lyhyen aikavälin hinnassa on värinää. Pitkän aikavälin suunta on kuitenkin vääjäämätön: öljy kallistuu.

Öljyn odotettavissa olevan kallistumiseen ja niukkenemiseen on reagoitu lisäämällä biopolttoaineiden tuotantoa. Tämän seurauksena energiakasvit ovat alkaneet syrjäyttää ruokakasveja. Esimerkiksi öljypalmua ja maissia on alettu käyttää energialähteinä. Maailmanmarkkinoilla on syntynyt spekulatiivinen tilanne, jonka seurauksena ruoka kallistui vuosina 2007 ja 2008 rajusti. Eniten kärsivät maapallon köyhimpien alueiden asukkaat. EU:n pyrkimys lisätä biopolttoaineen osuus 10:een prosenttiin vuoteen 2020 mennessä on joutumassa outoon valoon: onko eurooppalainen ilmastopolitiikka itsekästä, lisääkö se nälänhätää ja globaalia eriarvoisuutta?

Niukkenevan öljyn kompensointi massiivisella biopolttoaineen tuotannon lisäyksellä, jossa kehitysmaiden viljelysmaat ja sademetsät tyydyttävät pohjoisen pallonpuoliskon energiatarpeita, ei ole oikeudenmukainen ratkaisu ilmastonmuutoksen ja kallistuvan energian aiheuttamien ongelmien ratkaisussa. Suomen kaltaisissa yhteiskunnissa kestäviä ratkaisuja ovat energiansäästö, teknologiset ja logistiset innovaatiot, elämäntavan muuttaminen sekä yhdyskuntasuunnittelu.

Öljyn täsmällistä hintakehitystä on vaikea ennustaa. Varmaa on ainoastaan kallistuminen. Käytettävissä olevien asiantuntija-arvioiden mukaan on todennäköistä, että öljytyynyriin hinta voi kymmenen vuoden kuluttua olla jopa 250 dollaria. Yleensä 250 dollarin hintaa on pidetty perustavanlaatuisen muutoksen käynnistäjänä. Tavaroita ei enää voisi kuljettaa pitkiä matkoja. Suomessa päivittäistavarakaupan keskitetyt logistiset järjestelmät jouduttaisiin purkamaan. Pitkät kuljetusmatkat eivät olisi enää mahdollisia. Suuret elintarviketehtaat joutuisivat vaikeuksiin. Maakunnallinen ja paikallinen elintarviketuotanto alkaisi voimistua. Maatalous alkaisi palvella lähimarkkinoita. Maatalouden monipuolisuus lisääntyisi. Maatalous elpyisi alueilla, joissa sen luultiin jo loppuneen. Paineet purkaa EU:n yhteinen maatalouspolitiikka lisääntyisivät.

Kaukomatkailu ei olisi enää kalliin öljyn aikana mahdollista. Globaalista matkailusta katoaisi miljoonia työpaikkoja. Helsinki-Vantaan lentoaseman visio Kaakkois-Aasian lentoliikenteen porttina olemisesta romahtaisi. Kotimaan lentoliikenne hiipuisi olemattomiin. Lapin lentokoneen käyttöön perustuva massamatkailu tulisi tiensä päähän. Rekkaliikenne kutistuisi kääpiöksi. Yksityisautoilun varaan rakennetut kauppakeskukset menettäisivät kilpailukykynsä. Lähikaupat elpyisivät. Nykyinen päivittäinen työssäkäynti omalla autolla ei olisi mahdollista. Kaupunkien lähimaaseuduille rakennettujen omakotitalojen arvo romahtaisi, ellei ajoissa kehitettäisi yksityisautoilua korvaavia liikennejärjestelyjä. Närpiön lasinalaisviljely loppuisi, ellei kehitettäisi muihin kuin fossiilisiin polttoaineisiin perustuvia kattavia energiaratkaisuja. Onneksi tämä työ onkin jo alkanut, vaikka vielä tällä hetkellä lasinalaisviljely on liian riippuvainen uusiutumattomasta energiasta.

Tupla-Suomi on vaarassa

Suomessa on lähes 500 000 kesäasuntoa. Lähes puolet on rakennettu vuoden 1980 jälkeen. Yhä useammat kesämökkit ovat talviasuttavia kakkosasuntoja, joissa pidetään sähkön avulla peruslämpöä yllä yli talven. Käynnit kakkosasunnoilla ovat tiheitä. Bensiinin kallistuminen muuttaisi tämän perustavanlaatuisesti. Joidenkin yksittäishavaintojen perusteella mökkimatkojen vaimeneminen oli jo nähtävissä vuoden 2008 kalliin bensiinin kesän aikana.²⁴

Suomen kestävä kehityksen toimikunnan pääsihteeri *Sauli Rouhinen* käyttää käsitettä [tupla-Suomi](#) viitattaessaan Suomen puoleen miljoonaan kesämökkiin ja vuorotteluun kaupunki- ja maaseutuasunnon välillä. Vuorottelun välineenä on useimmiten henkilöauto. Ilmastonmuutoksen suitsiminen ja kallistuva energia pakottavat Rouhisen mukaan vähitellen supistamaan tupla-Suomea.

Maaseudun toiminnallisuuden kannalta tupla-Suomen vaimeneminen olisi ongelmallista. Kesä- ja kakkosasukkaiden varaan on laskettu paljon. Monenlaisia palveluita on ideoitu heidän kulutuskysyntänsä varaan. Suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtyminen on synnyttänyt suuria toiveita heille räätälöidyistä maaseutupalveluista ja asumismalleista.

Jotkut kunnat ovat valmistelleet kunnianhimoisia strategioita, esimerkkinä kainuulaisen Ristijärven [SeniorPolis](#). Ilmastonmuutosta ja energian kallistumista ei ole oikeudenmukaista käyttää maaseudun alasajon välineinä. Myös maaseudulla on mahdollista toteuttaa tiiviitä ja ekologisia yhdyskuntaratkaisuja, *uusia kyliä*, jotka sijaitsevat tehokkaiden joukkoliikenneyhteyksien varrella.

Ilmastonmuutos ja energian kallistuminen vahvistavat Pohjanmaan suhteellista etua

Ilmastonmuutokseen ja energian kallistumiseen liittyvien uudenlaisten lämmitys- ja viilennysratkaisujen tarve on huutava. Raideliikenteen merkitys lisääntyy oleellisesti ja maaseutualueiden kytkemiseksi pääliikenneväyliin tarvitaan uusia ratayhteyksiä sekä juniin liittyviä teknologisia kehittäjiä. Laivojen merkitys kotimaan tavaraliikenteessä lisääntyy. Syntyy myös tarvetta kevyille ja vähäpäästöisille matkustaja-aluksille.

Suomessa ja Pohjanmaalla energian kallistumisen seurauksiin ei toistaiseksi ole suhtauduttu kovinkaan vakavasti. Vallalla on teknologiaoptimismi: insinöörit kyllä keksivät ratkaisut ja mikään ei ole elämäntavassamme oleellisesti muuttumassa. Edellä esitetyn kaltaiset arviot ovat silkkaa haihattelua. Keskustelu öljyn kallistumisen yhteiskunnallisista vaikutuksista ja sen aiheuttamista toimenpiteistä on kuitenkin vähitellen [viriyässä](#).

Ilmastonmuutoksen torjuminen ja uusiutumattoman energian kallistuminen lisäävät sellaisen teknologian kysyntää, jonka avulla pystytään lisäämään energiatehokkuutta. Vaasan vuoden 2008 asuntomessuilla esitelty maalämpöä hyödyntävä matalalämpöverkko sekä läheisen kaatopaikan kaasua sähköksi ja lämmöksi muuttava polttokennovoimala ovat innovaatioita, joiden markkinapotentiaali on lupaava. Edessä ovat laajenevat ja maailmanlaajuiset markkinat.

Vaasan asuntomessualueen energiaratkaisuista tehdyt ensimmäiset [tutkimukset](#) ovat tuloksiltaan erittäin lupaavia. Alue tuottaa 20% sähköä ja 60 % lämpöä yli oman vuotuisen tarpeensa. Hiilidioksidipäästöjä tulee vuodessa 1800 tonnia vähemmän kuin jos käytettäisiin hiilivoimalla ja öljyllä tuotettua sähköä ja lämpöä.

Myös vaasalaisen taajuusmuuttajateollisuuden näkymät ovat otolliset. Pohjalainen purjeventeollisuudella on luvassa myötäistä: ilmastonmuutos ja polttoaineen kallistuminen ovat lisäämässä

²⁴ Hämäläinen, Unto (2008). *Kesä hyödytti tupla-Suomen*. Helsingin Sanomat 30.8.2008, sivu 1.

purjehduksen mielenkiintoa, vaikka kalliimpien luksuspurjeveneiden kysyntä saattaakin olla vähemmän. Tätä alkaa ehkä korvata tavallisten perhepurjeveneiden kysynnän lisääntyminen. Täysin mahdollon ei ole myöskään purjealusten paluu hyötyliikenteeseen. Suunnitteilla on jo nyt [purjeiden käyttö](#) lisävoimana.

Pohjanmaalla on myös alkamassa tuulivoimalakonseptien vakava kehittäminen. Myös tämä on sopusoinnussa globaalitalouden virtojen kanssa. Vaasan korkeakouluyksiköiden yhteistyönä perustaman [Vaasan energiainstituutin](#) yhtenä tutkimus- ja kehittämisalueena ovat hajautetut, uusiutuvia energialähteitä käyttävät energiajärjestelmät. Niille on laajat markkinat; eikä vähiten kehitysmaissa, joissa tarvitaan keveitä ja helposti rakennettavia energiaratkaisuja. Hajautetuista energiaratkaisuista ja niihin liittyvästä osaamisesta voisi tulla osa Suomen kehitysapua. Pohjanmaalla oleva osaaminen voitaisiin kohdentaa myös tähän.

Pohjanmaalla on edellytyksiä muuttaa ilmastonmuutoksen torjuminen sekä energian kallistuminen globaaliksi liiketoiminnaksi. Pohjanmaan mallin tiivistyminen sai hiipien ja osin erilaisten sattumien seurauksena suunnan, jonka merkitys globaalitaloudessa on voimakkaasti lisääntymässä. Hajautettu, tehokas ja uusiutuvia lähteitä käyttävä energiatalous on keskeinen väline ilmastonmuutoksen torjunnassa. Juuri tällaiseen energiatalouteen liittyvässä osaamisessa Pohjanmaan jo saavuttamaa suhteellista etua on mahdollista vahvistaa. Jatkossa on huolehdittava sen monipuolistamisesta ja uusien laajenemismahdollisuuksien alituisesta luotaamisesta.

Ilmastonmuutoksen torjuminen sekä energian kallistumisesta syntyvät paineet liittyvät myös Pohjanmaan sisäiseen kehitykseen. Myös omalla alueella on huolehdittava ilmasto- ja energiakysymyksistä. Tämä edellyttää Vaasan asuntomessuilla esiteltujen ratkaisujen laajentamista omassa maakunnassa. Tarvitaan kuitenkin myös muuta.

Myös Pohjanmaalla on kysyttävä vakavia kysymyksiä. Voidaanko kaupunkien sisääntuloväylien varrella sijaitsevat päivittäistavarakaupan suuryksiköt kytkeä tehokkaalla joukkoliikenteellä kaupunkien keskustoihin ja ympäröivään maaseutuun? Miten kehitetään työmatkaliikennettä palveluvia joukkoliikennejärjestelmiä? Onko kevyt raideliikenne mahdollista? Hajauttaako nykyinen kuntajaotus liiaksi yhdyskuntarakenteita ylläpitämällä kuntien välistä epätervettä kilpailua asukkaista? Seuraako tästä kestävä kehityksen kannalta vähemmän suotava tarve keskittää kaupan suuryksiköitä keskustojen sisääntuloteiden varteen? Onko keskustojen ulkopuolisten kaupan suuryksiköiden lisääminen ja laajentaminen ylipäättään enää viisasta?

Energia- ja ilmastonmuutoksen monipuolinen tarkastelu edellyttää Pohjanmaan oman energia- ja ilmastostrategian laatimista. Hyvinä lähtökohtina ovat EU:n linjaukset sekä 6.11.2008 julkistettu valtioneuvoston kansallinen strategia. Esimerkiksi kunnallisessa päätöksenteossa kauppakeskittymisiin, kaavoitukseen ja liikennejärjestelyihin liittyviä päätöksiä tehdään kapealla katsannolla. Vahva maakunnallinen energia- ja ilmastostrategia auttaisi näkemään päätökset muussakin kuin taloudellisissa yhteyksissään.

Paikallinen hallinta: uusi välttämättömyys

Käynnissä olevan kunta- ja palvelurakennemuutoksen ([Paras -hanke](#)) tavoitteena on synnyttää vahvoja peruskuntia, jotka pystyisivät nykyistä tehokkaammin organisoimaan palveluja ja tällä tavoin saavuttamaan kustannussäästöjä. Myös Pohjanmaalla kuntien koko kasvaa, vaikka hitaasti. Suuriin kuntaliitoksiin kypsyttään todennäköisesti valtuustokaudella 2013-2016.

Suurenevat kunnat tavoittelevat tehokkuutta. Uhkana on palvelujen liiallinen keskittyminen ja asiointimatkojen kohtuuton piteneminen. Tämä koskee erityisesti kuntien maaseutualueita. Tehok-

kuus- ja läheisyysperiaatteiden samanaikainen toteuttaminen on kuntapalveluissa erityisen haasteellista. Erinäisiä keinoja on kokeiltu. Kyrönmaan kunnissa on usean vuoden ajan kehitelty sopimuksellisuuden käytäntöjä, joiden avulla palveluja organisoidaan kuntien ja valtion, yritysten sekä kansalaisjärjestöjen yhteistyönä. [Sopimuksellisuuden](#) kokemukset ovat olleet rohkaisevia.

Lähipalvelujen säilyttäminen edellyttää uudenlaisia *paikallisen hallinnan* keinoja. Yksi suunta voisi olla kunnan [alueellisten toimielimien](#) vahvistaminen. Mahdollinen malli on aluelautakunta.

Esimerkki paikallisen hallinnan uudesta mahdollisuudesta

On hyvä aloittaa Ruotsin kokemuksista. Ruotsissa oli vielä 1950-luvun alussa lähes 2 500 kuntaa. Hyvinvointivaltion eteneminen johti siellä radikaaliin kuntauudistukseen. Ruotsissa moniaineksiset suurkunnat syntyivät jo 1970-luvulla. Nykyisin Ruotsissa on 290 kuntaa. Ruotsissa käytiin syvällinen keskustelu kunnallishallinnon tehokkuuden ja läheisyyden välisistä kysymyksistä jo 1970-luvulla. Nähtiin välttämättömäksi perustaa suurentuneisiin kuntiin toimivallaltaan riittäviä alueellisia toimielimiä. Vain niiden kautta arvioitiin voitavan taata kansalaisten osallistuminen, lähipalvelut ja kuntien legitimitetti.

Ruotsin kunnissa sovelletaan erityyppisiä kunnanosahallinnon käytäntöjä. Suomen kannalta mielenkiintoisin on aluelautakuntamalli. Sen toteuttamiselle ei Suomen kuntalaki aseta minkäänlaisia esteitä. Ruotsin käytäntö on siis suoraan siirrettävissä meille. Esimerkiksi Uumajan kaupungissa on kolme aluelautakuntaa (Holmsund-Obbola, Hörnefors ja Sävar). Niiden väestöpohjat ovat 6 400:sta asukkaasta 8 500:aan asukkaaseen. Aluelautakunnat ovat moniala-lautakuntia, jotka vastaavat sosiaalipalveluista, esikoulusta ja peruskoulusta, kulttuuri-, nuoriso- ja vapaa-ajanpalveluista sekä kirjastoista.

Aluelautakunnalle on nimetty valmistelevat, esittelevät ja toimeenpanevat virkamiehet. Jäseninä ovat puolueiden esittämät ja osa-alueella asuvat kunnallispoliitikot. Aluelautakunta saa rahalliset resurssinsa osana Uumajan budjettiprosessia. Sen toimivalta on suuri niissä tehtävissä, jotka sen hoidettavaksi on Uumajan kaupunginvaltuuston päätöksellä annettu. Se joutuu tekemään myös ikäviä päätöksiä. Jos esimerkiksi jonkun alakoulun oppilasmäärä on uhkaavasti vähentymässä, joutuu aluelautakunta pohtimaan, miten asia ratkaistaan.

Ruotsin aluelautakuntamalli on yritys sovittaa yhteen tehokkuuden ja läheisyyden vaatimuksia. Tietyt asiat on hoidettava kunnan yhtenäisen päätöksentekojärjestelmän kautta, mutta osa asioista voidaan siirtää kunnanosissa päätettäväksi. Budjettiteknisesti kyse ei ole monimutkaisesta asiasta, kunhan on löydetty yhteinen näkemys yhtenäisesti ja kunnanosittain hoidettavista tehtävistä.

Ruotsin aluelautakuntamallista tiivistyvät seuraavat näkökohdat:

1. Ei ole tarkoituksenmukaista keskittää kaikkia kunnan tehtäviä valtuustoon, hallitukseen ja sektorilautakuntiin. Aluelautakuntien avulla voidaan toteuttaa luonteva työnjako yhtenäistä käytäntöä edellyttävien tehtävien ja kunnan osa-alueiden erityispiirteet huomioon ottavien tehtävien välillä.
2. Mahdollisuus toteuttaa hajautettua kasvustrategiaa. Mahdollisuus estää kunnan sisäisten kehityserojen lisääntyminen.
3. Mahdollisuus sopeuttaa yhteen tehokkuutta korostava suuruuden logiikkaa sekä kansalaisten toivoma läheisyyden ja pienuuden logiikka.
4. Mahdollisuus estää kunnan sisäinen demokratiavaje ja siitä syntyvä kunnan legitimitettkriisi.

5. Kunnanosahallinto ei tarkoita uusien virkojen perustamista, vaan kunnanosahallinnon edellyttämä virkamiestyö toteutetaan olemassa olevia toimenkuvia muokkaamalla. Tähän antaa nimenomaan kuntaliitos mahdollisuuksia.
6. Aluelautakunta lisää kunnan hallintoprosesseihin osallistuvien kansalaisten lukumäärää. Todellisten päätöksentekijöiden määrä on suurempi kuin neuvoa antavien aluefoorumien sovellutuksissa.

Yläkemijoen kiintoisa käytäntö

Suomessa on joitakin varteenotettavia kunnanosahallinnon sovellutuksia. Ehkä huomionarvoisin on Rovaniemellä Yläkemijoen alueella oleva [aluelautakunta](#). Sen väestöpohja on 1 200. Ehdokkaat aluelautakunnan jäseniksi asetetaan toimialueen yhdeksässä kylässä järjestettävissä kansalaiskokouksissa. Jokainen kylä saa lautakuntaan yhden edustajan. Aluelautakunnan nimittää Rovaniemen kaupunginvaltuusto.

Yläkemijoen aluelautakunnalla on Rovaniemen kaupungin budjetista irrotettu noin 1,8 miljoonan euron budjetti. Se on monialalautakunta, joka huolehtii päivähoitoon, perusopetukseen, kulttuuriin, nuorisoon, kirjastoon, eläkeläisten avopalveluihin, terveysneuvontaan ja kotipalveluun liittyvistä asioista. Aluelautakunta on myös tilaajalautakunta. Useimmat palvelut tuottaa kuitenkin Rovaniemen kaupunki, koska yksityisiä palveluntuottajia ei ole. Vain siivouspalveluissa toimii avoin kilpailutus.

Kun Rovaniemen kaupungin ja maalaiskunta yhdistyivät, ei aluelautakuntamallia haluttu kuitenkaan laajentaa uuden Rovaniemen kaikille osa-alueille, vaikka hyväksi havaittu käytäntö olisi ollut suoraan käytettävissä.

Aluelautakunta käytännössä: yksi mahdollisuus

Aluelautakunnan tehtävät vahvistettaisiin kunnanvaltuustossa, joka myös nimittäisi lautakunnan jäsenet. Aluelautakunnan toimivaltaan siirrettävistä asioista päätettäisiin valtuustossa sektorilautakuntien kanssa käytävien neuvottelujen jälkeen. Neuvottelut järjestettäisiin kunnanhallituksen johdolla. Kunnanhallitus esittäisi aluelautakunnan budjettikehykset osana normaalia budjettiprosessia. Aluelautakuntien budjetit hyväksyttäisiin kunnanvaltuuston budjettikokouksessa.

Kunnanvaltuusto määräisi aluelautakuntien tarvitsemat virkamiehet valmistelu-, esittely- ja toimeenpanotehtäviin. Uusia virkoja ei aluelautakuntien vuoksi perustettaisi. Aluelautakunnan asukaspohja voisi vaihdella muutamasta sadasta jopa yli kymmeneen tuhanteen. Koko on riippuvainen kunnan yhdyskuntarakenteen luonteesta. Aluelautakuntien rajojen määrittely on erittäin vaativa tehtävä; muodostettavien alueiden tulee olla toiminnallisesti järkeviä ja asukaspohjaltaan riittäviä, mutta ei kuitenkaan liian suuria. Toisinaan vanha peruskunta voi olla luonteva aluelautakunnan alue, mutta hyvin usein tulisi vanhasta kuntajaotuksesta poiketa.

Jäsenet aluelautakuntiin esitettäisiin avoimissa kansalaiskokouksissa. Tavoitteena olisi löytää mahdollisimman päteviä ja sitoutuneita oman alueensa edustajia. Valtuuston nimittäessä aluelautakuntien jäseniä voitaisiin myös käyttää poliittista harkintaa. Tavoitteena kuitenkin olisi, että aluelautakunnassa suora kansalaislähtöinen demokratia kohtaisi kunnan perinteisen edustuksellisen demokratian.

Aluelautakuntamalli ei lisääsi budjetin loppusummaa, sillä aluelautakuntien budjetit muodostettaisiin irrottamalla osa tehtäväperusteisesta budjetista alueperustaiseksi. Aluelautakuntien avulla kansalaiset kiinnostuisivat omien asuinalueidensa kehittämistä, koska aluelautakunta ei olisi pelkkä lausunnonantaja, vaan sillä olisi oma budjetti yhdessä sovittujen tehtävien hoitamista varten. Kuntakoon kasvaessa aluelautakunta olisi väline kunnan moniaineisuus huomioon ottamiseksi sekä kunnan eri osa-alueiden välisten ristiriitojen välttämiseksi.

Aluelautakunnat voisivat olla hyviä paikallisyhteisöjen kehittäjiä

Suomessa on tehty lähes 2 000 kyläsuunnitelmaa. Niillä ei ole virallista asemaa kunnan budjetti- tai suunnittelujärjestelmässä. Kyläsuunnitelmat olisi mahdollista kytkeä aluelautakuntien budjetit-kehityksiin. Näin kyläsuunnitelmat saataisiin osaksi kunnan kansalaislähtöistä kehittämistä. Kyläsuunnitelmien toteuttaminen olisi muunkin kuin epävakaa projektirahoituksen varassa. Aluelautakuntamalli on sovitettavissa myös suurentuvien kuntien kaupunkialueille.

Aluelautakunnat olisivat tilaajalautakuntia. Ne voisivat päättää, keneltä niiden toimivallassa olevat palvelut hankitaan. Aluelautakuntien kautta voitaisiin edistää paikallista palvelualan mikrotyöllisyyttä, koska kilpailutuksen volyymit eivät olisi suurempien, ylipaikallisten yritysten kannalta riittäviä. Samalla syntyisi luontevia asetelmia lisätä erilaisten kansalaisjärjestöjen eli kolmannen sektorin roolia palvelujen tarjoajina.

Aluelautakuntien avulla on mahdollista toteuttaa kunnallishallintoa, jossa tehokkuus- ja läheisyysperiaatteet jäsentyvät kansalaisten hyvää elämää ja turvallista arkea voimistavasti. Globalisoituvassa ja suurempiin kehiin kurottuvassa Suomessa aluelautakunnat edustaisivat kansalaislähtöistä *uutta paikallisuutta*, jonka ytimessä olisivat edustuksellisen ja suoran demokratian kohtaaminen sekä julkisen sektorin, yritysten ja kansalaisjärjestöjen monimuotoinen yhteistyö. Aluelautakunnat voisivat synnyttää julkisen ja kolmannen sektorin välisen *2.5 –sektorin*, jonka mahdollisuutta on korostanut esimerkiksi paikallistoiminnan vahva suomalainen vaikuttaja *Peter Backa*.

Aluelautakuntien kautta saataisiin paikallisia, aidosti alhaalta ylös nousevia näkökulmia käynnissä olevaan massiiviseen sosiaali- ja terveydenhuollon kansalliseen kehittämissuunnitelmaan ([KASTE](#) -ohjelma), jonka tavoitteena on muiden muassa sosiaali- ja terveystalouden saatuuden, laadun ja vaikuttavuuden parantaminen.

Suomeen on myös perustettu maakuntapohjainen [sosiaalialan osaamiskeskusten](#) verkosto. Aluelautakuntien kautta olisi mahdollisuus välittää käytäntöön ja kehittää osaamiskeskusten perämiä uusia osallisuusrakenteita, joissa uuden paikallisuuden keskiössä kohtaisivat kansalaiset, kansalaisjärjestöt ja sosiaalialan ammattilaiset. Olisi myös mahdollista muodostaa kiintoisia uuden paikallisuuden tutkimusasetelmia, joissa yliopistot ja ammattikorkeakoulut olisivat mukana.

Monikulttuurisen Pohjanmaan haasteet²⁵

Yhden puohueen maakunta

Suomen maakuntahallinto uudistettiin 1990-luvun puolivälissä. Entisen Vaasan läänin rannikkoseudulle muodostettiin Pohjanmaan maakunta, jonka asukkaista niukka enemmistö on ruotsinkielisiä.

²⁵ [Klikkaa tästä](#)

Pohjanmaa on kielisuhteidensa perusteella aidosti kaksikielinen maakunta. Tämän lisäksi Pohjanmaalla on huomattavan paljon maahanmuuttajia, joten väestötilastojen perusteella Pohjanmaa näyttyy Suomen mitassa poikkeuksellisen monikulttuurisena alueena. Pienten ruotsinkielisten kuntien kautta [Ruotsalaiselle Kansanpuolueelle](#) kertyy niin paljon poliittista valtaa, että sillä on yksinkertainen enemmistö Pohjanmaan liiton [valtuustossa ja hallituksessa](#).

Kansalaisten tasolla kaksi- ja monikielisyys on mutkatonta. Sen sijaan institutionaalisella tasolla maakunnan kahden pääkieliryhmän [elämismaailmojen](#) kohtaaminen on ollut tuskallista ja turhauttavaa. Yhteistä Pohjanmaata ei ole muodostunut; kahden erillisen Pohjanmaan jännitteet ovat mieluummin [kasvamaan](#) kuin lieventymään päin. Tätä kysymystä on kyettävä käsittelemään avoimesti. Maakunnan poliittisen hallinnan epäkohdat alkavat muuten vaikuttaa heikentävästi Pohjanmaan mallin etenemiseen.

Vieraana Österbottenin maakunnassa

Uuden maakunnan suomenkieliset ovat joutuneet ristiriitaiseen tilanteeseen.²⁶ He tuntevat olevansa vieraina omassa maakunnassaan, koska maakunta [identiteettiä](#) rakennetaan RKP:n dominoimassa tilanteessa ruotsinkielisen Pohjanmaan, [Svenska Österbottenin](#) perinteisistä lähtökohdista. Outouden tunnetta lisää, että valtionkin suomenkielissä asiakirjoissa on alkanut esiintyä pelkästään *Österbotten* ja ehkä suluissa (Pohjanmaa).²⁷

Österbottenin maakunnassa maantieteelliset peruskäsitteet tarkoittavat suomenkielisille eri asioita kuin ruotsinkielisille. Kun ruotsinkielinen puhuu “Syd-Österbottenista”, hän tarkoittaa Kristiinankaupungin ja Närpiön seutua. Suomenkieliselle “Etelä-Pohjanmaa” tarkoittaa rannikolta aina Alajärvelle ja Ähtäriin ulottuvaa aluetta. Myös ruotsiksi on mahdollista puhua “Södra-Österbottenista”, mutta sen sisältö ei useimmille avaudu tai paikantuu Närpiön suuntaan. Ruotsinkielisille “Österbotten” on kapea Pietarsaaresta Kristiinankaupunkiin ulottuva rannikkokaistale. Suomenkielisille “Pohjanmaa” on laaja alue, johon kuuluu vanhan Vaasan läänin ohella myös Pohjois-Pohjanmaan maakunta, jonka pääkaupunki on Oulu. Ruotsinkielisille “Pohjois-Pohjanmaa” tarkoittaa Pietarsaaren seutua.

Ruotsinkielen perinteiseen edunvalvontaa liittyvät käytännöt ovat siirtyneet vanhasta Vaasan läänistä lähes sellaisinaan Pohjanmaan maakuntaan. Ruotsinkielen edunvalvonta ei ole luonnollisesti menettänyt tärkeyttään, mutta aidosti kaksikielisen Pohjanmaan muodostumisen näkökulmasta se ei saisi olla sama asia kuin Pohjanmaan maakuntahallinto ja Pohjanmaan maakunta-identiteetti. Kaksikielisellä Pohjanmaalla RKP pystyy kuitenkin yksinkertaisella enemmistöllään tekemään kaikki ratkaisut mielensä mukaisesti. Suomenkielisten näkökulmasta niukka enemmistö tekee päätökset välittämättä käydä aitoja yhteistyöneuvotteluja.

²⁶ Mikäli seuraavien erittelyjen lukeminen aiheuttaa ärtymystä ja kiukunsekaisia tunteita, pyydän muistamaan vanhan sanonnan: “Älkää ampuko viestintuojaa.” Vasabladetin pääkirjoitustoimittajalle *Kenneth Myntille* ei tosin tuottanut ongelmia tuomita hänelle vuodatettu raporttini alustava käsikirjoitusversio Vasabladetin [pääkirjoituksessa 11.12.2008](#). Tuossa vaiheessa teksti oli monin osin vielä varsin kaukana lopullisesta.

²⁷ Esimerkiksi aluehallinnon uudistamishankkeeseen (ALKU) liittyvässä ["Aluejakotyöryhmän alustavat ehdotukset"](#) -raportin ensimmäisessä versiossa mainittiin monessa kohdin pelkästään “Österbotten”. Myöhemmin kömmähdyks huomautusten jälkeen korjattiin. Tällainen tahaton tai tahallinen lipsahdus alkaa helposti elää omaa elämäänsä; esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan liiton päätösteksteissä ja Ilkka-lehden palstoilla ehdittiin jo käyttää pelkästään “Österbotten” -nimitystä. “Österbottenin” käyttäminen suomenkielisessä tekstissä loukkaa Pohjanmaan 80 000:tta suomenkielistä asukasta. Kyse on samasta asiasta kuin Pohjanmaan liitto ja Pohjalainen-lehti alkaisivat kutsua Seinäjokea Östermyraksi.

Pohjanmaan maakunnan poliittinen tilanne osoittaa, kuinka suuri vastuu yksinkertaista enemmistöä käyttävällä puolueella on. Luonnollisestikaan RKP:n ei ole tarpeen tuntee syyllisyyttä hyvästä poliittisesta menestyksestään Pohjanmaalla. Demokraattisen prosessin kautta nykyinen asetelma on syntynyt, ja on myös muita maakuntia, joita yksi puolue dominoi. Pohjanmaan tekee kuitenkin ainutlaatuisiksi, että dominoimassa on kielen mukaan organisoitunut puolue. Kieli on niin herkkä ja intiimi asia, että Pohjanmaalla on vähintäänkin kaksinkertainen todennäköisyys jatkuviin erimielisyyksiin, ellei asetelmaa tunnusteta ja ryhdytä tietoisesti kehittämään siihen sopivia hallinnan välineitä.

Pohjanmaan maakunnassa olisi kyettävä muodostamaan yhdistävää sosiaalista pääomaa. Nykytilanteessa näin ei tapahdu; molempien pääkieliryhmien poliittiset eliitit keräävät omissa joukoissaan sitovaa sosiaalista pääomaa. Jos tilanne jatkuu, tilanne pahenee, koska kaksi vahvan sitovan sosiaalisen pääoman ryhmittymää pystyy kehittämään välilleen loputtomasti konflikteja, koska ne tällä tavoin kuvittelevat vahvistavansa itseään. Tosiasiassa yhä suurempi osa energiasta alkaa hajota ja oleellinen unohtuu.

Uuden Pohjanmaan hukkaantunut momentum ²⁸

Vuonna 2005 Pohjanmaan liitto asetti moninkertaisen ministerin ja RKP:n entisen puheenjohtajan [Ole Norrbackin](#) johtaman asiantuntijatyöryhmän pohtimaan kunta- ja palvelurakenneuudistusta Pohjanmaalla. Vuoden 2006 alussa julkaistussa [raportissaan](#) ryhmä päätyi tärkeään periaatteelliseen linjaukseen:

“Pohjanmaan osalta asiantuntijaryhmän ehdotus tarkoittaa, että alueellisten kehittämis- ja suunnittelutehtävien lisäksi erikoislääkärijohtoinen sairaanhoito kootaan Pohjanmaan liittoon. Lisäksi esitetään kokeiltavaksi malleja toisen asteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulutoiminnan sekä koko maakunnalle tärkeän kulttuuri-toiminnan kokoamiseksi yhteen maakuntatasolla. Sen lisäksi ehdotus antaa mahdollisuuden osallistua alueellisen palvelurakenteen yksinkertaistamiseen ja yhtenäistämiseen ja mahdollisuuden koota kuntien resurssien käyttöä koskeva päätöksenteko muutamia elimiin, jotka voivat muodostaa kokonaiskuvan tarpeista ja tehdä selkeitä priorisointeja.

Yhdistämällä eri toimintoja maakuntatasolla harvemmälle elimelle saavutetaan seuraavat tavoitteet:

- toimivan alueellisen demokratian keskeiset ehdot täytyvät Euroopan neuvoston suuntaviivojen mukaisesti;
- maakuntavaltuusto, jonka päätäntävalta on laajempi kuin minkään nykyisen ylikunnallisen yhteistyöelimen, saa kokonaisnäköyksen koko maakunnan väestöstä hyödyttävästä resurssien käytön tarpeista ja priorisoinneista;
- kokonaisvastuun myötä on arvioitava sekä resurssija ja palvelurakennetta että eri väestöryhmien todellisia tarpeita ja priorisoitava niitä;
- päätöksenteon keskittäminen maakuntavaltuustoon helpottaa päätösten hallintaa ja lisää samalla toiminnan avoimuutta;
- kuntien ja ennen kaikkea valtuutettujen mahdollisuus valvoa yhteisten resurssien käyttöä paranee huomattavasti, kun päämiehiä on vain yksi.” ²⁹

Norrbackin työryhmän ehdotusten perustalta olisi voitu ryhtyä muodostamaan kaksikielistä Pohjanmaan maakuntaa. Yksi totuuden hetki koitti, kun oli ryhdyttävä pohtimaan Pohjanmaan ammattikorkeakoulujen tulevaisuutta. Olisi ollut mahdollista perustaa kaksikielinen *Pohjanmaan*

²⁸ Tämän kappaleen kirjoittamisessa olen käyttänyt ”hiljaista tietoa”, jota minulle kertyi tässä kuvatun prosessin aikana Vaasan kaupunginvaltuuston ja -hallituksen jäsenenä.

²⁹ *Pohjanmaan maakunnan kunta- ja palvelurakenneselvitys*. Österbottens förbund - Pohjanmaan liitto. 6.2.2006.

ammattikorkeakoulu. Siinä olisi ollut yhteinen hallinto, mutta erilliset ruotsin- ja suomenkieliset opetusohjelmat.

Vaasan kaupunki oli aluksi vahvasti kaksikielisen Pohjanmaan ammattikorkeakoulun kannalla. Kaupunginvaltuuston enemmistö vastusti Vaasan menemistä mukaan ruotsinkieliseen ammattikorkeakouluun; haluttiin Norrbackin työryhmän linjausten mukainen Pohjanmaan kaksikielinen ammattikorkeakoulu. Kerran päätetty asia tuotiin uudelleen kaupunginvaltuuston käsittelyyn, jolloin saatiin kovan painostuksen tuloksena ”oikea” enemmistö. Näin Vaasakin hyväksyi ruotsinkielisen *Novia*-ammattikorkeakoulun perustamisen.

Uuden monikulttuurisen Pohjanmaan identiteetti ei voi olla sama kuin perinteisen ruotsinkielisen Pohjanmaan. Uuden maakunnan idea ei kehity, jos asiat kerta toisensa jälkeen palautuvat enemmistövaltaa RKP:n piirijärjestössä käyttävien yksikielisiä rakenteita ja erillisyyden kulttuuria suosiviin ratkaisuihin. Millä tavoin ruotsinkieli on uhattuna vahvasti ruotsinkielisellä alueella ja kielilain turvaamana?

Oman kielen vaaliminen on tärkeää, mutta maakunnan idea on laajempi kuin toimia edunvalvonnan foorumina. Vastuullinen vallankäyttö venyy katsomaan kokonaisuutta eikä vain toista puolta kokonaisuudesta.³⁰ Sanelu ja voimapolitiikka eivät rakenna uutta Pohjanmaata. Uutta Pohjanmaata ei myöskään rakenneta kiihkoisalla ja kaunaisella suomenmielisyydellä.

Uuden Pohjanmaan rakentamisessa olisi pohdittava nykyistä syvällisemmin kaksikielisyyden olemusta. Luonnollisesti on tärkeää, että molemmat kieliryhmät voivat erillisesti vaalia ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Erityisen tärkeää tämä on ruotsinkielisille, jotka kuitenkin koko Suomessa edustavat vähemmistöä. Vahva kaksikielisyys edellyttää siis myös erillisyyttä. Maakunnan evolutiivisessa kehittämisessä olisi kuitenkin erillisyyden sijasta kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota yhteisten kohtaamisareenoiden ja instituutioiden vahvistamiseen.

Pohjanmaan suunta muuttui: mahdollinen kehityskulku

Hallinnosta ja aluekehityksestä vastaava ministerityöryhmä teki 3.12.2008 päätöksen uuden *Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen* (ELY) yhden pääpaikan sijoittamisesta Seinäjoelle. Vaasa hävisi kilpailun. Valmistelu on myös jatkumassa sen pohjalta, että Keski-Pohjanmaan maakunta jatkossa suuntautuu Pohjois-Pohjanmaalle ja Ouluun.

[On käynnistymässä prosessi](#), joka vaikuttaa pitkäjänteisesti ja syvällisesti Pohjanmaan maakuntien kehityskuvaan ja pohjalaismaakuntien pääkeskusten välisiin asetelmiin. Eläkkeelle siirtymisen kiihtyessä enenevä osa Vaasassa sijaitsevista valtion aluehallinnon viroista siirretään Seinäjoelle. Heti alkuvaiheessa siirtyy Seinäjoelle tärkeitä päällikkötason vakansseja. Vaasan paino hallintokeskuksena alkaa hivuttavasti vähentyä. Vaasassa kuitenkin säilyvät ruotsinkieliset palvelut.

Omana juonteenaan on Keski-Pohjanmaan todennäköinen suuntautuminen pohjoiseen. Tämä saattaa merkitä koko maakunnan hajoamista. Sen seurauksena kaksikielinen Kokkola suuntautuu Pohjanmaalle. Myös tämä vahvistaa Vaasaa ruotsinkielisen hallinnon ja kulttuurin keskuksena.

Nykyiset aluehallintoratkaisut ovat luultavasti vain välivaiheita. Kuntien koko on kasvamassa eikä jatkossa tarvita nykyisiä pienehköjä maakuntia. On mahdollista, että jo seuraava hallitus ottaa

³⁰ Suomen tämän hetken kansainvälisesti tunnetuin maantieteilijä, akatemiaprofessori akatemiaprofessori [Anssi Paasi](#) julkaisi vuonna 1986 jo klassikoksi tulleen tutkimuksen *Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä. Joensuun yliopiston Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja: 8*. Tässä tutkimuksessa Paasi osoittaa, kuinka monipuolinen ja eri näkökohtia sisältävä prosessi jonkin alueen oikeaksi maakunnaksi tuleminen on. Yhden asian maakunta ei ole oikea maakunta.

ohjelmaansa aluehallinnon todellisen reformin. Silloin yhdistetään valtion aluehallinto ja maakunta-hallinto. Uudet aluehallintoyksiköt, uuden vuosituhatteen maakunnat, ovat kooltaan nykyisiä maakuntia selvästi suurempia. Näillä näkymin Pohjanmaa ja Etelä-Pohjanmaa muodostavat yhden uuden aluehallintoyksikön, jonka nimeksi luultavasti tulee Etelä-Pohjanmaa. Keski-Pohjanmaa saattaa jakautua Pohjois-Pohjanmaan ja uuden Etelä-Pohjanmaan kesken.

Laajentuneen Etelä-Pohjanmaan keskuspaikaksi tulee Seinäjoki. Tässä tilanteessa arvioidaan myös Vaasaan toistaiseksi sijoittuvan *Aluehallintoviraston* (AVI) kohtaloa. Ylimalkaan Allun merkitys aluekehityksen näkökulmasta on oleellisesti vähäisempi kuin Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskuksen. Vaasan näkökulmasta Aluehallintoviraston saaminen kaupunkiin on laiha lohtu Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen pääpaikan menettämisen rinnalla.

Viimeistään 2020-luvulla aluehallinnon uusi asetelma on vakiintunut. On muodostunut uusi Etelä-Pohjanmaan maakunta, joka muodostuu nykyisistä Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnista sekä osasta nykyistä Keski-Pohjanmaata. Uuden maakunnan hallinnollinen keskus on Seinäjoki. Vaasassa ja Kokkolassa on sivutoimipisteet ennen kaikkea ruotsinkielisen väestön palvelutarpeita varten. Vallankäyttö ja suomenkieliset palvelut keskittyvät Seinäjoelle.

Vaasan asema ruotsinkielisenä hallintokaupunkina ja ruotsinkielisen Österbottenin pääkaupunkina vahvistuu. Nykyisestä Pohjanmaasta tulee ruotsinkielisen kulttuurin vahvin alue Suomessa. Nykyisen Pohjanmaan suomenkieliset suuntautuvat enenevästi Seinäjoelle. Toivottavasti 2020-luvulla on käytössä tiheävuoroinen sähköjunayhteys Vaasan ja Seinäjoen välillä, joka helpottaa päivittäistä asiointiliikennettä. Vaasan tai Rengonharjun lentoasema on lakkautettu, koska samassa maakunnassa ei tarvita kahta niin lähellä toisiaan sijaitsevaa lentokenttää. Keskustelu Merenkurkun liikenne- ja kulttuurisista yhteyksistä on vähentynyt, koska uusi maakunta kiinnittyy pääkeskuksensa Seinäjoen kautta Etelä-Suomen suuntaan.

Vaasan suurten vientiyritysten kohtalo ei ole suoranaisesti yhteydessä nähtävissä oleviin hallintoratkaisuihin. Yritysten menestys on riippuvainen globaalitalouden käänneistä sekä yritysten oman näkemyksen voimasta ja tuotekehityksen taitavuudesta. Toisaalta toimintaympäristön kulttuurinen tiivistyminen ja painottuminen ruotsinkieleen saattaa olla haasteellista rekrytoinnin kannalta, koska Pohjanmaata lukuunottamatta ruotsinkielen asema luultavasti hiipuu Suomessa 2020-luvulle mennessä marginaaliseksi ja ruotsin opiskelu muiden kuin nykyisen Pohjanmaan suomenkielisten parissa saattaa vähentyä ratkaisevasti.

Osaaminen ja elinkeinot: erikoistunut moninaisuus

Väestönkehityksen ankara reunaehto

Pohjanmaan maakunnassa on tällä hetkellä (2008) noin 175 000 asukasta. Tilastokeskuksen [väestöennusteen](#) mukaan väkiluku lisääntyy noin 184 000:een vuoteen 2030 mennessä. Yli 65-vuotiaiden määrä lisääntyy seuraavien kahdenkymmenen vuoden aikana lähes 20 000:lla. Vastavasti 15-64 -vuotiaiden määrä vähenee lähes 10 000:lla. Alle 14-vuotiaiden määrä lisääntyy noin 1 000:lla.

Verrattuna Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntiin Pohjanmaan tilanne on lohdullisempi: väestö on kasvussa eivätkä lapset loppumassa. Perustilanne on kuitenkin sama kuin muualla: vanhusväestö lisääntyy ja työikäisten määrä vähenee. Tästä seuraa neljä pohdittavaa asiaa:

Miten kuntien tulot riittävät kattamaan ikääntyvän väestön hoivatarpeet ?

Miten hoivapalveluja pystytään organisoimaan uudella tavalla ?

Miten taataan, että myös maaseudulla lähipalvelut säilyvät ?

Miten työvoima riittää kattamaan lisääntyvän hoivan tarpeet, mutta samalla myös yritysten ja hallinnon tarpeet ?

Hoivapalvelut ovat tulevien vuosikymmenien kohtalonkysymys³¹

On pelättävissä, että jo ennen vuotta 2020 hoivapalvelujen tarve tulee niin suureksi, että kysymys alan työvoiman riittävydestä jättää alleen esimerkiksi keskustelut Suomen Nato -jäsenyydestä. Huomataan, että Suomen todelliset uhat eivät olekaan sotilaallisia, vaan oman maan ikääntyvän väestön ihmisoikeuksiin liittyviä.

On myös yhdessä löydettävä rahat hoivahenkilöstön palkkoihin. Edessä on neuvottelukierroksia, joiden jälkeen hoiva-alan palkkoja on nostettava tuntuvasti. Yhä useammat joutuvat seuraavien 20 vuoden aikana kysymään: "Kun minun isäni tai äitini sairastuu vakavasti, kuinka paljon edellytän yhteiskunnan maksavan hoitajille, jotka kuntouttavat hänet ja antavat hänelle mahdollisuuden jatkaa hyvää elämää omassa kodissaan ja joiden ansiosta en itse luhistu murheeseen tai itsesyytöksiin, koska asun maantieteellisesti kaukana vanhemmistani enkä kykene olemaan heidän omaishoitajansa?"

Riittävä paneutuminen hoivapalveluihin on myös Suomen ja Pohjanmaan kilpailukyvyyn säilymisen edellytys. Mikäli lapset ovat hoivapalvelujen riittämättömyyden vuoksi pakotettuja ryhtymään vanhempiensa omaishoitajiksi, heidän mahdollisuutensa osallistua työelämään heikkenevät. Kun on tehtävä kipeitä valintoja: jätänkö sairaat vanhempani selviämään omin voimin ja jatkan työelämässä entiseen tapaan vai huolehdko vanhempieni turvallisesta vanhuudesta ja höllään työelämässä, lienee vastaus useimpien kohdalla itsestään selvä: työelämä jää toiseksi.

Jatkossa Pohjanmaalla, kuten myös muualla maassa nousee muitakin kiperiä vanheneviin ikäluokkiin liittyviä kysymyksiä. Lapset ehkä haluavat, että heidän pysyvästi hoivan tarpeessa olevat vanhempansa viettäisivät viimeiset vuotensa heidän lähellään. Lapset eivät voi työnsä vuoksi muuttaa synnyinseudulleen. Kun vanhemmat tarvitsevat pysyvää hoivaa, tulee ehkä tarve saada heidät johonkin lapsiensä asuinpaikkakunnista, mikäli kaikki lapset asuvat muualla kuin alkuperäisellä kotipaikkakunnallaan. Tämä voi olla itsekästä, mutta toisaalta vierailut satojen kilometrien päästä eivät ole mahdollisia kovin usein. Pitkä etäisyys aiheuttaa itsesyytöksiä ja murhetta. Tällaisissa tilanteissa Pohjanmaalla on luotava mahdollisimman joustavat käytännöt. Edes pysyvän laitoshoidon tarve ei saa estää vanhempien muuttamista tarvittaessa lasten asuinpaikkakunnille. Määrällisesti ei välttämättä ole kyse suuresta ilmiöstä, mutta joustavien käytäntöjen synnyttäminen osoittaa alueen olevan inhimillinen ja välittävä.

Yksi mahdollisuus Suomelle ja Pohjanmaalle on työperäisen maahanmuuton lisääntyminen. Tästä on jo kokemuksia esimerkiksi Närpiön seudulla. Mikäli työvoiman kysynnän ja tarjonnan välinen epäsuhta halutaan kuroa umpeen maahanmuuton avulla, tarvitaan yksin Pohjanmaalle vähintään 20 000 työikäistä maahanmuuttajaa vuoteen 2030 mennessä. Tämä tarkoittaa, että Pohjanmaalle tarvittaisiin vuosittain useita satoja ulkomailta muuttavia perheitä. Ne tulisivat jäädäkseen

³¹ [Marjatta Vehkaoja pohtii sosiaali- ja terveyspalvelujen tulevaisuutta](#)

eivätkä työvoiman vuokrausyritysten välittämänä pistäytyjinä, jotka säilötään työajan ulkopuoliseksi ajaksi syrjäisiin asuntoloihin. Tulokkaiden integrointi uuden vuosituhannen pohjalaisiksi olisi vähintäänkin haasteellinen tehtävä. Toisaalta Pohjanmaan uudistumisen näkökulmasta kulttuuristen vaikutteiden lisääntyminen voisi olla hyvin tervetullutta.

Kunnat voivat synnyttää tai estää paikallisten hoivakonseptien syntymisen

Hoivapalveluihin liittyy huomattavia yrittäjyyden mahdollisuuksia. Kunnilla on suuri tarve ulkoistaa hoiva-alan palveluja. Ihanteellista olisi, jos paikalliset kolmannen sektorin organisaatiot ja paikalliset yritykset saisivat uusia mahdollisuuksia.

Kuntien vastuu on suuri, kun ne ulkoistavat palvelujaan kilpailuttamisen avulla. Kilpailuttamisen asetelmat suosivat suuria yrityksiä. Ne ovat kokeneita tarjouskilpailuihin osallistujia. Suuri yritys pystyy myös antamaan alihintaisen tarjouksen ja kompensoimaan kustannusvastaamattomuuden sisäisillä subventioilla. Kilpailulainsäädäntöä ei rikota, mutta markkinatalous toteutuu pienyritysten ja kansalaisjärjestöjen näkökulmasta äärimmäisen epäoikeudenmukaisesti, koska niillä ei ole vastaavaa mahdollisuutta.

Lähes säännönmukaisesti paikalliset kansalaisjärjestöt ja pienet yritykset menestyvät kilpailuttamisissa huonosti. Esimerkiksi Vaasassa päätettiin kilpailuttaa 160 dementikkojen hoitopaikkaa. Asetelma oli paikallisten kolmannen sektorin järjestöjen kannalta armoton; ne eivät menestyneet valtakunnallisille hoitotehtaille, vaan joutuvat väistymään dementiapalveluista. Valtakunnalliset yritykset rakentavat Vaasaan omat toimitilat ja rekrytoivat henkilökunnan. Hävinneet kansalaisjärjestöt, joilla on pitkäaikainen kokemus dementikkojen hoidosta, saavat ratkaista häviönsä jälkihoidon parhaaksi katsomallaan tavalla.

Paikallistalouden elävyyden kannalta kuntien taito kilpailuttaa oikeudenmukaisesti suuria ja pieniä palvelujen tarjoajia on elämän ja kuoleman kysymys. Ennen kilpailuttamista on luotava edellytykset paikallisille kolmannen sektorin järjestöille ja pienyrityksille, jotta ne voivat osallistua tasaveroisesti kilpailutukseen suurten yritysten kanssa. Tasaveroisten edellytysten luominen ei ole kansalaisjärjestöjen ja paikallisten yritysten suosimista, vaan oikeudenmukaisen kohtelun takaamista suurille ja pienille palvelujen tarjoajille.

Kuntien tulkinta kilpailulainsäädännön periaatteista perustuu korostuneeseen markkinatuomioistuimen pelkoon ja suppeaan tulkintaan käsitteestä *kokonaistaloudellinen edullisuus*. Ilman kuntien viisastumista Suomeen syntyy yksityisiä hoitomonopoleja, jotka aikanaan jakavat markkinat keskenään ja alkavat kurittaa kuntia määritellessään toimintansa taloudellisia reunaehtoja. Ensimmäisessä kilpailutuksessa vallataan markkinat alihintaisilla tarjouksilla; monopoliaseman saavuttamisen jälkeen vahinko otetaan takaisin.

Yksi paikallisen hallinnan malli, joka synnyttäisi oikeudenmukaisuuden markkinoita kansalaisjärjestöille ja pienille yrityksille, saattaisi olla edellä esitelty aluelautakuntiin perustuva kunnanosahallinto. Aluelautakuntien avulla olisi mahdollisuus synnyttää niin pieniä lähipalvelujen hankinta-alueita, että suuret hoivatehtaat eivät olisi niistä kiinnostuneita ja voisi syntyä kansalaisjärjestöjen ja pienyritysten muodostamia lähihoivan verkostoja.

Energia on osaamisen kärjessä

Osaaminen on laaja-alainen ja monipuolinen käsite. Lähiyhteisöissä tarvitaan esimerkiksi monipuolista hoivapalveluihin liittyvää osaamista. Maakunnallisesti korostuvat omat osaamisen alueensa. Pohjalainen osaaminen tiivistyy jatkossa tiettyihin teemoihin.³² Yksi teema on ylitse muiden: energiatalouteen liittyvä osaaminen. Tämän ohella paikantuu tiettyjä kapeampia osaamisen alueita: veneteollisuus, konepajateollisuus, terveysvaikutteiset elintarvikkeet sekä internet-yhteyksiä hyödyntävät rahoituspalvelut.

Energia-alan osaamisen haltuunotto on vielä kesken. Jatkossa on pohdittava, mihin keskitytään. Yksi suunta näyttää vahvistuvan: hajautetut, uusiutuvia lähteitä käyttävät energijärjestelmät. Energiaan liittyvän osaamisen perustalta nousee Pohjanmaan seuraava suuri unelma. Se siivittää yhteistä pyrintöä seuraavat 20-30 vuotta. Kaikissa asiantuntijakeskusteluissa energia nousi pyytämättä Pohjanmaan tärkeimmäksi tulevaisuuden teemaksi. Myös ylioppilaskuntien edustajat painottivat erittäin vahvasti energiatematikan tärkeyttä. Kaikki rakastavat Pohjanmaalla energiaa ja siihen liittyviä kehittäjiä. Vaasan Asuntomessujen energiaratkaisuista ja oman alueen energia-alan yrityksistä oltiin yhteisissä keskusteluissa mykistävän ylpeitä.

Energian merkitys tuli esiin myös maaseudun tulevaisuutta pohtineessa asiantuntijakeskustelussa. Hajautettu energiayrittäjäys arvioitiin erittäin varteenotettavaksi maaseutuyrittämisen uudeksi suunnaksi. Ongelma on tukipolitiikan tempoilevuus. Esimerkiksi [ruokohelven](#) viljelytuki on loppumassa. Tempoilevan tukipolitiikan keskiössä varsinkin nuorten viljelijöiden on vaikea tehdä pitkäjänteisiä suunnitelmia. Energiakasvien viljelyssä on myös huolehdittava, ettei synnytetä luonnon monimuotoisuutta heikentäviä liian yksipuolisen viljelyn alueita eli [monokulttuureja](#); ne ovat myös taloudellisesti haavoittuvia.

Energiaosaamisen kerryttäminen edellyttää läheisempää yhteyttä tutkimuksen ja yritysten välillä. Jonkin verran asiantuntijakeskusteluissa oltiin huolissaan, että korkeakouluista ei ole riittävästi irronnut energia-alan eikä muitakaan yrityksiä, niin sanottuja *spin offeja* ei ole tarpeeksi. Pohjalaisten osaamishaasteiden kannalta Vaasan korkeakouluyksiköiden yhdessä perustama [Vaasan energiainstituutti](#) on syntynyt juuri oikeaan tarpeeseen.

Energiainstituutin eteneminen riippuu pohjalaisten päättäjien tahdosta kehittää sen toimintaa. Kyse on raadollisesti rahasta. Kunnianhimoista ja riskejä kumartamatonta tutkimusta ja kehittämistä ei ole mahdollista kokonaan rahoittaa projektien kautta, vaan tarvitaan hankesuhdanteista riippumaton perus- ja riskirahoitus. Erikoistuminen energiaan tulisi näkyä myös eri oppilaitosten opetuksessa. Toisaalta on huolehdittava myös kaikkien opetukseen liittyvästä sivistystehtävästä. Erikoistumisen ja laaja-alaisuuden välille on löydettävä oppilaitoksissa sopiva tasapaino.

Osaamisen laaja-alaisuudesta, alueellisesta kattavuudesta ja uudistumisesta on huolehdittava

Osaaminen ei ole kapea-alaisesti teknologiapainotteista. Osaavien ihmisten on koettava Pohjanmaan houkuttelevaksi. Maankäytön ja liikennejärjestelmien suunnittelussa tarvitaan laajaa näkökulmaa. Osaamiseen liittyvässä asiantuntijakeskustelussa sivuttiin myös kuntajaotuksen nykytilaa, ja kysyttiin heikentääkö nykyinen kuntajaotus mahdollisesti osaamisen vahvistumisen kannalta tarkoituksemukaisten yhdyskuntarakenteiden syntymistä.

³² Teemat tiivistyivät tämän raportin valmistelun yhteydessä järjestetyissä useissa asiantuntijakeskusteluissa.

Aluekehitys on keskittymässä. Pohjanmaa on pitkänomainen, varsin ulottuva alue, jonka asutus vielä tällä hetkellä on kohtuullisen tasaista. Pohjanmaalla on tulevaisuudessa huolehdittava hajautuneesta osaamirakenteesta. Kaikki uusi osaaminen ei saa keskittyä Vaasan seudulle. Tässä on kriittinen kohta pohjalaisen innovaatiojärjestelmän melkoinen moninaisuus. On opittava nykyistä paremmin toteuttamaan yhdessä kunnianhimoisia hankkeita. Energia on erityisen hyvä teema. On tärkeää, että tehokas tietoverkko ulottuu Pohjanmaan joka kolkkaan, jotta verkon välittämä tietoyhteiskuntakehitys ei jätä pieniä paikkakuntia katveeseen.

Osaamisen kerryttämisessä on tärkeää, että etsitään alinomia uudistumisen alueita. Lukkiutuminen esimerkiksi pelkästään energiaan voisi olla Pohjanmaan mallin pitkäjänteisen uudistumisen kannalta arveluttavaa. Pohjanmaan tähänastinen taloushistoria on edennyt pitkissä kaarissa ja näin luultavasti on myös jatkossa. Energia on pitkäikäinen kärkiteema, mutta uusien asioiden ituja on aktiivisesti etsittävä. Tervakauden synnyttämän pitkän aallon murtuminen teki Pohjanmaasta hätää kärsivän alueen, koska oli tuudittauduttu pysyvyyteen ja kuviteltiin vanhoillaan olon riittävän. Pohjanmaan mallin uudistuminen ja uuden aallon nousu oli tervatalouden loppumisen jälkeen kivulias ja pitkä prosessi.

Erityisesti korkeakoulut eivät saa tyytyä yrityksistä ja julkiselta sektorilta tässä ja nyt välittyviin viesteihin, vaan niiden on osoitettava uusia suuntia; senkin uhalla, että vastakaiku on ensi vaiheessa vähäistä. Professori *Tauno Kekäle* tiivisti yhdessä keskustelussa asian: ”Pitäisi tutkia jo seuraavia teknologioita.”

Voisi syntyä pohjalainen osaamisklusteri, jossa kyettäisiin tekemään valintoja

Osaamista pohtineessa asiantuntijakeskustelussa esitettiin mielenkiintoinen ajatus. On luovuttava nykyisten tuotteiden ja palvelukonseptien pienten muutosten ja parannusten linjasta. Tätä voivat tehdä yritykset ja julkinen sektori itse. Pohjanmaan innovaatiojärjestelmän tulee keskittyä uusiin alueisiin, joihin suunnataan kunnolla resursseja. Kannattaisi perustaa muutama monitieteinen tutkimusryhmä selvittämään uskaliaasti uusia ja utooppisilta vaikuttavia teemoja. Alkuvaiheessa ei asetettaisi liiallisia paineita tulosten käytännön hyödynnettävyydestä, vaan jaksettaisiin odottaa tulosten vähittäistä kertymistä. Aina ei rahoittajien tarvitsisi loppuun asti käsittää, mistä on kyse. Luotettaisiin tutkimusta ja kehittämistä tekeviin ryhmiin. Hyväksyttäisiin epäonnistumiset ja eriteltäisiin niitä rakentavasti. Pienestä alusta voisi vähitellen kehittyä monipuolinen kokonaisuus, jota Vaasan yliopiston [Levón-instituutin](#) johtaja *Jouko Havunen* luonnehti käsitteellä *osaamisklusteri*.

Ajatus uutta luotaavien ryhmien tukemisesta tarkoittaisi strategisen ajattelun tiivistämistä ja todellisten valintojen tekemistä. Muutama vuosi sitten julkaistua Pohjanmaan maakuntasuunnitelmaa *Kaksi kieltä, yhtä mieltä* kritisoitiin asiantuntijakeskusteluissa uskalluksen puutteesta: kaikki mahdollinen hyvä ja kaunis otettiin mukaan tasavahvoina eikä uskallettu tehdä valintoja. Jatkossa näin ei voida enää toimia. Valintoja avittamaan tarvittaisiin kunnollinen pohjalaisen yrittäjyyden haltuunotto. Pohjalaisen yrittäjyyden historia tunnetaan hyvin, mutta tulevaisuuden logiikka on hämärän peitossa. *Yrittäjyysohjelmassa* sovittaisiin pitkäjänteisen sitoutumisen suunnista. Tärkeänä teemana olisi myös pohjalaisen yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen.

Osana Pohjanmaan uuden yrittäjyyden pohdintoja tulisi käydä keskustelu *klusteri* -käsitteen käytöstä. Ongelmana on klusterin epämääräisyys. Sillä on useita merkityksiä ja monesti saman toimialan yrityksiä, joilla on hyvin vähän tekemistä keskenään kutsutaan jo klusteriksi. Yrittäjyysohjelman yhtenä lähtökohtana olisi määrittellä Pohjanmaalle sopiva klusterin käsite. Määrittelyä käytettäisiin systemaattisesti kaikissa suunnitteluasiakirjoissa ja käytännön klusterihankkeilta edel-

lytettäisiin aitoa kytkeytymistä omaksuttuun klusteristrategiaan. Syvähenkinen pohdinta klusterista edlinkeinopolitiikan välineenä on jäänyt Pohjanmaalla toistaiseksi tekemättä.

Opiskelijoiden saamisesta voi tulla ongelma

Pohjalaisen osaamisen kriittiseksi kohdaksi tunnistettiin asiantuntijakeskusteluissa opiskelijoiden saatavuus pohjalaisiin oppilaitoksiin. Ikäluokkien pieneneminen on synnyttämässä kovenevaa kilpailua oppilaitosten välillä peruskouluista yliopistoihin saakka. Pohjalaisen osaamisen vahvistaminen edellyttää erityisen huomion kiinnittämistä opetuksen sisältöön ja opiskeluolosuhteisiin.

Varsinkin korkeakouluissa tarvitaan nykyistä harvempia, mutta ongelmalähtöisempiä koulutusohjelmia. Haastavaa on myös löytää keinot riittävän ammattityövoiman saannin turvaamiseksi. Erityisesti ammattikorkeakouluissa ja ammattikouluissa annettavan opetuksen työnjakoa on pohdittava ennakkoluulottomasti. Ilmeisesti ammattikorkeakoulujen opetus paisui alun huumassa liian laajaksi. Vaikea ja kipeäkin tulevaisuuden tehtävä on asettaa ammattikorkeakouluissa annettava opetus ”oikeaan määräänsä”. Tämä ei koske tietenkään yksin Pohjanmaata.

Opiskelijoiden harjoittelupaikkojen ja monipuolisten asumisvaihtoehtojen tarjoamiseen työuransa alussa oleville on kiinnitettävä erityistä huomioita, jotta paikkakunnalle jäädään valmistumisen jälkeen. Tarvitaan monipuolista kulttuuria sekä vivahteikkaita ja jännittäviä asuinalueita. Vaasassa on kauan suunniteltu musiikkitaloa. Tämän hankkeen mahdollisuuksia on tarpeen pohtia Vaasanseudun houkuttelevuuden ja kulttuurisen vetovoiman kannalta.³³

Pohjanmaan korkeakouluyhteisö

Pohjanmaa osaamisklusterin ydintä ovat korkeakoulujen opetus, tutkimus sekä osallistuminen hallinnon ja yritysten kehittämiseen. Laajan Pohjanmaan kolmessa maakunnassa toimii neljä ammattikorkeakoulua, itsenäinen Vaasan yliopisto sekä useita muualla sijaitsevien yliopistojen sivutoimipisteitä. Yksin Vaasassa toimii seitsemän korkeakouluyksikköä. Yliopistolaki on muuttumassa ja vuoden 2010 alussa yliopistojen asema muuttuu, kun ne lakkaavat olemasta valtion tilivirastoja. Yliopistojen itsenäisyys lisääntyy, mutta samalla niiden vastuu maksuvalmiudestaan, vakavaraisuudestaan ja luottokelpoisuudestaan lisääntyvät. Muutos on merkittävä esimerkiksi Vaasan yliopiston kannalta, koska sen on saatava kehittyäkseen nykyistä enemmän ulkoista rahavirtaa. Yhteistyöasetelmien monipuolistaminen yritysten ja kuntien kanssa on välttämätöntä.

Tässä vaiheessa on mahdollista arvioida, mitä yliopistolain muutos merkitsee yliopistojen sivutoimipisteiden kannalta. Nykyinen hallitus on ilmaissut pitävänsä yliopistokeskuksia tärkeinä. Pohjanmaan maakunnissa tämä tarkoittaa [Seinäjokea](#) ja [Kokkolaa](#). Yliopistokeskusten asema kirjataan vuoden 2010 alussa voimaan uuteen yliopistolakiin. Viime kädessä kuitenkin Pohjanmaan maakuntien ulkopuolella sijaitsevat emoyliopistot ratkaisevat sivutoimipisteidensä kohtalon. Erityisen hyvä ennusmerkki tulevasta ei ollut Tampereen yliopiston päätös lakkauttaa täydennyskoulutuskeskuksensa Seinäjoen sivutoimipiste.

Nykyään Pohjanmaan maakuntien keskuksissa mietitään paljolti erillisesti korkeakoulustrategioita. Tästä on esimerkkinä vuorineuvos [Kari Neilimon](#) Seinäjoen kaupungin toimeksiannosta tekemä selvitystyö [Framille Seinäjoelta – Korkeakoulumalli Etelä-Pohjanmaan vahvuudeksi](#). Siinä hahmotetaan Seinäjoen korkeakouluyhteisöä pelkästään nykyisen Etelä-Pohjanmaan näkökulmasta.

³³ Ks. esimerkiksi Ehrström, Peter (2008). [Musikhuset borde prioriteras först](#). Vasabladet. Ledare 8.9.2008.

Tulevat korkeakoulupoliittiset paineet ovat kuitenkin sitä luokkaa, että Pohjanmaan maakunnissa ei ole varaa korkeakoulupoliittiseen kilpavarusteluun. Kymmenen vuoden kuluessa tapahtuva aluehallinnon yksiköiden todennäköinen suureneminen ei myöskään tue nykyisiin maakuntiin rajoittuvia korkeakoulustrategioita.

Viisas tie olisi yhteinen pohdinta [Pohjanmaan maakuntia yhdistävän korkeakoulu yhteisön muodostamisen periaatteista](#). Tavoitteena tulee olla pohjalaisten korkeakoulujen ulkoisten riippuvuuksien vähentäminen. On aloitettava vakava valmistelu, jonka lopullisena tavoitteena on Seinäjoen, Vaasan ja Kokkolan kaikkien yliopistoyksiköiden muodostama kaksikielinen *Pohjanmaan yliopisto*. Vastaavasti muodostettaisiin *Pohjanmaan kaksikielinen ammattikorkeakoulu*, jolla olisi ruotsinkielistä opetusta myös Etelä-Suomen ruotsinkielisillä alueilla.

Pohjanmaan maakuntien kaikkia korkeakouluyksiköitä yhdistäväksi organisaatioksi voitaisiin perustaa *Pohjanmaan korkeakoulu yhteisö*, jonka avulla hoidettaisiin yhteistä kiinteistöhallintoa ja kampusalueiden suunnittelua, koordinoitaisiin hankintoja, sommiteltaisiin yhteisiä koulutuskokonaisuuksia sekä suunniteltaisiin ja toteutettaisiin laaja-alaisia tutkimus- ja kehittämishankkeita.

Korkeakoulu yhteistyössä on tähdellistä muistaa, että tärkeintä on eri korkeakouluissa työskentelevien tutkijoiden ja opettajien henkilökohtainen yhteistyö. Viralliset yhteistyösopimukset ovat pelkkää paperia, elleivät korkeakoulujen lattiatasolla työskentelevät löydä toisiaan. Pohjanmaan korkeakoulumaailmassa yhteistyötä viritellään voittopuolisesti rehtoreiden ja hallintohenkilökunnan tasolla. Yhteistyön luonne on seremoniallinen, ei operatiivinen. On aloitettava hankkeita, joissa nimenomaan perustyötä tekevät kohtaavat, keskustelevat ja heidän yhteistyötään tuetaan varaamalla nykyistä huomattavasti suurempia resursseja yhteisten tutkimus-, opetus- ja kehittämishankkeiden suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Pohjalaisen maaseudun osaamisen suuntia

Pohjanmaan maakuntiin on viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana syntynyt uusia pieniä elintarvikeyrityksiä. [Ruoka-Suomi](#) –teemaryhmän keräämien tilastojen mukaan Pohjanmaan maakunnassa on 110 alle 20 henkilöä työllistävää elintarvikeyritystä. Puolet ovat leipomoita, mutta mukana on myös koko joukko kalan-, maidon- ja lihanjalostajia. Ehkä merkittävin uusista tulokkaista on mustasaarelainen perheyrittäjä [Riitan Herkku](#), joka työllistää noin 100 henkilöä vakinaisesti ja kausiluonteisesti useita satoja marjanpoimijoita. Päätuotteet ovat hillot, mehut, erikoisjuustot ja valmisruuat. Kehityksessä oleva pienten pohjalaisten elintarvikeyritysten verkosto on jälleen osoitus emergenssistä: perinteisen Pohjanmaan mallin mukainen maaseudun pienteollisuus on löytänyt uuden erikoistumisalueen keskittyvän ja suurentuvan elintarviketeollisuuden katveista. Alan tutkijat puhuvat [niche –tuotannosta](#).

Erikoistumisen ideaa voidaan myös soveltaa pohjalaiseen maaseutumatkailuun. Hyvä pilottikohte on Merenkurkun saariston [maailmanperintöalue](#), jonka erityisyyden eli [maankohoamisen](#) ja [De Geer](#) -moreenien varaan on mahdollista kehittää erikoistuneita matkailutuotteita. Toinen erikoistuneen maaseutumatkailun mahdollinen kohde on [Söderfjärdenin](#) muinaisen meteoriitin iskemäalue.

Pohjanmaan maaseudun mahdollisuus on myös [hevostalous](#). Se etenee maaseudulla erittäin nopeasti. Vaasan seudulla on tarjolla suuri mahdollisuus, kun Vaasan ravirata on siirtymässä todennäköisesti Mustasaaren Vikby-Tölbyn alueelle. Voidaan toteuttaa valtakunnallisestikin merkittävä raviradan ympärille rakentuva [hevostalouden osaamiskeskus](#). Siinä yhdistyisi eri elementtejä: hevosurheilu, ratsastuksen, hevosityrittäjyyden edistämien sekä hevosiin liittyvän eläinlääketieteellinen ja

taloudellinen tutkimus. Hevostalouden osaamiskeskus olisi myös väline Vaasanseudun kuntien yhteistyömallien kehittämisessä ja luottamuksen kasvattamisessa.

Pohjanmaan maaseudun kannalta Suomen EU-jäsenyys on ristiriitainen. Huonosti ennustettava ja tempoileva maatalouspolitiikka aiheuttaa epävarmuutta. Maatalouden pitkäjänteinen kehittämien on vaikeaa. Tämä alkaa vähitellen näkyä hankaluutena saada nuoria kiinnostumaan viljelijän ammattista. Myös suurentuneiden maatilojen kausityövoiman saatavuudessa alkaa olla vaikeuksia, kun työelämään tulevat ikäluokat ovat pienenevässä. Maatalouden jatkuvuus edellyttää Pohjanmaalla enenevää työperäistä maahanmuuttoa. Närpiön ja Kristiinankaupungin seudulla haasteet onkin jo havaittu ja siitä on tullut yksi maamme maaseutualueiden työperäisen maahanmuuton pioneerialueista.

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan linja on muuttumassa. Suhteellinen etu on painottumassa aikaisempaa enemmän. Tavoitteena on luontaisiin edellytyksiin perustuva maatalouden työnjako EU:n jäsenmaiden välillä. Suomen pohjoinen sijainti ja siitä seuraava kasvukauden lyhyys heikentävät Suomen suhteellista etua. Kun maitokiintiöt poistetaan, Suomen ja myös Pohjanmaan maitotalous joutuu koetteelle. Tuotanto samoilla ehdoilla Keski-Euroopan kanssa ei ole Suomessa luonnonmaantieteellisistä syistä mahdollista.

Vuonna 2008 sikatalous joutui Suomessa ja myös Pohjanmaalla suuriin vaikeuksiin. Tämä on yksi osoitus pienen ja pohjoisen maatalousmaan hankaluuksista sopeutua yhteiseen maatalouspolitiikkaan, jota sovelletaan luonnonmaantieteellisesti erittäin moniaineksisilla alueella, ja jonka ehdot ovat määrättyneet edullisimpien maatalousalueiden viljelijöiden etujen mukaisesti.

Pohjanmaalla on herkeämättä luodattava maaseudun uusia toiminnallisia suuntia. Käytännön päätöksenteossa joudutaan etsimään tasapainoa maaseudun olemassa olevien, mutta mahdollisesti väistymään joutuvien rakenteiden ylläpitämisen ja uusien toiminnallisten suuntien edistämisen välillä. Vanhat rakenteet ovat vielä vahvoja ja uudet mahdollisuudet ovat heikkoja. Tällaisessa tilanteessa päätöksentekijöiltä edellytetään rohkeutta, jotta uudet suunnat saavat riittävästi tukea kehittyäkseen aikanaan uusiksi suhteellisiksi eduiksi.

Yksi maatalouden käytännön kehittämisteema liittyy tilusjärjestelyihin. Tilojen koon kasvaminen on johtanut siihen, että saman tilan pellot saattavat sijaita hyvinkin kaukana toisistaan. Tämä aiheuttaa käytännön ongelmia. Kaupunkilaiset kohtaavat tilojen pirstaloitumisen esimerkiksi puintiaikaan, jolloin maanteillä on paljon leikkuupuimureita ja syntyy ruuhkia. Viljelijöiden kannalta tilojen pirstaleisuus lisää kustannuksia ja käytännön ongelmia. Pohjanmaalla on suuri haaste tehdä tilusjärjestelyjä niin, että suurentuneet maatilat ovat mahdollisimman yhtenäisiä. Tilusjärjestelyt eivät ole helppoja, koska kukaan ei halua peltojen vaihdoissa luonnollisestikaan hävitä. Onnistuneiden tilusjärjestelyjen tekeminen on pohjalaisen maatalouden yksi tulevaisuuden kilpailukykyyn välttämätön ehto.

Pohjalaiselle maaseudulle tärkeä elinkeino on turkistarhaus. Suomen 1600:sta turkistarhasta noin puolet sijaitsee Pohjanmaalla. Elinkeino työllistää tuhansia pohjalaisia. Turkistarhaus on kiistanalainen elinkeino, jonka eettisyydestä käydään jatkuvasti keskustelua. Vuoden 2008 kesällä keskustelu sai jälleen uutta puhtia, kun Hollanti esitti turkistarhauksen kieltämistä koko EU:n alueella. Oman turkistarhauksensa Hollanti on päättänyt kieltää. Suomen hallitus [torjui](#) välittömästi Hollannin ehdotuksen.

Keskustelu turkistarhauksesta ei kuitenkaan pääty. Elinkeinoon säilymisen turvaamiseksi pohjalaisen on tehtävä myös jatkossa herkeämättä työtä turkiseläinten hyvien elinolosuhteiden puolesta sekä osallistuttava aktiivisesti turkistarhauksesta käytävään keskusteluun, ei selitellen ja puolustellen, vaan perusteltuja näkemyksiä esittäen. Omien argumenttien hiomisessa auttaa tutustuminen turkistarhaukseen kriittisesti suhtautuvan *Animalian* [kotisivuihin](#).

EU:n yhteinen maaseutupolitiikka sisälsi Suomen kannalta mielenkiintoisen välineen, [Leader](#) - yhteisöaloitteen. Sen tarkoitus on tukea paikallis- ja kansalaislähtöistä maaseudun kehittämistä. Rahoituksen saaminen edellyttää [paikallisen toimintaryhmän](#) perustamista. Suomessa paikalliset toimintaryhmät ovat muutaman kunnan alueella toimivia kehittämissyhteistyöryhmiä, joiden hallitukseen kuuluu yhdistysten ja yritysten, kunnan sekä tavallisten kansalaisten edustajia. Suomessa on ohjelmakaudella 2007–2013 yhteensä 55 paikallista toimintaryhmää. Jokainen on tehnyt oman kehittämissuunnitelmansa. Niiden perusteella käynnistetään esimerkiksi mikroyrittäjyyden edistämiseen, ympäristöhoitoon tai oman alueen kulttuurin ja harrastusmahdollisuuksien monipuolistamiseen liittyviä hankkeita.

Mikäli kylät mielivät rahoitusta paikalliselta toimintaryhmältä, niiden on laadittava kyläsuunnitelma. Kaikkiaan paikallinen toimintaryhmätyö on monipuolistanut maaseudun kehittämiseen osallistuvien piiriä, antanut uusia virikkeitä sekä avannut uusia ovia. Toimintaryhmät tekevät myös runsaasti yhteistyötä EU:n muiden jäsenvaltioiden toimintaryhmien kanssa. Toimintaryhmien kautta Suomen maaseudun paikallisyhteisöt ovat kansainvälistyneet.

Toimintaryhmätyön ongelmana on näkymättömyys. Esimerkiksi tiedotusvälineet kertovat maaseudusta lähes yksinomaan maatalouden tai erilaisten erikoisuuksien, kuten eukonkannon tai suoja-alueiden kautta. Myös Pohjanmaalla paikallinen toimintaryhmätyö on edennyt ja voimistunut. Kyrönmaalla toimiva [YHYRES –yhdistys](#) ja rannikon [Studieförbundet i Österbotten](#) ovat vakiinnuttaneet asemansa osana Pohjanmaan [laajan maaseutupolitiikan](#) asetelmaa. Paikallisten toimintaryhmien täyttä käyttövoimaa maaseudun kehittämisessä ei ole kuitenkaan vielä lähellekään hyödynnetty.

Liikenne: strategiseen hallintaan

Ilmastonmuutoksen ja energian kallistumisen aiheuttamat paineet pakottavat liikennejärjestelmien [strategiseen suunnitteluun](#). Toistaiseksi eri liikennejärjestelmiä on kehitetty erikseen. Silloinkin kun ollaan näkevinään kokonaisuus, ei kuitenkaan yllätä riittävän pitkälle. Esimerkiksi Vaasaan on parhaillaan valmistumassa raide- ja linja-autoliikennettä yhdistävä matkakeskus. Sen suunnittelun yhteydessä ei ole kuitenkaan huomattu pohtia matkakeskuksen kytkeytymistä erittäin vilkkaaseen Vaasan lentoasemaan. Tällä hetkellä syöttöliikenne Vaasan lentoasemalle tapahtuu henkilöautoilla, mikä ei ole kestävä kehityksen näkökulmasta kovinkaan tarkoituksenmukaista.

Erillisyyden aika liikennejärjestelmien suunnittelussa on tullut tiensä päähän; tästä eteenpäin liikennejärjestelmiä on katsottava samanaikaisesti ja kokonaisuutena. Ennen kaikkea on pohdittava eri liikennejärjestelmien työnjakoa. Enää ei ole mahdollista suunnitella kahden paikkakunnan välisiä henkilöliikenneyhteyksiä erikseen maanteitse, rautateitse ja lentokoneella, vaan on pohdittava, mikä liikennemuoto tai minkä liikennemuotojen yhdistelmät ovat tarkoituksenmukaisimpia.³⁴

Matti Vanhasen kakkoshallitus antoi eduskunnalle vuoden 2008 keväällä [liikennepoliittisen selonteon](#). Selonteko tähtää liikennepoliittisen pitkäjänteisyyden lisäämiseen. Siinä päätetään koko vaalikauden liikenneinvestoinneista. Kehittämis- ja rahoitusohjelma ulottuu vuoteen 2020 asti. Selonteossa varmistui myös Vaasan ja Seinäjoen välisen rataosuuden sähköistys.

³⁴ Tämä näkemys kristallisoitui erittäin selkeästi Pohjanmaan liikennejärjestelmien tulevaisuutta tarkastelleessa asiantuntijakeskustelussa, johon 14.5.2008 osallistuivat Tapani Krooks (Ilmailulaitos), Lars Holmqvist (Vaasan satama), Markku Järvelä (Vaasan tiepiiri) ja Saini Heikkuri-Alborzi (Pohjanmaan liitto).

Liikennepoliittisen selonteon keskiössä ovat pääliikenneväylät. Se ei sisällä kovinkaan monipuolista tarkastelua maaseudun liikennejärjestelmien kehittämisestä. Viittaukset kutsuliikenteeseen ja kimppakyyteihin eivät uutuudellaan häikäise. Selonteko heijastelee vallitsevaa ajattelua: aluekehitys keskittyy ja tulevaisuudessa ovat tärkeitä ainoastaan keskusten väliset liikenneyhteydet. Pohjanmaan kaltaisessa laajan maaseudun maakunnassa ovat kansalaisten tasa-arvoisen kohtelun kannalta kuitenkin myös maaseudun liikenneolot edelleen tärkeitä. Tämä näkökohta tuli painokkaasti esiin myös maaseutua tarkastelleessa asiantuntijakeskustelussa.

Tiivistykseksi liikennepoliittisen selonteon annista Pohjanmaalle on, että pääliikenneväyliä kehitetään pitkäjänteisesti. Strateginen ajattelu liikennepoliitikassa on vahvistumassa. Maaseudun liikenneolojen kehittäminen on sen sijaan lyhytjänteisten poliittisten suhdanteiden armoilla ja hyvin paljon riippuvainen vuosittaisista budjettipäätöksistä.

Näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa raideliikenteen rooli näyttää vahvistuvan. Ilmastonmuutos ja energian hinnan kallistuminen ovat lisäämässä juniin perustuvan kaukoliikenteen tarvetta henkilö- ja tavaraliikenteessä. Juniin perustuvan lähiliikenteen ja työmatkaliikenteen tarve muualla kuin pääkaupunkiseudulla on myös lisääntymässä. Maantieliikenne ja lentoliikenne ovat vaimenemassa. Raideliikenteen nousu ei vielä näy kovin hyvin [Ratahallintokeskuksen](#) dokumenteissa. Niissä rautatieliikennettä kehitetään edelleen muutaman pääradan ja harvenevan asemaverkon varassa. Pohjanmaalla on kuitenkin viisasta ottaa ilmastonmuutos ja energian hinnan kallistuminen tosissaan ja alkaa pohtia rohkeasti raideliikenteeseen liittyviä innovaatioita, jotka samalla kytkisivät maaseudun nykyistä paremmin pääliikenneväyliin.

Laserkaupunki: hahmotelma Vaasan ja Seinäjoen välisen rautatien sähköistämisen mahdolliseksi tekevistä ekologisesta yhdyskuntamallista

Oman auton käyttäminen pitkiin päivittäisiin työmatkoihin on hauraalla pohjalla. Bensiinin hinta nousee väijäämättömästi. Kustannusten kipuraja voi tulla vastaan yllättävän nopeasti. Autoilun lisääntyminen kuormittaa ympäristöä. Ellei raideliikenteen monipuoliseen kehittämiseen kiinnitetä ajoissa vakavaa huomiota, maksetaan aikanaan kallis ekologinen, inhimillinen ja taloudellinen hinta, kun lainarahoituksella maksettavien omakotitalojen arvot romahtavat eikä pitkiin työmatkoihin perustuva autoiluarki enää ole mahdollinen.

Yhdeksi tulevaisuuden joukkoliikennejärjestelyjen koalueeksi sopii Vaasan ja Seinäjoen välinen ratayhteys. Vaasan ja Seinäjoen välille voisi syntyä uuden vuosituhannen yhdyskuntarakenne, jonka liikennetarpeista huolehtisi tehokas raideliikenne. Ensimmäinen ja välttämätön vaihe on Vaasan ja Seinäjoen välisen rataosuuden sähköistäminen. Sähköistettyä yhteyttä alkaisi liikennöidä tehokas sähköjunapari, jotka lähtisivät tasatunnein Vaasasta ja Seinäjoelta. Pysäkkejä olisi noin kymmenen, keskimäärin 7-8 kilometrin välein.

Sähköjuna olisi metrojunasta kehitelty suuren kiihtyvyyden taajamajuna. Useista pysähdyksistä huolimatta Vaasan ja Seinäjoen välinen matka taittuisi tässä "Lakeuden Nuollessa" noin tunnissa. Sen pysäkkien yhteyteen rakennettaisiin laajat pysäköintialueet autoille ja muille kulkuvälineille. Tällä tavoin avautuisi kymmenille tuhansille ihmisille mahdollisuus asua Vaasan ja Seinäjoen välillä sekä työskennellä Vaasassa, Seinäjoella tai jossakin kaupunkien välillä. Autoilumatkat lyhenisivät dramaattisesti ja pysäköintipulmat poistuisivat.

Lakeuden Nuoli huolehtisi myös syöttöliikenteestä Vaasasta ja Seinäjoelta lähteville kaukojunille. Se palvelisi myös pienten järjestelyjen jälkeen Vaasan lentoasemalle suuntautuvaa henkilöliikennettä, sillä junarata kulkee lentoaseman vierestä. Vaasan ja Rengonharjun lentoasemien strategi-

sesti järjetön ja ilmastonmuutoksen torjumisen kannalta edesvastauton kilpavarustelu voitaisiin lopettaa, koska Lakeuden Nuolella pääsisi Seinäjoen keskustasta Vaasan lentoasemalle nopeammin ja kätevämmän kuin Rengonharjulle. Melko pian uuden joukkoliikennemallin hyödyt huomattaisiin, ja niiden innostamina rakennettaisiin toinen raidepari Vaasan ja Seinäjoen välille. Sen ansiosta myönteinen kehitys kiihtyisi entisestään.

Tehokkaan junayhteyden vaikutuspiiriin voisi syntyä mielenkiintoisia asuinyhteisöjä. Osa niistä kytkeytyisi perinteisiin asutusrakenteisiin ja osa olisi kokonaan uusia. Kunnianhimoisilla suunnitteluratkaisuilla kehitettäisiin esteettisesti hienoja asuinympäristöjä. Ne muodostaisivat nauhan kahta puolen Seinäjokea ja Vaasaa yhdistävää rataa. Kehittyisi uuden vuosituhannen raittikylä, noin 30 000:n asukkaan muodostama kokonaisuus.

Olisi myös mahdollisuus kokeilla Pohjalaista muunnelmaa puutarhakaupungista, ja rakentaa Vaasan ja Seinäjoen välisen radan varteen kaksi noin 5 000 asukkaan yhdyskuntaa, joissa *läheisyyden ekonomian* lähtökohdista toteutettaisiin pikkukaupungin ja perinteisen pohjalaiskylän tiivis yhdistelmä.

Esikuva pohjalaiselle puutarhakaupungille olisi Lontoon lähellä sijaitseva [Lethworth](#). Se rakennettiin jo 1900-luvun alussa kuuluisan arkkitehdin [Ebenezer Howardin](#) ideoiden tiivistymäksi. Suomessa puutarhakaupungin ideaa tavoiteltiin ensimmäisen kerran [Tapiolassa](#). *Sauli Rouhinen* kuvailee suomalaisen arkkitehdin [Ossian von Konowin](#) innoittamana puutarhakaupunkia seuraavasti:

“Kaupungissa on 30 000 - 40 000 asukasta (Pohjanmaan oloissa asukasluvu asettuisi välille 3 000 - 5 000. Huomautus HK), ja tuo asukasmäärä mahtuu pientalovaltaisena katuineen, puistoineen, julkisine rakennuksineen ja radanvarren korkeampine yritystaloineen noin tuhannen hehtaarin alueelle (Pohjalaisversiossa pinta-ala olisi 300-400 hehtaaria). Asunnoilta on asemalle vähemmän kuin kaksi kilometriä.

Asuintalot ovat erillisiä tai yhteen rakennettuja pientaloja, ja niiden pihapiirissä on talousrakennus kaikenlaista tekemistä varten. Puutarhoista saa virkistyksen lisäksi marjoja, hedelmiä ja yrtejä. Puutarhakaupungin maapohja säilyy kunnan tai asukasryhtymän omistuksessa, ja kaupunkiluonto on aidosti monimuotoinen ja elimellinen osa kaupunkilaisten elinympäristöä.... Suomessa on - vielä - suhteellisen hyvä rataverkko ja sen varrella yhdyskuntia ja palveluita. Osaamme rakentaa vähän energiaa kuluttavia taloja sekä peruskorjata vanhoja taloja ja puutarhoja. Voimme tiivistää yhdyskuntiamme menettämättä elävää kaupunkiluontoa.”³⁵

Vähitellen muodostuisi Vaasan ja Seinäjoen muodostama kaksoiskaupunki. Sitä alettaisiin kutsua laserkaupungiksi, koska Vaasan ja Seinäjoen seudut sekä välissä oleva asuinyhteisöjen nauha alkaisi hehkua luovuuden ja kiinnostavuuden valoa.

Myönteisten kokemusten kannustamina ryhdyttäisiin rakentamaan raideyhteyksiä myös Vaasasta Närpiön kautta Poriin ja edelleen Turkuun sekä Pietarsaareen ja Kokkolaan. Tarvittavat varaukset rantaradalle on syytä tehdä maakuntakaavoihin Kokkolasta Turkuun asti. Osalle matkaa näin on jo tehtykin.

³⁵ Rouhinen, Sauli (2008). *Meillä ei ole varaa rakentaa ja ylläpitää tupla-Suomea*. Helsingin Sanomat 20.6.2008. Vieraskynä -kirjoitus.

Merenkurkun yhteys on iso strateginen kysymys

Merenkurkun säännöllinen yhteys on häilyvällä pohjalla. Matkustajia ei tahdo riittää, vaikka rahtia on ainakin toistaiseksi ollut tarpeeksi. Ilman yhteiskunnan tukea ei matkustajaliikenne Merenkurkussa ole mahdollista. Toistaiseksi jatkuvuus on ollut vahvasti Vaasan harteilla. Suomen ja Ruotsin valtiot, EU ja Uumajan kaupunki eivät sitoudu Merenkurkun matkustajaliikenteeseen riittävästi. Nykyinen malli tulee ennen pitkää tiensä päähän; Vaasan kunnallispoliitikkojen venyminen ei riitä loputtomiin.

Jos energian hinta kallistuu ja rekkaliikenne alkaa vaimentua, on Merenkurkun liikenne suurissa vaikeuksissa. Liikennetarve Merenkurkun yli hiipuu, kun Keski-Euroopasta Suomeen ja Suomesta Keski-Eurooppaan aletaan kulkea junayhteyksien vuoksi Etelä-Suomen satamien kautta.

Pitkän aikavälin strateginen kysymys on päättää, tavoitellaanko Merenkurkun yli tulevaisuudessa Suomen ja Ruotsin puolella junien käyttöön perustuvaa yhteyttä. Tällöin olisi mahdollista hyödyntää Uumajasta etelään kulkevaa [Botniabanaa](#). Uusi rata ulottuu Uumajaan vuonna 2010. Vaasan ja Seinäjoen välisen rataosuuden sähköistys alkaa vuonna 2009. Nykysuunnitelmissa sähkörata päättyy Vaasan rautatieasemalle. Varsin pikaisesti olisi selvitettävä, ulotetaanko sähkörata Vaasan satamaan asti vai selvitäänkö mahdollisesti tuntuvasti lisääntyvän junarahdin kuljettamisesta Vaasan rautatieaseman ja Vaasan sataman välillä dieselkalustolla.

Pitkän aikavälin kriittinen kysymys on myös ratkaista, kuinka kauan [Vaasan satama](#) voi sijaita Vaskiluodossa. Maankohoaminen etenee ja väylän liikennöinti hankaloituu. Milloin on ryhdyttävä vakavasti harkitsemaan Vaasan sataman siirtämistä Raippaluotoon? Kannattaisiko sen sijaan aloittaa vakava pohdinta Merenkurkun ylittävän [kiinteän yhteyden](#) rakentamisesta?

Aika ajoin Merenkurkun kiinteää yhteyttä on selvitelty. Viimeisin [Merenkurkun Neuvoston](#) tilaama konsulttiselvitys tehtiin vuonna 2000. Tarkastelussa oli useita maantie- ja rautatieliikenteen silta- ja tunnelivaihtoehtoja. Kiinteän yhteyden kustannuksiksi arvioitiin tuolloin noin kolme miljardia euroa. Nykyisin kustannukset olisivat luultavimmin selvästi suuremmat. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Olkiluotoon rakennettavan Suomen viidennen ydinvoimalan hinnaksi on arvioitu 4,5 miljardia euroa. Merenkurkun kiinteä yhteys edellyttäisi erittäin runsasta liikennevirtaa. Vaikka on jo useita kertoja todettu, että hanke ei ole kovin realistinen, uusi [selvittelytyö](#) kiinteästä yhteydestä on osin EU:n rahoittamana jälleen alkamassa.

UUDEN POHJANMAAN SUUNTAVIITAT

Pitkän historiansa aikana Pohjanmaa on kehittynyt aikaansaavaksi alueeksi. Terveen perustunut ensimmäinen talouden pitkä aalto synnytti erikoistuneen ja kansainvälisiin yhteyksiin kurottautuvan alueen. Tervakauden loppuminen synnytti polveilevan kehitysprosessin, josta kuoriutui rannikon suurteollisuuden, sisämaan monipuolisen maatalouden sekä pienyrityskeskittymien yhteenkietoutuma, *Pohjanmaan malli*.

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä klassinen Pohjanmaan malli alkoi muuntua ja tietyt erikoistumisen suunnat ovat sitä tiivistäneet. Pohjanmaan mallin eteneminen jatkuu uudella vuosituhannella eikä Pohjanmaan ole hukannut aikaansaavuutensa aineksia. Menestyksen edellytyksiä on kuitenkin jatkuvasti vaalittava ja kehitettävä.

Tämän raportin alkuperäisenä tavoitteena oli esitellä vaihtoehtoisia tulevaisuuskäsikirjoituksia eli [skenaarioita](#). Pohjanmaan mahdollisista kehityskuluista. Maakunnan strateginen suunnittelu olisi silloin voitu perustaa eri vaihtoehtojen välisiin valintoihin. Näköpiirissä oleva tulevaisuus osoittautui kuitenkin olevan täynnä ennalta-arvaamattomuuksia. Tämän vuoksi ei uskottavia skenaarioita ole mahdollista esittää. Sen sijaan esittelen suuren joukon toimintatapoja ja ideoita, jotka erittelyjeni perusteella ovat perusteltuja Pohjanmaan mallin vahvistamisen ja monipuolistumisen kannalta. Niiden vireessä Pohjanmaan etenee uuden vuosituhannen alkua.

Älykkään alueen toimintatapa

Ilmastonmuutoksen eteneminen, talouden äkkiliikkeet sekä paikallisen ja globaalin moniulotteinen kietoutuminen aiheuttavat tulevina vuosikymmeninä yllätyksiä. Ne voivat olla myönteisiä tai kielteisiä. Erilaisten riskien määrä kasvaa. Jo parikymmentä vuotta on yhteiskuntatieteissä puhuttu [riskiyhteiskunnasta](#). Täsmällisen tiedon perääminen vaihtoehtoisista kehityspoluista on keinotekoisien järjestyksen hapuilua. Ajan riennon käännteiden ennustamattomuus ja ennalta määriteltävien vaihtoehtojen tunnistamisen mahdottomuus on hyväksyttävä evolutiivisen kehittämisen lähtökohdaksi. Tärkeintä on *varautuminen*: on osattava tarvittaessa toimia, tuli mitä tuli.

Yllättävät Pohjanmaata koskevat muutokset, hyvät tai huonot, edellyttävät nopean ja joustavan toimintatavan kehittämistä. Se on myös tärkeä osa poliittista hallintaa. Suuria kriisejä varten yhteiskunnassa on erityinen kriisinhallinnan järjestelmä. Voi kuitenkin sattua muuta yllättävää, joka ei vielä täytä "tavanomaisen" kriisin tunnusmerkkejä. Merkittävä työnantaja voi lopettaa toimintansa tai on nopeasti löydettävä sijaintipaikka suurelle uudelle yritykselle. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka voi heikentää yllättävästi Pohjanmaan maatalouden toimintaedellytyksiä. Turkistarhauksen kieltäminen aiheuttaisi suuria vaikeuksia osassa Pohjanmaata. Vuoden 2008 kesällä alkaneen kansainvälisen finanssikriisin laajeneminen ja pitkittyminen saattaa aiheuttaa Pohjanmaalla värisytyksiä, joiden täsmällinen ennakoiminen on mahdotonta.

Ennalta arvaamattomat tilanteet edellyttävä joustavuutta ja nopeaa reagointia. Tähän eivät normaalit hallintokäytännöt veny. Pohjanmaalle tarvitaan *aluekehityksen nopean toiminnan joukot*, jotka tarvittaessa reagoivat välittömästi ja valmistelevat normaaleja hallintokäytäntöjä joustavampia ratkaisuja.

Nopean toiminnan joukkoihin tarvitaan hallinnon, yrityselämän, asiantuntijaorganisaatioiden, kansalaistoiminnan ja poliittisen kentän parhaat voimat. Joukkojen kokoamisesta vastaisi Pohjanmaan liitto. Se on luonteva tehtävä aluekehitysviranomaiselle. Poikkeusajan toimintatavat on suunniteltava.

niteltava ja niitä tulee myös säännöllisesti harjoitella. Joukot tarvitsisivat myös riittävän määrän valmistelijoina, jotka tekisivät taustaselvityksiä ja huolehtisivat nopean toiminnan joukkojen kokoontumisista.

Nopean toiminnan joukot kutsuttaisiin koolle normaalitilanteessa kerran vuodessa erittelemään ja tulkitsemaan yhteiskunnallista kehitystä Pohjanmaan kannalta. Työskentelyn alussa olisi myös tarpeen kehittää toimintatapa tilanteisiin, joissa tarvitaan nopeaa reagointia. Aluekehityksen nopean toiminnan joukkojen koolle kutsuminen olisi maakuntajohtajan vastuulla.

Nopean toiminnan joukkojen tehtäviin kuuluisi myös julkisten keskustelunavausten tekeminen. Niissä pohdittaisiin Pohjanmaan kannalta tähdellisiä ja päiväkohtaisia asetelmia kauaskantoisempia kysymyksiä. Joka toinen vuosi järjestettäisiin suurelle yleisölle tarkoitettu seminaari. Aluekehityksen nopean toiminnan joukoille perustettaisiin kotisivu, johon kerättäisiin systemaattisesti aineistoa Pohjanmaan tulevaisuuden kannalta tärkeitä muutosprosesseista. Kotisivun ylläpitämisestä vastaisi Pohjanmaan liitto. Internetiin kerätty muutosprosessien seuranta järjestelmä edistäisi *älykkään alueen* kehittymistä.

Metsä-Botnian Kaskisten sellutehtaan lopettaminen muutaman kuukauden varoitusajalla on esimerkki tilanteesta, jossa nopea reagointi korostuu. Pohjanmaan Työvoima- ja elinkeinokeskuksen johdolla perustettiin monipuolinen ryhmä, jonka tehtävänä on arvioida Kaskisten sellutehtaan lopettamisen seurauksia sekä ideoida uusien työpaikkojen synnyttämisen mahdollisuuksia. Tämän ryhmän työskentelystä kertyviä kokemuksia voidaan käyttää lähtökohtana, kun suunnitellaan aluekehityksen nopean toiminnan joukkojen toimintatapaa.

Evolutiivinen kehittäminen

Pohjanmaa on monipuolinen kaupunkiseutujen ja vaihtelevien maaseutujen muodostama kokonaisuus. Tästä moninaisuudesta on muovaantunut Pohjanmaan tähänastinen menestystarina. Suomen nykyinen aluekehitykseen liittyvä ajattelu korostaa kaupunkikeskeistä kehittämistä. Suomen tulevaisuuden oletetaan syntyvän muutaman metropolialueen kautta. Tällaisessa kaavailussa koko Pohjanmaa uhkaa jäädä takamaaksi ja resurssialueeksi. Pohjanmaan menestyminen edellyttää omaehtoisuutta sekä alueen kaikkien asukkaiden, yritysten ja osa-alueiden vahvaa yhteistyötä.

Evolutiivinen kehittäminen luo edellytyksiä. Tärkeitä uusien menestystarinoiden edellytyksiä ovat esimerkiksi peruspalveluiden säilyttäminen lähipalveluina, energiatehokkaat lämmitys- ja liikenne ratkaisut, hyvä yhdyskuntasuunnittelu, kulttuurin monipuolisuudesta huolehtiminen sekä kiinteät ja tehokkaat valokuituyhteydet Pohjanmaan joka kolkassa. Itsetarkoituksellinen vimma suuruuden logiikkaan ei ylläpidä Pohjanmaalla evolutiivisen kehittämisen edellytyksiä. Evolutiivisesta kehittämisestä kiinni pitäminen on työläs, kallis ja suurta yksimielisyyttä edellyttävä tehtävä. Tulokset näkyvät hitaasti. Sitkeys kuitenkin palkitaan: aikanaan syntyy uusia pohjalaisia sankari- ja menestystarinoita.

Evolutiivinen kehittäminen ei tunne “tyylikkään taantumisen strategioita”, vaan pyrkimyksenä on tinkimättömän edellytysten luomisen kautta synnyttää uusia menestystarinoita. Evolutiivinen kehittäminen ei määrittele ennalta yksiä alueita menestyjiksi ja toisia taantujiksi. Yksilöllinen luovuus on monipuolista ja yllättäviä väyliä etenevää. Tämän vuoksi Pohjanmaalla ei ole varaa jättää pienimpiäkään katveita tutkimatta.

Uuden Energian Maakunta

Historian kuluessa Pohjanmaalla on ollut useita maailmanluokan vahvuuksia. Nyt tällaiseksi vahvuudeksi on noussut energia. Ilmastonmuutoksen suitsiminen ja fossiilisen energian kallistuminen ovat synnyttäneet kaikkialla maailmassa sellaisia tarpeita, joihin pystytään vastaamaan Pohjanmaalta käsin.

Strategisesti tärkeä väline pohjalaisen energiaosaamisen vahvistamisessa on Vaasan korkeakouluyksiköiden yhdessä perustama [Vaasan energiainstituutti](#). Energiaosaamisen kerryttäminen edellyttää vahvaa perustutkimusta. Tämän vuoksi Vaasan energiainstituutti tarvitsee riittävät resurssit pitkäjänteiseen tutkimukseen ja kehittämiseen, jotta se ei ole liiaksi projektirahoitussuhdanteiden viettävänä. Kiireellisesti onkin käynnistettävä selvittely Vaasan energiainstituutin perusrahoituksen huomattavasta lisäämisestä. Tässä on keskeinen rooli Vaasan yliopistolla ja Pohjanmaan liitolla.

Tärkeä suunta energiaosaamisessa on keskittyminen hajautettuihin, uusiutuvia lähteitä käyttäviin energijärjestelmiin. Pohjanmaan kaltaisella monipuolisella alueella tämä teema yhdistää ihan-teellisesti keskuksia ja maaseutuja. Tähdellistä on oppia yhdistelemään uusiutuvia energialähteitä: puuta, peltoenergiaa, maalämpöä, maatalouden ja teollisuuden jäte-energiaa, kaatopaikkojen kaasuja, tuulta sekä aurinkoa. Eri energialähteitä on opittava kytkemään samoihin verkkoihin. Uusiutuvia energialähteitä käyttävät verkot voisivat olla Pohjanmaan energiaosaamisen voimistuva suunta.

Energiaosaamisen vahvistaminen edellyttää muutakin kuin insinööritieteellistä osaamista. Uudet energijärjestelmät ja niiden kehittäminen edellyttävät myös uudenlaista johtamis- ja hallinto-osaamista. Pohjanmaan korkeakouluissa on runsaasti tämän teeman kehittelyihin sopivaa osaamista. Vaasan yliopiston tavoitteena voisi olla [Suomen Akatemian](#) seuraavassa [tutkijakouluhaussa](#) vuonna 2010 hakea tieteidenvälistä *Hajautettujen energijärjestelmien tutkijakoulua*.

Energiasta on mahdollista kehittää koko Pohjanmaata yhdistävä teema. Pohjanmaan profiiliksi voisi tulla *Uuden Energian Maakunta*. Energia yhdistää keskuksia ja maaseutuja, yrityksiä ja oppilaitoksia. Tällä tiellä ollaan vasta lupaavassa alussa. Tarvitaan myös uuden energian demonstraatiohankkeita. Yksi onkin jo valmiina Vaasan asuntomessualueella, jonka energiaratkaisut on helposti siirrettävissä kaikkialle maailmaan.

Vaasan yliopistossa tutkitaan lieriönmuotoista tuulivoimalaa, niin sanottua [WindSide](#) -generaattoria, joka perustuu suomalaisen [Sigurd Savoniuksen](#) 1920-luvulla tekemään keksintöön. Tämän generaattorityypin mahdollisuuksia pidetään lupaavina, sillä se voidaan sijoittaa hyvinkin ahtaisiin paikkoihin, se sopeutuu ympäristöön ja se on melkein äänetön.

Demonstraatiomielessä kannattaisi harkita Vaasan yliopiston ja Åbo Akademin toimitilojen Academillin väliseen merenlahteen rakennettavaksi WindSide demonstraatiovoimala. Sen avulla olisi mahdollista tehdä tieteellistä perustutkimusta, mutta samalla voimala olisi ympäristötaiteteos, koska lieriömäiseen muotoon on helppo lisätä taiteellisia elementtejä. Pienimuotoinen esimerkiksi WindSide -generaattorin mahdollisuuksista taideteoksen osana on [Pekka Jauhiaisen Synergia-veistos](#) Oulussa. Vaasassa idea viettäisiin paljon pidemmälle: rakennettaisiin oikea WindSide -koevoimala, joka samalla olisi taideteos.

Koevoimala heijastaisi Vaasan vanhoja teollisia ja kuvataiteeseen liittyviä perinteitä. Se ilmentäisi kovan teknologian ja pehmeän humanismin sopusointua Pohjanmaalla. Samalla se osoittaisi hajautetun energiantuotannon uusimpia mahdollisuuksia. Uuden energian demonstraatiohanke voitaisiin toteuttaa paikallisten energiayritysten, Vaasan yliopiston, Åbo Akademin ja [Tekesin](#) yhteishankkeena.

Yhdistelyn pedagogiikka

Energiaosaaminen on Pohjanmaan mallin ydin vähintäänkin seuraavat 20–30 vuotta. Jatkuvasti on kuitenkin luodattava uusia mahdollisuuksia. Aluekehittämisen ydinprosessi on monipuolinen maailman virtojen seuranta. Älykkään alueen merkki on kyky analysoida tietovirtoja omien mahdollisuuksiensa näkökulmasta. Pyrkimyksenä on tunnistaa uudenlaisia suhteellisia etuja. Perinteisesti on korostettu innovaatioita. Ne ovat luonnollisesti tärkeitä, mutta asioiden yhdistelijät ja innovaatioiden soveltajat eli innovaattorit ovat usein uusien sankaritarinoiden synnyttäjiä. Pohjanmaan taloushistorian keskeinen vaikuttaja [August Alexander Levón](#) oli tyylipuhdas innovaattori.

Pohjanmaalla on kauan kehitelty [yrittäjyyskasvatusta](#). Sen iskostuminen kouluihin on ollut tahmeaa. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia välineitä ei ole kyetty muotoilemaan niin, että opettajat olisivat sisäistäneet, mistä on kysymys. Puhunnat yrittäjämäisestä elämänsenteestä ja sisäisestä yrittäjyydestä eivät ole herättäneet ammattipedagogeissa riittävää vastakaikua.

Ehkäpä uusi käsite, *yhdistelyn pedagogiikka*, joka tähtää innovaattorin kykyjen kehittämiseen, voisi olla ratkaisu yrittäjyyskasvatuksen omaksumisen vaikeuksiin. Luultavasti opettajien olisi helpompi omaksua ajatus asioiden yhdistelyn tärkeydestä osana opetusta kuin liiketalouteen viittaava yrittäjyyskasvatus. Yhdistelyn pedagogiikka voisi avata kiehtovia näkökulmia. Esimerkiksi biologian opetuksessa voitaisiin pohtia, voidaanko luonnon monimuotoisuuden eli biodiversiteetin ajatusmalleja soveltaa myös yhteiskunnallisen kehityksen pohdinnoissa. Minkälaista diversiteettiä edellyttää esimerkiksi yritysten menestyminen?

Yhdistelyn pedagogiikka voitaisiin ulottaa myös korkeakouluopintoihin. Pohjanmaan korkeakouluilla on monipuolinen tieteenalopohja. Yhdistelyn pedagogiikka tarjoaisi mahdollisuuksia kiintoisille uusille koulutusohjelmille. Esimerkiksi tuotantoautomaation, tietotekniikan ja hallintotieteen osaamista yhdistelemällä voitaisiin toteuttaa *Hoivakoordinaattorin* maisteriohjelma. Tavoitteena olisi sellaisten yrittäjien kouluttaminen, jotka perustavat liiketoimintansa Internetin avulla organisoitavien hoivapalvelujen välittämiseen. Hoivakoordinaattorien perustamien yritysten asiakkaita olisivat esimerkiksi kunnat ja etäällä vanhemmistaan asuvat lapset. Parhaimmillaan hoivakoordinaattorit pystyisivät organisoimaan kolmannen sektorin ja mikroyritysten hoitamia lähipalvelujen verkostoja, jotka helpottaisivat esimerkiksi maaseutujen ikääntyvien ihmisten arkea.

Evolutiivisen kehittämisen Pohjanmaalla yhdistelyn pedagogiikka olisi tärkeä toimintatapa. Ytimessä olisi [ongelmalähtöinen oppiminen](#). Tavoitteena olisi kasvattaa esikoulusta alkaen innovaattoreita. Innovaattorin tärkein ominaisuus on ulkoisten vaikutteiden ja perinteisten aineiden ennakkoluuloton yhdistely. Tämä ominaisuuden avulla pohjalaisten yritysten ja hallinnon palveluksessa työskentelevät pystyvä tulevaisuudessa uudistamaan toimintatapoja, jos tätä kannustavalla ja luottamusta lietsovalla johtajuudella tuetaan. Samalla syntyy yllättävien asioiden yhdistelyyn liittyviä liikeideoita.

Taulukko 1. Keskeisiin teemoihin liittyviä kehittämisehdotuksia.

1. Aluekehityksen hallinta

- Kehitetään äkillisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin nopeasti ja joustavasti reagoiva toimintatapa, *Aluekehityksen nopean toiminnan joukot*.
- Kehitetään aluelautakuntiin perustuva kunnanosahallinto.
- Maakunnan kehittämisessä luovutaan rinnakkaisuudesta. Kaksikielisyys aletaan käsittää yhteisiksi ratkaisuiksi. Ymmärretään ruotsinkielisen ja ruotsinkielisen kulttuurin säilymisen erityiset haasteet.
- Laaditaan maakunnallinen energia- ja ilmastostrategia.
- Kehitetään internet-pohjainen yhteiskunnallisen muutoksen seurantajärjestelmä, joka palvelee kansalaisin, hallintoa ja yrityksiä.

2. Energia

- Pohjanmaan tavoitteena on tulla *Uuden Energian Maakunnaksi*.
- Erikoistutaan uusiutuvia lähteitä käyttäviin hajautettuihin energijärjestelmiin.
- Vahvistetaan korkeakoulujen pitkäjänteistä energia-alan tutkimus- ja kehittämistyötä. Lisätään korkeakoulujen yhdessä perustaman *Vaasan energiainstituutin* perusrahoitusta.

3. Yrittäjyys

- Laaditaan maakunnallinen yrittäjyysohjelma.
- Yrittäjyyden edistämiseksi siirrytään *yhdistelyn pedagogiikkaan*. Lähtökohtana on ongelmälähtöinen oppiminen. Yhdistelyn pedagogiikan ydinprosessi on kasvattaa kykyä yhdistää näennäisesti kaukana toisistaan olevia asioita uudennlaisiksi kokonaisuuksiksi. Yhdistelyn pedagogiikkaa sovelletaan esikouluista korkeakouluihin.
- Sovitaan epäselvälle käsitteelle *klusteri* täsmällinen pohjalaista yrittäjyyden vahvistamista palveleva merkityssisältö.

4. Maaseutu

- On tehtävä monipuolinen maaseudun uhkien analyysi. Erityinen huomio on kiinnitettävä turkistarhaukseen, lasinalaisviljelyyn, sikatalouteen sekä maitokiintiöiden poistamiseen.
- On kehitettävä maaseudun hajautetun energiayrittäjyyden malleja.
- Lähiruuan tuotantoon liittyviä maakunnallisia jalostusketjuja on vahvistettava.
- On kehitettävä erikoistunutta maaseutumatkailua. Kaksi tärkeää teemaa ovat Merenkurkun maailmanperintöalueeseen liittyvä matkailu sekä kalastusmatkailu.
- Maatalouden tilusjärjestelyjen menetelmiä kehitetään, jotta suurenevien tilojen hallinta helpottuu ja tehostuu.

5. Liikenne

- Merenkurkun liikennejärjestelyjen monipuolisen tarkastelun käynnistäminen. Mukaan otetaan myös kiinteän tieyhteyden vaihtoehto.
- Vaasan ja Seinäjoen välisen rataosuuden sähköistyksen valmistuttua käynnistetään junan käyttöön perustuvan työmatkaliikenteen kokeilu. Kokeilun ytimenä olisi uudenlainen nopeasti kiihtyvä taajamajuna sekä 10–12 uudenlaista seisaketta. Niiden yhteydessä olisi runsaasti pysäköintitilaa.
- Liikennesuunnittelun strategista hallintaa kehitetään. Tämä tarkoittaa eri liikennejärjestelmien samanaikaista tarkastelua.

6. Korkeakoulut

- Aloitetaan vakava valmistelu, jonka tavoitteena on Seinäjoen, Vaasan ja Kokkolan kaikkien yliopistoyksiköiden muodostama kaksikielinen *Pohjanmaan yliopisto*.
- Vastaavasti muodostetaan *Pohjanmaan kaksikielinen ammattikorkeakoulu*, jolla olisi ruotsinkielistä opetusta myös Etelä-Suomen ruotsinkielisillä alueilla.
- Pohjanmaan maakuntien kaikkia korkeakouluyksiköitä yhdistäväksi organisaatioksi perustetaan *Pohjanmaan korkeakoulu yhteisö*, jonka avulla hoidetaan yhteistä kiinteistöhallintoa ja kampusalueiden suunnittelua, koordinoidaan hankintoja, sommitellaan yhteisiä koulutuskokonaisuuksia sekä suunnitellaan ja toteutetaan laaja-alaisia tutkimus- ja kehittämishankkeita.

7. Uusien mahdollisuuksien tunnistaminen

- Perustetaan tieteiden, hallintojen, yritysten ja kansalaisjärjestöjen välisiä kolmen vuoden määräaikaisia tutkimus- ja kehittämissyömiä, *evoluutiivisia konstellaatioita*. Jatkuvasti olisi käynnissä kolme ryhmää. Kunkin ryhmän perusbudjettibudjetti olisi 1 500 000€.
- Ensimmäisen kehittämissyömiä tehtäväksi annetaan hyvinvointipalvelujen laaja-alainen pohdinta palvelujen organisoiminnin sekä resurssien ja työvoiman riittävyyden näkökulmista.

Evolutiiviset konstellaatiot

Pääkaupunkiseudulle on perustettu [Aalto-yliopisto](#). Sen muodostavat Helsingin kauppakorkeakoulu, Taideteollinen korkeakoulu ja Teknillinen korkeakoulu. Ajatuksena on, että innovaatiot ja innovaattorit syntyvät hallintopäätöksen seurauksena. Toivoa sopii, että Aalto-yliopisto lunastaa lupaukset ja että valtio ja yritykset saavat vastinetta satojen miljoonien eurojen sijoituksilleen.

Yhdistelyn pedagogiikassa tavoitellaan samaa kuin Aalto-yliopistossa. Keinot ovat kuitenkin toisenlaiset. Yhdistelyn pedagogiikka on kattava metodi, jota sovelletaan esikoulusta korkeakouluhin. Se ei perustu institutionaalisiin ratkaisuihin, vaan pidäkkeettömän yhdistelyn logiikkaan, jossa ei ennalta määritellä ”huippuja”, vaan eri alueille ja erilaisille ihmisille taataan tasaveroiset mahdollisuudet. Tämän moninaisuuden omalakisista ja villoista yhdistelmistä syntyy *evolutiivisia konstellaatioita*³⁶, jotka vievät kehitystä laadullisesti uusiin suuntiin.

Yhdistelyn pedagogiikan eteneminen ja sisäistäminen alkaa synnyttää itseohjautuvasti uusia avauksia toteuttavia evolutiivisia konstellaatioita. Niiden muodostumista voidaan myös tietoisesti edistää. Yksi malli on perustaa Pohjanmaalle tieteiden, hallintojen, yritysten ja kansalaisjärjestöjen välisiä määräämisiä tutkimus- ja kehittämissyrymiä. Ne olisivat edellä mainittujen evolutiivisten konstellaatioiden ensimmäisiä mallikappaleita. Ryhmiä perustettaisiin viiden vuoden määräajaksi. Jatkuvasti olisi käynnissä kolme ryhmää.

Kunkin ryhmän budjetti voisi olla esimerkiksi 1 500 000 euroa, jolla tulisi rahoittaa kolmen vuoden toiminta. Tarvittavan rahoituksen keräämistä varten perustettaisiin arvovaltainen työryhmä, jossa olisi korkeakoulujen, hallinnon ja yritysten edustus. Työryhmän kokoamisesta huolehtisi Pohjanmaan liitto.

Kehittämissyrymät perustettaisiin julkisen haun perusteella. Ehtona olisi monialaisuus ja ongelmalähtöisyys. Kussakin ryhmässä tulisi olla tieteiden, kulttuurin, yritysten, hallinnon ja kansalaisjärjestöjen edustajia. Yksittäisten tieteenalojen, kulttuurialojen, hallinnonalojen tai yritysten hankkeita ei rahoitettaisi eikä ylläpidettäisi olemassa olevia rakenteita tai jatkettaisi aiemmin aloitettuja hankkeita. Hakemukset tehtäisiin englanniksi ja niitä arvioimaan kutsuttaisiin kansainvälisesti arvostettuja asiantuntijoita.

Erityinen huomio hyvinvointipalveluihin

Yhden kehittämissyrymän tehtäväksi annettaisiin hyvinvointipalvelujen tulevaisuuden pohdinta. Tämän perusteluna on näköpiirissä oleva suuri ongelma, joka liittyy väestön ikääntymiseen ja työvoiman riittävyyteen sekä hyvinvointipalveluiden uusien organisoimismuotojen hitaaseen ilmaantumiseen. [Sosiaalialan osaamiskeskukset](#) eivät toistaiseksi ole kyenneet kovinkaan väkevästi tuottamaan uusia avauksia. Lisäksi niiden näkökulma on liian kapea, sillä ne pohtivat pelkästään sosiaalityötä.

On perustettava hyvinvointipalveluja kokonaisuutena pohtiva evolutiivinen konstellaatio, jonka tehtävänä on tuottaa uusia näkökulmia palvelujen organisointiin ja työvoiman riittävyyteen. Jatkossa tarvitaan perinteisten toimenkuvien voimakasta laajentamista sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden samanaikaisen tarjoamisen malleja. Hyvinvointivaltion klassisen vaiheen synnyttämät rajat on saatava madaltumaan. Tämä ei tapahdu ilman vaikeuksia, sillä kyse on perinteisiin koulutus-

³⁶ Evolutiivinen konstellaatio on tieteellistä, kulttuurista, yritystoimintaan liittyvää ja hallinnollista osaamista yhdistelevä riippumattomien yksilöiden muodostama vapaamuotoinen ja asialleen omistautunut yhteistyömuoto.

ja ammattireviireihin puuttumisesta. Tämän vuoksi hyvinvointipalveluiden tulevaisuutta pohtivan evolutiivisen konstellaation jäsenenä tulee olla myös muita kuin alan perinteisten ammattikuntien edustajia, sosiaali- ja terveysalan tutkijoita ja kehittäjiä. Hyvä aihio perustettavalle konstellaatiolle on [BoWer](#) -verkosto (Bothnia Welfare – Coaliton for Research and Knowledge).

Maaseudun oivaltaminen

Pohjanmaan mallin keskeinen osa on myös tulevina vuosikymmeninä maaseutu. Maaseutu on evolutiivisen kehittämisen erottamaton osa. Maaseudun uhkat on otettava vakavaan ja monipuoliseen tarkasteluun. Turkistarhauksen liittyy esimerkiksi EU:n tasolla kriittisiä näkökulmia. Aika ajoin tehdään vakavia yrityksiä kieltää turkistarhaus EU:n alueella. On osattava vastata kritiikkiin vakuuttavasti ja sortumatta selittelyihin. On esimerkiksi kyettävä kiihkottomasti osoittamaan, että turkistarhauksen kieltäminen EU:ssa johtaa tarhauksen siirtymiseen sellaisille maapallon alueille, joissa eläinten kohtelun normit ovat aivan eri tasolla kuin Suomessa. Toisaalta on myös välttämätöntä tehdä pitkän aikavälin suunnitelma sen varalle, että turkistarhaus todella kielletään.

Lasinalaisviljelyssä on kehiteltävä sellaisia valaistus-, lämmitys- ja viilennysratkaisuja, jotka pystytään toteuttamaan paikallisesti ja uusiutuvilla energianlähteillä. Muuten uhkaa kannattavuuden katoaminen. Haaste ei ole kohtuuttoman vaikea, sillä Pohjanmaalla on täydet edellytykset löytää kestäviä ja liiketaloudellisesti kannattavia energiaratkaisuja lasinalaisviljelylle. Tässä asiassa onkin jo nyt tapahtumassa ilahduttavaa edistymistä.

EU:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan liittyy Pohjanmaasta riippumattomia epävarmuuksia. Erityisenä vaarana on esimerkiksi maidon maakohtaisten tuotantokiintiöiden poistaminen vuoden 2015 jälkeen. Se tietää suuria haasteita myös Pohjanmaalle. Asiaa on pidettävä jatkuvasti esillä kaikissa mahdollisissa tilanteissa, kun pohjalaiset tapaavat EU:n aluekehityksestä ja maatalouspolitiikasta vastaavia päättäjiä. Pohjanmaan liiton olisi laadittava englanninkielinen tietopaketti, jossa kerrotaan Pohjanmaan maaseudun luonteesta.

Taulukko 2. Pohjanmaan suotuisan ja epäsuotuisan kehityksen tekijöitä.**SUOTUISA KEHITYS**

- On osattu kehittää äkillisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin reagoiva toimintatapa. Maakuntaan on perustettu lyhyellä varoitusaajalla aloittavat *aluekehityksen nopean toiminnan joukot*.
- Pohjalaiseen osaamiseen perustuvan hajautetun energiantuotannon kokonaisuus vahvistuu. Siinä yhdistetään kaupungeissa ja maaseudulla olevia mahdollisuuksia. Tämä kehitystä luonnehtii käsite *Uuden Energian Maakunta*.
- Pystytään toteuttamaan strategisia kuntaliitoksia, joiden lähtökohtina ovat kansalaisten ja yritysten edut.
- Syntyy hallinnan järjestelmä, jossa organisoidaan palveluja jopa maakunnallisesti, mutta monipuolisten ratkaisujen avulla säilytetään palvelut lähellä kansalaisia ja yrityksiä.
- Osataan muodostaa paikallisten palveluyritysten, julkisen sektorin ja kansalaisjärjestöjen välistä yhteistyöasetelmia. Paikallisia palveluja ei siirretä taitamattomalla kilpailuttamisella kansallisille ja ylikansallisille ketjuille.
- Opitaan siirtämään todellista toimivaltaa kunnanosiin perustettaville aluelautakunnille.
- Opitaan näkemään tasapaino vanhan säilyttämisen ja uuden edistämisen välillä.
- Oivalletaan paikallisen toimintaryhmätyön mahdollisuudet maaseudulla ja lisätään toimintaryhmien resursseja.
- Opitaan näkemään ero kielipolitiikan sekä maakunnan monipuolisen ja kaikkia osapuolia kunnioittavan kehittämisen välillä.
- Varataan riittävät voimavarat ikääntyvän väestön hyvän elämän edellyttämien palvelujen hoitamiseen.
- Käsitetään ennalta ehkäisevän työn merkitys yhteiskunnallisten ongelmien lieventämisessä.
- Oivalletaan erikoistuneen matkailun mahdollisuudet. Matkailun kehittämisessä siirrytään markkinoinnista tuotekehitykseen ja asiakaslähtöiseen ajatteluun.
- Nähdään Pohjanmaan kolmen maakunnan kaksikielisen yliopiston ja kaksikielisen ammattikorkeakoulun keskeinen rooli hyvän tulevaisuuden tekijöinä. Ajatus yhteistyösopimuksin ja "strategisten allianssien" avulla kehitettävästä erillisiin yksiköihin perustuvasta Pohjanmaan maakuntien korkeakoulumallista hylätään.

EPÄSUOTUISA KEHITYS

- Ei onnistuta strategisissa kuntaliitoksissa. Vaasanseudun jännitteinen tilanne jatkuu. Vaasanseudun poliittisen hallinnan epäonnistuminen alkaa heijastua yritysten toimintaedellytyksiin.
- Muualta johdetut suuryritykset vähentävät toimintojaan tai vetäytyvät Pohjanmaalta.
- Uskotaan sirpaleisen korkeakoulumallin mahdollisuuksiin.
- Siirretään kilpailuttamisen seurauksena hyvinvointipalvelujen hoitaminen maakunnan ulkopuolisille palveluketjuille.
- Samaistetaan maakuntapolitiikka ja kielipolitiikka.
- Ei pidetä maantie- ja lentoliikenteeseen kohdistuvia ilmastonmuutokseen ja energian hinnan kallistumiseen liittyviä haasteita todellisina.
- Ei suhtauduta vakavasti Vaasan ja Seinäjoen välisen sähköradan tuomiin mahdollisuuksiin uudenlaisen työmatkaliikenteen runkolinjana.
- Suunnataan maaseudun kehittämisessä voimavarat vanhojen rakenteiden ylläpitämiseen.
- Ei uskota, että turkistarhauksen ja lasinalaisviljelyn uhkat ovat todellisia.
- Ei varauduta riittävästi EU:n jäsenvaltioiden maitokiintiöiden poistumiseen vuoden 2015 jälkeen.
- Luovutetaan omilla päätöksillä päätösvaltaa maakunnan ulkopuolelle.
- Ei pystytä kytkemään kansalaisjärjestöjä maakunnan kehittämiseen.
- Keskeinen suuruuden logiikka kuorii pois erityisesti maaseudun lähipalvelut. Kansalaisten ja paikallisyhteisöjen välinen eriarvoisuus lisääntyy.
- Ei uskalleta antaa resursseja uutta luotaviin ja ennakkoluulottomiin kehittämishankkeisiin. Pyrkimys varmuuden maksimointiin salpaa uusien ovien avautumisen. Kehittäminen käsitetään ylläpitämiseksi ja viivytystaisteluksi.

Toisaalta ilmastonmuutoksen suitsiminen ja fossiilisen energian kallistuminen saattavat mullistaa myös Pohjanmaan maaseudun kehitysedellytyksiä. Maaseudun hajautetut energiaratkaisut ja niihin perustuvat liiketoimintakonseptit ovat tulevaisuudessa Pohjanmaan maaseudulle ehkä tervan veroinen vientituote. Elintarvikemarkkinoiden ja logististen järjestelmien muutokset saattavat synnyttää mittavia mahdollisuuksia Pohjanmaan elintarviketaloudelle ja alueellisille jalostusketjuille. [Kalastusmatkailu](#) on suuri mahdollisuus saaristoalueille.

Polttoaineen hinnan kallistuminen avaa mahdollisuudet uudentyyppiselle raideliikenteelle ja radanvarsille rakennettaville läheisyyden ekonomian luonnehtimille puutarhayhdyskunnille. Niihin on mahdollista hajauttaa myös työtä, kunhan huolehditaan kiinteiden valokuituyhteyksien rakentamisesta myös maaseudulle. Ilman uudenlaisia raideliikenne- ja yhdyskuntaratkaisuja asuinmaaseudulla saatetaan energian hinnan kallistuessa ajautua umpikujaan, kun päivittäinen työssäkäynti omalla autolla ei ole enää mahdollista. Myös asuntojen hinnat romahtavat.

Pohjanmaan maaseudun etuna on, että se on vielä suurelta osin asuttu ja moniaineksinen. Tässä se eroaa dramaattisesti esimerkiksi itäsuomalaisesta maaseudusta. Pohjalaisen maaseudun uudistaminen ei ole tämän vuoksi utopiaa, vaan mahdollisuuksien rajoissa. On kuitenkin varottava kaupunkikeskeisten aluekehittämismallien sovittamista Pohjanmaalle. Pohjanmaan vahvuus on paikallisyhteisöjen mosaiikki ja erilaisten vuorovaikutusasetelmien moninaisuus paikallisyhteisöjen välillä. Tämän asetelman hellittämätön vaaliminen ja tiedostaminen on Pohjanmaan evolutiivisen kehittämisen ydinprosessi.

Taitava poliittinen hallinta

Evolutiivinen kehitys ja sitä edistävät konstellatiot edellyttävät taitavaa poliittista hallintaa. Laajenevien kuntien osa-alueiden huomioon ottaminen edellyttää kunnanohjauksen kehittämistä. Pohjanmaalla kannattaa vakavasti tutkia aluelautakuntien³⁷ mahdollisuuksia.

Aluelautakuntien toimivaltaan voitaisiin siirtää osa kunnan tehtävistä, jotka liittyvät hoivaan, ympäristönhoitoon, paikallisteihin, vapaa-aikaan, kulttuuriin, maankäytön suunnitteluun sekä oman alueen yleiseen kehittämiseen. Kuntien osa-alueet saisivat todellista päätäntävaltaa omista asioistaan, sillä osa kuntien budjeteista, ehkä noin 20%, ohjattaisiin aluelautakuntien kautta. Aluelautakuntien avulla voitaisiin edistää paikallisten mikroyritysten ja kansalaisjärjestöjen osallistumista lähipalvelujen tuotantoon. Vastakkainasettelut kuntien osa-alueiden välillä vähentyisivät ja kuntien poliittinen uskottavuus kansalaisten silmissä lisääntyisi.

Pohjanmaan maakuntaa tulee kehittää kahden tasavertaisen kielen ja kulttuurin sekä lisääntyvien maahanmuuttajien muodostamana moniulotteisena kokonaisuutena. Pohjanmaan kulttuurinen moniaineksisuus tarjoaa erinomaiset edellytykset evolutiiviselle kehittämiselle.

Uuden Pohjanmaan rakentamisessa olisi pohdittava nykyistä syvällisemmin kaksikielisyyden olemusta. Luonnollisesti on tärkeää, että molemmat pääkieliryhmät voivat erikseen vaalia ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Erityisen tärkeää tämä on ruotsinkielisille, jotka kuitenkin koko Suomessa edustavat vähemmistöä. Vahva kaksikielisyys edellyttää siis myös erillisyyttä. Maakunnan evolutiivisessa kehittämisessä olisi kuitenkin erillisyyden sijasta kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota kieliryhmien yhteisten kohtaamisareenoiden ja instituutioiden vahvistamiseen.

³⁷ Kuntalehden numerossa [12/2008](#) on julkaistu kirjoittamani laaja artikkeli aluelautakunnista, ks. sivu 43: *Aluelautakunnat sopivat Suomen kuntiin*

Jotta Pohjanmaan monipuoliset kehittymisedellytykset turvataan, on maakunnallinen edunvalvonta organisoitava uudelleen. Nykyisestä sirpaloituneesta ja yksilösuorituksiin perustuvasta hajanaisuudesta on siirryttävä yhtenäiseen edunvalvontaan, jonka tavoitteena on vaikuttaa Pohjanmaata koskeviin päätöksiin riittävän ajoissa. Nykyisen edunvalvonnan pontimina on turhan usein päiväleh-tijulkisuuden kalastelu tilanteissa, joissa peli on jo menetetty.

Tehokkaan edunvalvonnan merkki on, että otsikoihin nousevat omalla alueella myönteiset päätökset eivätkä yksinäiset ratsastajat, jotka yrittävät edunvalvonnan nimissä maksimoida omaa julkisuuttaan. Edunvalvonnan uusi organisointi voisi liittyä aluekehityksen nopean toiminnan joukkojen tehtäviin.

JÄLKIKIRJOITUS: UUDEN POHJANMAAN HENKI

Pohjanmaa on ulottuvaa maata. Menneisyydestä kurkottuu talouden, kulttuurin ja kansalaistoiminnan syvähenkinen liitto. Pohjanmaa on omaa tietänsä kulkenut, oman uomansa sitkeydellä ja kovalla tahdolla raivannut maakunta. Toisinaan Pohjanmaata on onnistanut; se on ollut juuri oikeaan aikaan juuri oikeassa paikassa. Kuningas sattuma on ollut suosiollinen Pohjanmaalle.

Uudenlaiset energiaratkaisut ja niihin liittyvä osaaminen ovat juuri niitä, joita Pohjanmaa on kykenevä maailmalle antamaan. Niitä myös maailmalla halutaan. Jälleen kerran maailman virrat ovat otollisia Pohjanmaalle. Pohjanmaalla on liian paljon voitettavanaan, että uusi luvattu maa kannattaisi jättää käymättä. Pienimuotoiset ja kovin päiväkohtaiset erimielisyydet ovat sittenkin vain viero väärinää suuressa ajan virrassa. Syntymättömien sukupolvien unelmat yhdistävät pohjalaisia enemmän kuin nykyisen sukupolven erimielisyydet erottavat.

Yksi aate on Pohjanmaalla ylitse muiden. Se ylittää kielirajat, ulottuu Vaasasta Seinäjoen kautta Suomenselän polveileville maille, venyy Sidebystä Karlebyhyn, kaksikielisin kirjaimin se hohkaa kirpeisiin talvi-iltoihin, meren horisonttia vasten se piiryy, himmeää lakeutta se kirkastaa, maankohoamisen myötä se vahvistuu: "Menestymme yhdessä tai emme menesty ollenkaan".

LIITE 1. RAPORTIN VALMISTELUN AIKANA JÄRJESTETYT ASiantuntijakeskustelut

Jokaisen keskustelun vetäjänä oli *Hannu Katajamäki*. Kustakin keskustelusta laadittiin muistio. Muistioiden laatimisesta vastasivat Levón-instituutin tutkijat FM *Kari Leinamo*, HTM *Petra Lindqvist* ja KTM *Miia Mäntylä*. Jokainen asiantuntijakeskustelu kesti noin kolme tuntia. ([Kiitokset keskustelijoille](#))

1. Sosiaali- ja terveystalvelujen tulevaisuus 25.4.2008

Keskusteluun pääsi osallistumaan ainoastaan pitkäaikainen kansanedustaja, kunnallispolitiikko ja läänin sosiaalitarkastaja *Marjatta Vehkaoja*.

Täydentävää aineistoa hankittiin seuraavien henkilökohtaisten teemahaastattelujen avulla.

Haastattelut teki *Hannu Katajamäki*.

Tuula Taskinen, TEHYn alueasiamies Pohjanmaan maakunnissa

Bengt Strandin, Vaasan sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen apulaiskaupunginjohtaja emeritus

Pirkko Vartiainen, Vaasan yliopiston sosiaali- ja terveyshallintotieteen professori

2. Innovaatiojärjestelmän ja osaamisen tulevaisuus Pohjanmaalla 9.5.2008

Stefan Skullbacka, Dynamo

Jarmo Saaranen, VNT Management

Vesa Kojola, Tekes

Örjan Andersson, Novia

Yrjö Halttunen, Merinova

Tauno Kekäle, Vaasan yliopisto

3. Liikennejärjestelmien tulevaisuus 14.5.2008

Saini Heikkuri-Alborzi, Pohjanmaan liitto

Tapani Krooks, Ilmailulaitos

Lars Holmqvist, Vaasan satama

Markku Järvelä, Vaasan tiepiiri

4. Keskustelu ylioppilaskuntien edustajien kanssa 27.5.2008

Annika Sand, SSY

Hanna-Leena Pitkänen, VYY

Tatu Tanski, VYY

5. Pohjanmaan maaseudun tulevaisuus 10.6.2008

Peter Backa, Svenska Byaservice, Svenska studieccentralen

Erland Eklund, Åbo Akademi

Eija Koski, Vaasan yliopisto, aluetiede

Pekka Peura, Vaasan yliopisto, Levón-instituutti

Lorenz Uthardt, Åbo Akademi

Lisäksi tehtiin yksi täydentävä teemahaastattelu:

Kaarlo Lepistö, Pohjanmaan TE-keskus, maaseutuosasto

6. Yrittäjyyden edistäminen ja Pohjanmaan tulevaisuuden kärkiklusterit 13.6.2008

Jouko Havunen, Vaasan yliopisto, Levón-instituutti

Kari Ristimäki, Vaasan ammattikorkeakoulu

Jukka Vesalainen, Vaasan yliopisto

Tage Vest, Hanken Vasa

Niklas Ulfvens, Pohjanmaan liitto